

**IV Міжнародна науково-
практична конференція**

**IV International scientific
and practical conference**

**28 квітня 2026 р.
м. Дніпро, Україна**

**April 28, 2026
Dnipro, Ukraine**

**Трансформація освіти в
контексті процесів глобалізації**

**Transformation of education in the
context of globalization processes**

IV Міжнародна
науково-практична
конференція

Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації

Матеріали

28 квітня 2026 р.

м. Дніпро, Україна

IV International
scientific and practical
conference

Transformation of education in the context of globalization processes

Proceedings

April 28, 2026

Dnipro, Ukraine

Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (м. Дніпро, 28 квітня 2026 р.). Research Europe, 2026. 112 с.

До збірника ввійшли матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції “Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації”, яка відбулася 28 квітня 2026 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Матеріали конференції опубліковані мовою оригіналу та в обсязі, наданому авторами. Збірник відформатовано та підготовлено до публікації в уніфікованому стилі без змін змісту окремих тез доповідей. Автори несуть повну відповідальність за достовірність фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації, поданої в їхніх матеріалах.

Відповідно до Закону України “Про авторське право і суміжні права”, при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов’язковим.

**Research
Europe.org**

IHRC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2026
© Research Europe, 2026

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc260428>

Transformation of education in the context of globalization processes : proceedings of the IV International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Dnipro, 2026, April 28). Research Europe, 2026. 112 p.

The collection includes the proceedings of the IV International scientific and practical conference “Transformation of education in the context of globalization processes”, which took place on 28 April 2026. This collection is intended for scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the general public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

The conference proceedings are published in the original language and as submitted by the authors. The collection has been formatted and prepared for publication in a unified style, without altering the content of individual contributions. The authors are fully responsible for the accuracy of the facts, proper names, quotations, statistical data, industry terminology, and other information presented in their materials.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, proper citation of the authors is required when using any scientific ideas or materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHRC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2026
© Research Europe, 2026

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Заплітний В. І.

Особливості викладання іноземної мови
за професійним спрямуванням у великих групах. 10

Кравчук Т. О.

Трансформація іншомовної підготовки майбутніх учителів
STEM-дисциплін в умовах глобалізації та цифровізації освіти. 12

Федосова В., Полетай О.

Минуле, що навчає: історико-педагогічний досвід
у формуванні національної ідентичності. 17

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION

Немченко Ю. В., Немченко Н. М.

Використання STEM технологій
на уроках інформатики. 20

Остапенко Е. М.

Роль неймереж у формуванні клінічного
мислення: від теорії до віртуальної симуляції. 24

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Шиманська Н. П., Цезарук І. В.

Формування слухацької культури у дітей
дошкільного віку засобами класичної музики. 26

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Головко Л. В., Головко Т. В.

Інструменти трансформації освіти у загальноосвітніх
навчальних закладах територіальних громад. 30

Клюсик А. Л.

Мовленнєва готовність дитини до школи
як медико-психолого-логопедична проблема. 34

Шараєвська М. І.

Освітня статистика України в умовах євроінтеграції:
збереження показників загальної середньої освіти. 37

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Жигло О. О.

Трансформація ролі викладача закладу вищої освіти
в умовах масового впровадження штучного інтелекту. 42

Крижановська В. В.

Гібридна модель діяльності університетських
аналітичних центрів в умовах глобалізації освіти. 46

Стрілець О. В., Генесіран М. В.

Мистецтво доби Київської Русі як культурно-
історичний феномен українського народу. 51

Шевченко І. Ю., Цема В. Є.

Конкуренція ЗВО як умова реалізації
конституційного права на вищу освіту. 55

СЕКЦІЯ 6. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 6. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Сахарна А. О.

Використання геоінформаційних систем у трансформації
природничо-географічної освіти в умовах глобалізації. 58

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Білозерська С. І., Гук Н. А.

Чинники становлення лідерських якостей жінок
у сучасному соціокультурному середовищі. 60

Краснюк І. М.

Діджитал культура в галузевому
маркетингу під час війни. 64

Мамедлі А.

Освітня дипломатія як складова інвестиційного
ресурсу зовнішньоекономічної політики держави. 68

Свідло Т. М., Сторожик М. І.

Свобода і необхідність: протистояння чи
творчий тандем освіти і виховання. 71

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.....

SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Краснюк І. М.

Інноваційний менеджмент ризиків
в цифровому бізнесі в військовий час. 74

Мартин О. М., Кухтій К. Ю.

Ефективний менеджмент у органах місцевого
самоврядування в умовах сьогодення. 78

Рожко Н.

Використання штучного інтелекту
у банківській сфері України. 82

Удовенко О. М.

Інформаційно-аналітична система оцінювання
наукового впливу на основі індексу Доброва
в умовах нестабільності та екзогенних шоків. 85

Федоров С. С.

Особливості економіко-математичного моделювання
результативності розвитку компаній з системної
інтеграції в військовий час. 90

СЕКЦІЯ 9. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....

SECTION 9. FOREIGN LANGUAGES

Stanislav Myronenko

Localization of proper names and anthroponyms in
multimedia texts (on the example of the cartoon “Cars”)..... 95

Denys Sabalaiev

Classification of terms in the
software development domain..... 97

Nadiia Sheverun

The main features of scientific and
technical texts’ translation..... 100

СЕКЦІЯ 10. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 10. CULTURE AND ART

Бондаренко Н. А., Веремієнко В. О.

Комікс з антропоморфними персонажами як засіб
візуальної комунікації у сучасному графічному дизайні..... 103

Короваєва Б. М.

Сучасні проблеми здоров’я та здорового
способу життя у вчителів-бакалаврів мистецтва..... 106

Шпак Г. К.

Баланс свободи та відповідальності
у вокальній виконавській практиці..... 109

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Заплітний В. І.,

УДК 37.016:811; 378

викладач кафедри іноземних
мов професійного спрямування,
Міжнародний університет, м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ВЕЛИКИХ ГРУПАХ

Предмет "Іноземна мова за професійним спрямуванням" є обов'язковою дисципліною для багатьох спеціальностей у закладах вищої освіти. Її мета — формування іншомовної професійної комунікативної компетентності, що передбачає опанування базовою та спеціалізованою лексиною, а також розвиток навичок професійного спілкування, зокрема ведення переговорів, участі в дискусіях, презентації результатів діяльності та ділового листування.

Актуальність дисципліни зростає в умовах євроінтеграції України, міжнародного співробітництва та академічної мобільності. Володіння англійською мовою відкриває доступ до сучасних наукових ресурсів і можливості професійного розвитку у глобальному середовищі [2, с. 102].

На відміну від загального курсу, фахова іноземна мова спрямована на використання навичок у конкретних професійних ситуаціях. Граматика інтегрується у комунікативні завдання, а тематика навчання охоплює управління, лідерство, професійну етику та міжкультурну комунікацію.

Ще однією відмінністю є те, що базова англійська базується на рівномірному розвитку чотирьох видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, письма та говоріння), в той час, як іноземна мова за професійним спрямуванням ґрунтується на аналізі потреб студентів, що дозволяє визначити пріоритетні мовні навички для конкретної спеціальності [1, с. 13]. Як зазначав Лоренціо Фіоріто, викладання англійської мови професійного спрямування характеризується гнучкістю, орієнтацією на цілі навчання, здатністю адаптувати матеріал та створювати сприятливе навчальне середовище із постійним зворотним зв'язком [3, с. 43].

Водночас викладання цієї дисципліни у великих групах (понад 20–25 студентів) становить значний виклик для викладача. У таких умовах викладач

виступає не лише як джерело знань, а як фасилітатор навчального процесу, організатор взаємодії між студентами. Додаткові складнощі становлять:

- обмежені можливості індивідуального підходу;
- зниження активності частини студентів;
- складність контролю та оцінювання;
- обмежений час для мовленнєвої практики кожного студента;

Основними цілями викладача при роботі з великими групами є забезпечення максимальної залученості студентів до навчального процесу, створення умов для активної комунікації, розвиток автономності студентів та формування практичних навичок використання мови у професійних ситуаціях. Особливо важливо враховувати різний рівень підготовки студентів: одні можуть мати достатній рівень володіння мовою, тоді як інші — базовий або навіть початковий. У зв'язку з цим викладач повинен диференціювати завдання, адаптувати складність матеріалу та забезпечувати підтримку студентів із нижчим рівнем знань. Для них основною метою може бути формування базових комунікативних навичок і засвоєння ключової професійної лексики.

Існують різні способи досягнення ефективності навчання у великих групах. Серед них:

- **Лексична підготовка:** введення нової лексики на початку заняття з подальшим закріпленням через такі вправи, як *matching words with their definitions*; *fill in the gaps*; *error correction*, що сприяють кращому запам'ятовуванню матеріалу.

- **Робота в малих групах та парах:** поділ студентів на підгрупи (2–4 особи) для виконання комунікативних завдань, що дозволяє збільшити час говоріння кожного студента та підвищити рівень залученості.

- **Розвиток письмових навичок:** написання есе, звітів, ділових листів.

- **Використання інтерактивних методів:** рольові ігри, кейс-стаді, дискусії, презентації.

Окремо слід зазначити, що застосування цифрових інструментів є особливо ефективним у великих групах, оскільки дозволяють автоматизувати оцінювання, індивідуалізувати навчання та підвищити мотивацію студентів. Використання таких платформ, як *Moodle*, *Google Classroom*, *Kahoot* та інших інтерактивних сервісів дає змогу оптимізувати роботу у великих групах, створювати умови для активної комунікації та формувати навички самостійного контролю знань.

Питання про підходи в роботі з великими групами залишаються відкритими, і перспективою подальших досліджень є пошук і впровадження нових інтерактивних та цифрових методів навчання, які сприятимуть оптимізації освітнього процесу та підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Герасимчук Г.А., Ковальчук О.М., Мельничук О.В. Особливості викладання іноземної мови професійного спрямування для студентів немовних спеціальностей ЗВО. Академічні студії. Серія "Педагогіка", 2024. № 2. С. 13. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.2.2> (дата звернення 24.04.2026).
2. Савка І.В., Яремко Т.І. Особливості викладання іноземної мови за професійним спрямуванням для майбутніх фахівців у галузі права. Інноваційна педагогіка. Серія "Теорія і методика професійної освіти". С. 102. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.3-21> (дата звернення 25.04.2026).
3. Fiorito, L. English for Special Purposes as a research field: From practice to theory. *International Journal of Language Studies*. 2019. P. 43

Кравчук Т. О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

УДК 378:373.091.12.011.3 –
051:5:001.2]:81'243:316.422

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ STEM-ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Сучасна система освіти перебуває в умовах докорінних трансформацій, зумовлених глобалізаційними процесами, стрімким розвитком цифрових технологій та зростаючими вимогами до якості підготовки фахівців. Особливої актуальності в цьому контексті набуває проблема іншомовної підготовки майбутніх учителів STEM-дисциплін (природничих наук, технологій, інженерії та математики), які мають бути готові до професійної діяльності у глобалізованому освітньому просторі.

Сьогодні майбутній учитель STEM-дисциплін має бути не лише фахівцем у своїй предметній галузі, а й активним учасником міжнародного освітнього та наукового простору, здатним працювати з іншомовними джерелами, використовувати цифрові ресурси та інтегрувати іноземну мову у професійну діяльність[1],[3].

Актуальність проблеми зумовлена тим, що значна частина новітніх наукових публікацій, методичних матеріалів, цифрових платформ, онлайн-курсів і професійних спільнот функціонує англійською мовою[2],[4]. Саме тому іншомовна підготовка майбутніх учителів STEM-дисциплін уже не може обмежуватися формуванням загальних мовних умінь. Вона має бути орієнтована на розвиток професійно-комунікативної компетентності, здатності до міжкультурної взаємодії, академічної мобільності, використання цифрових інструментів і безперервного професійного саморозвитку[3],[4].

Під іншомовною підготовкою майбутніх учителів STEM-дисциплін доцільно розуміти цілеспрямований процес формування мовних, мовленнєвих, соціокультурних і професійно орієнтованих компетентностей, необхідних для ефективної комунікації в освітньому, науковому та цифровому середовищі[4]. Така підготовка повинна враховувати специфіку STEM-освіти, яка базується на міждисциплінарності, дослідницькому підході, проєктному навчанню, критичному мисленні, інноваційності та практичній спрямованості знань[1].

Трансформація іншомовної підготовки відбувається під впливом двох взаємопов'язаних чинників – глобалізації та цифровізації. Глобалізація визначає потребу в інтеграції майбутніх педагогів у міжнародний освітній простір, у доступі до світових наукових ресурсів, участі в міжнародних програмах, вебінарах, грантах, стажуваннях, академічних обмінах. У свою чергу цифровізація відкриває нові можливості для організації навчального процесу: використання онлайн-платформ, віртуальних лабораторій, електронних освітніх ресурсів, інтерактивних сервісів, штучного інтелекту, мобільних застосунків та адаптивних технологій навчання[2].

Глобалізація освіти актуалізує потребу у формуванні так званої "академічної іншомовності" (*academic language proficiency*) – спроможності педагога оперувати науковою термінологією іноземною мовою, читати фахову літературу, презентувати результати досліджень та вести наукову дискусію в міжнародному середовищі[4].

Процес глобалізації освіти породжує низку системних викликів для іншомовної підготовки майбутніх учителів природничо-математичного профілю. Серед найбільш значущих: інтернаціоналізація науки та академічної комунікації – домінування англійської мови як *lingua franca* у науковому середовищі STEM-галузей, що вимагає від педагогів не лише побутового, але й академічного рівня комунікативної компетентності; зростання попиту на CLIL-викладання – поширення практики навчання природничих дисциплін іноземною мовою в середній школі вимагає від учителів відповідних методичних і лінгвістичних

компетентностей; доступ до міжнародних освітніх ресурсів – відкриті онлайн-курси (MOOCs), наукові бази даних, міжнародні методичні платформи переважно функціонують англійською, що робить іншомовну компетентність необхідним інструментом неперервного фахового розвитку; міжнародна академічна мобільність – участь у програмах Erasmus+, Fulbright, DAAD та ін. передбачає вільне іншомовне спілкування в академічному середовищі[4],[5].

У зв'язку з цим змінюється мета іншомовної підготовки майбутніх учителів STEM-дисциплін. Якщо раніше основний акцент робився на засвоєнні граматики, лексики та розвитку традиційних видів мовленнєвої діяльності, то нині на перший план виходить формування здатності використовувати іноземну мову як інструмент професійної взаємодії. Майбутній учитель повинен уміти читати й аналізувати наукові тексти, працювати з інструкціями до цифрового обладнання, презентувати результати власної роботи, комунікувати в міжнародних професійних мережах, створювати навчальний контент іноземною мовою та залучати учнів до використання іншомовних ресурсів у навчанні.

Одним із провідних напрямів трансформації є професіоналізація змісту іншомовної підготовки[4]. Це означає, що навчання іноземної мови повинно бути тісно пов'язане зі спеціальністю студента. Для майбутніх учителів STEM-дисциплін важливо опановувати термінологічну лексику, мовні моделі наукового стилю, структури для опису експериментів, аналізу даних, пояснення явищ, формулювання гіпотез, представлення результатів досліджень. Ефективним у цьому контексті є використання професійно орієнтованих текстів, кейсів, проблемних завдань, проєктів, інтегрованих занять, які моделюють реальні ситуації майбутньої педагогічної діяльності.

Ще одним важливим напрямом є інтеграція предметного та мовного навчання. Такий підхід дає змогу поєднувати засвоєння фахового змісту з одночасним розвитком іншомовної компетентності. Наприклад, студенти можуть опрацьовувати іншомовні матеріали з математики, фізики, інформатики, біології чи технологій, виконувати дослідницькі завдання, аналізувати відеолекції, готувати мініпрезентації або розробляти фрагменти уроків із використанням іншомовних ресурсів. Це сприяє не лише розвитку мовленнєвих умінь, а й формуванню готовності до викладання в умовах сучасного міждисциплінарного освітнього середовища[5].

Цифровізація освіти значно розширює інструментарій іншомовної підготовки. Використання платформ дистанційного навчання, хмарних сервісів, інтерактивних дошок, електронних словників, автоматизованих тренажерів, сервісів для спільної роботи та відеокommunікації робить процес навчання більш

гнучким, доступним і персоналізованим. Особливу роль відіграють масові відкриті онлайн-курси, міжнародні освітні платформи, наукові електронні бібліотеки, відеоресурси, симулятори та середовища для програмування, що дають студентам можливість працювати з автентичним матеріалом і застосовувати іноземну мову в реальних або наближених до реальних професійних ситуаціях[2]. Окрім того, цифровізація освіти кардинально змінює організацію та технологічне забезпечення іншомовної підготовки. Впровадження новітніх цифрових інструментів відкриває принципово нові можливості для оновлення змісту, методів і форм навчання іноземних мов у педагогічних ЗВО.

Серед ключових цифрових трендів, що трансформують іншомовну підготовку майбутніх STEM-педагогів, виокремлюємо такі напрями: адаптивні платформи для вивчення мов (Duolingo for Schools, Rosetta Stone, LinguaLeo) із персоналізованими траєкторіями навчання на основі штучного інтелекту; корпусні технології та інструменти роботи з автентичними науковими текстами STEM-тематики (Sketch Engine, AntConc, COCA); AI-асистенти та великі мовні моделі (ChatGPT, Claude, Gemini) як засоби формування академічного письма та підготовки іншомовних наукових текстів; інструменти відеоконференцзв'язку та телеколаборації (Zoom, Microsoft Teams, Google Meet) для організації міжнародного іншомовного спілкування в реальному часі; гейміфіковані платформи для розвитку іншомовної лексики наукової сфери (Quizlet, Kahoot, Mentimeter). Особливого значення набуває інтеграція технологій доповненої реальності (AR) та імерсивних середовищ (VR), що дозволяють моделювати ситуації автентичної іншомовної комунікації в контексті STEM-лабораторій, наукових конференцій та міжнародних проєктних команд.

Разом із тим цифрова трансформація висуває нові вимоги до викладачів і студентів. Недостатньо просто використовувати електронні ресурси – важливо навчити майбутніх педагогів критично оцінювати інформацію, добирати якісний іншомовний контент, дотримуватися академічної доброчесності, безпечно працювати в цифровому середовищі, ефективно поєднувати мовну, предметну й цифрову підготовку. У цьому контексті іншомовна підготовка набуває комплексного характеру, поєднуючи мовну, професійну, цифрову та міжкультурну складові.

Водночас у процесі трансформації іншомовної підготовки існує низка проблем. Серед них – різний рівень початкової мовної підготовки студентів, обмежена кількість навчальних годин, недостатня орієнтація навчальних програм на професійний контекст, нестача сучасних навчально-методичних матеріалів для STEM-спеціальностей, а також потреба у підвищенні цифрової та мовної

компетентності самих викладачів. Подолання цих труднощів можливе за умови оновлення змісту освітніх програм, розроблення інтегрованих курсів, посилення міжкафедральної взаємодії, активного використання міжнародних ресурсів і цифрових інструментів, а також створення умов для індивідуалізації навчання[3].

Отже, трансформація іншомовної підготовки майбутніх учителів STEM-дисциплін в умовах глобалізації та цифровізації освіти є закономірним і необхідним процесом. Вона передбачає перехід від традиційного мовного навчання до комплексної моделі формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності, інтегрованої з цифровими навичками, міжкультурною комунікацією та фаховою підготовкою. Ефективна іншомовна підготовка майбутнього вчителя STEM-дисциплін має забезпечити його готовність до роботи в інноваційному освітньому середовищі, до використання міжнародного досвіду, до професійної взаємодії у глобальному просторі знань та до якісної підготовки нового покоління учнів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні педагогічних умов ефективної іншомовної підготовки майбутніх учителів STEM-дисциплін, створенні інтегрованих курсів із поєднанням фахового та мовного компонентів, а також у вивченні можливостей штучного інтелекту та цифрових платформ для персоналізації іншомовного навчання у вищій педагогічній школі.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку STEM-освіти в Україні. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80>.
2. Сисоєва С. О Педагогічні аспекти цифровізації освіти / С. Сисоєва. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2021. Вип. 4. С. 24-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2021_4_5.
3. Грицько В.В., Котубей В.Ф. Цифровізація професійної підготовки майбутніх учителів: специфіка протікання та особливості сприйняття студентами. *Інноваційна педагогіка*, Випуск 38, 2021, с. 121-126. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/38.24>
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590с. URL: <http://rep.knlu.kyiv.ua/xmlui/handle/787878787/267>
5. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning https://assets.cambridge.org/97805211/30219/excerpt/9780521130219_excerpt.pdf

Федосова В.,

УДК 37(091):37.035.6

студентка першого

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc260428.01>

(бакалаврського) рівня вищої освіти,
ННІ професійної освіти та технологій,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

Полетай О.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки,
психології і методики технологічної освіти,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

МИНУЛЕ, ЩО НАВЧАЄ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Актуальність звернення до історії педагогіки зумовлена потребою збереження й переосмислення національного освітнього досвіду в умовах сучасних суспільних викликів та утвердження української ідентичності. У період трансформації освіти особливої ваги набуває спадкоємність педагогічних традицій, що забезпечує передачу духовних і культурних цінностей від попередніх поколінь до молоді.

Для здобувачів вищої освіти спеціальності "Професійне навчання" вивчення історико-педагогічної спадщини є важливим чинником формування національної свідомості, патріотичних переконань та професійної відповідальності. Осмислення педагогічних ідей і практик минулого сприяє розвитку поваги до української освітньої традиції, розумінню її ролі у становленні державності та вихованні громадян [3].

Залучення до педагогічного досвіду попередніх поколінь дає змогу майбутнім фахівцям не лише зберігати й популяризувати національні надбання, а й творчо впроваджувати їх у сучасну освітню практику, формуючи конкурентоспроможного, свідомого та відповідального педагога.

Коли ми почали вивчати спадщину Григорія Савича Сковороди, я знала, що це відомий український поет. Проте завдяки курсу "Педагогіка" (модуль 1 "Історія педагогіки") я дізналася багато цінного й важливого про педагогічну та літературну діяльність українського філософа, мандрівного вчителя, українознавця і видатного поета Григорія Сковороди.

Цікавим було ознайомлення з його десятирічним навчанням у Києво-Могилянській академії, а також з тим, що він періодично вирушав у мандри, щоб заробити кошти, відчувати свободу, набути життєвого досвіду та глибше пізнати життя українського народу. Цей досвід він реалізовував у своїй діяльності як мандрівний учитель, подорожуючи Україною та долучаючи до освіти дітей із віддалених місцевостей, де доступ до навчання був обмеженим.

Педагог мав прогресивні на той час погляди на виховання і навчання. Природовідповідність виховання він розумів як гармонійний розвиток особистості відповідно до природних задатків, індивідуальних здібностей і можливостей дитини. Він підтримував свободу вибору діяльності, наголошував на саморозвитку особистості та важливості зв'язку навчання з життям. Таким чином, у його ідеях простежується сучасна концепція розвитку особистості, що підтверджує актуальність педагогічного досвіду минулого.

Вивчення спадщини нашого земляка Костянтина Дмитровича Ушинського також засвідчило її тісний зв'язок із сучасністю. По-перше, це навчання рідною мовою, знання традицій, звичаїв, історії свого народу, тобто врахування культурної спадщини у вихованні підростаючого покоління з метою формування національної свідомості майбутнього громадянина України.

По-друге, це орієнтація освітнього процесу на дитину, врахування її вікових та психологічних особливостей, розвиток мислення, послідовності та системності у навчанні.

По-третє, важливим для нас як майбутніх педагогів є положення про необхідність ґрунтовної підготовки до професійної діяльності, яка має поєднувати теоретичні знання та практичну підготовку, зокрема через систему взаємопов'язаних навчальних курсів і проходження педагогічної практики в закладах освіти.

Цікавим для мене було ознайомлення з постаттю педагога Бориса Дмитровича Грінченка — людини складної долі та непростого історичного періоду. Його діяльність припадає на час панування російського самодержавства, коли було запроваджено заборони на українську мову, книги, освіту та культурні традиції. У цих умовах лише незначна частина свідомої української інтелігенції відстоювала право народу на власну національну ідентичність.

Борис Грінченко власним прикладом доводив, що освіта має бути доступною для всіх, а навчання — здійснюватися рідною українською мовою. Він наголошував, що вчитель повинен спілкуватися українською та будувати освітній процес на національній основі. Сам активно займався написанням і виданням

підручників, а також створював художні твори українською мовою, у яких відображав життя й побут українського народу. Усе своє життя він присвятив утвердженню та популяризації української мови.

Видатний педагог Василь Олександрович Сухомлинський є засновником гуманістичної педагогіки та прикладом високої моральності й відданості своїй справі. Його внесок у розвиток педагогічної науки є надзвичайно вагомим.

У повоєнний період, коли країна відбудовувалася та відновлювала всі сфери життя, Василь Сухомлинський, попри тяжке поранення, активно долучився до відновлення освітнього процесу та розбудови школи в селі Павлиш. Він приділяв увагу кожній дитині, допомагав долати труднощі та виступав мудрим наставником.

Педагог обґрунтовував ідею дитиноцентризму, відповідно до якої саме дитина є центром освітнього процесу, а навчання має організовуватися з урахуванням її здібностей і можливостей. Він наголошував на необхідності ретельної підготовки до кожного уроку, підкреслюючи, що якісне навчання неможливе без глибокого методичного опрацювання [2].

Сухомлинський розглядав школу не лише як осередок здобуття знань, а й як простір виховання майбутнього громадянина. Тому освітній процес, на його думку, має поєднувати навчання з моральним, трудовим, фізичним та іншими напрямками виховання з метою всебічного розвитку особистості.

Висновок. Українські педагоги зробили вагомий внесок у розвиток освіти, заклавши підґрунтя сучасної педагогічної науки. Вони обґрунтували необхідність навчання рідною мовою, забезпечення доступності освіти для всіх, розвитку індивідуального підходу до здобувачів освіти, а також поєднання навчання і виховання. Особливу увагу було приділено ролі вчителя як наставника, значенню морального й духовного виховання, формуванню національно-патріотичних цінностей, розвитку творчого мислення учнів. Ідеї українських педагогів залишаються актуальними й сьогодні та становлять основу сучасної освітньої системи України.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. [Електронний ресурс]. *Освіта.ua*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15> (дата звернення 30.03.2026).
2. Сухомлинська О. Програма національного виховання в умовах освітніх модернізаційних змін. *Шлях освіти*. 2010. № 4. С. 4–8.
3. Полетай О.М., Неговський І.В.. Національно-патріотична ідентичність майбутніх учителів технологій. *Вісник Національного університету “Чернігівський колегіум” імені ТГ Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 4 (160). Чернігів: ЧНПУ, 2019. С. 191-196.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Немченко Ю. В.,

УДК 004:37.091.3:37.018.43

канд. пед. наук, доцент,

Державний університет інформаційно-
комунікаційних технологій, м. Київ

Немченко Н. М.,

вчитель-методист,

Боярський академічний

ліцей "Гармонія", м. Боярка

ВИКОРИСТАННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

Анотація. У дослідженні розглянуто можливості застосування STEM-технологій на уроках інформатики. Проаналізовано теоретичні засади STEM-освіти та практичні приклади її інтеграції у навчальний процес. Визначено вплив STEM-підходу на розвиток критичного мислення та формування ключових компетентностей. Зроблено висновок про ефективність використання STEM-технологій для модернізації уроків інформатики та підготовки школярів до використання ІТ.

Ключові слова: STEM-освіта, інформатика, інноваційні технології, проєктна діяльність, компетентності.

Сучасне суспільство, побудоване на основі інформаційних технологій які розвиваються з неймовірною швидкістю. Ключову роль у підготовці майбутніх поколінь до викликів та можливостей цифрової епохи відіграє освіта. Вона є фундаментом для інновацій, економічного зростання та соціального розвитку. У цьому контексті, STEM-освіта інтегрує чотири ключові галузі знань: Science (Наука), Technology (Технології), Engineering (Інженерія) та Mathematics (Математика) у єдину освітню парадигму, яка орієнтує учнів на вирішення соціально-значимих прикладних проблем.

Метою статті є аналіз можливостей використання STEM-технологій на уроках інформатики та визначення їхнього впливу на формування ключових компетентностей учнів.

STEM освіта спрямована на розвиток інноваційного та творчого мислення учнів та практичну орієнтованість їх діяльності, що вимагає від освітніх закладів застосування відповідних методів навчання, які базуються на проектних, дослідницьких та проблемно-орієнтованих підходах. Це змушує педагогів здійснити перехід від репродуктивних методів навчання до діяльнісних форм взаємодії учасників освітнього процесу і потребує додаткової підготовки вчителів, для усвідомлення головних ідей такої діяльності та оволодіння необхідними навичками для організації такого навчання, виділення додаткових ресурсів та інвестицій для формування матеріальної бази.

Проектне навчання, орієнтоване на реалізацію довготривалих навчальних проектів в ході яких розв'язуються прикладні життєво-важливі завдання, в яких поєднуються знання з різних STEM-дисциплін та використовуються для отримання реальних результатів. Дослідницьке навчання, передбачає, що учні самостійно генерують проблемні запитання і в процесі пошуку та експерименту знаходять на них відповіді керуючись власним інтересом та цікавістю. Проблемно-орієнтоване навчання, яке ставить перед учнем завдання розв'язати складні соціально значимі проблеми, що потребує використання знань з різних STEM-дисциплін та колективного пошуку із застосуванням методу "мозкового штурму" та подібних технологій генерування нових ідей.

Під час пошуково-дослідницьких експериментів активно використовуються інформаційні ресурси різної природи, цифрові інструменти, інтерактивні платформи, освітні програми, симуляції, нейронні мережі, 3-D друк, елементи автоматизації і робототехніки та інші технології для збагачення навчального процесу активним інструментарієм для візуалізації та створення прототипів і дослідних зразків.

Реалізація таких підходів потребує організації мотивованих учнівських колективів які орієнтовані на командну роботу над реалізацією пошукової, експериментальної, дослідницької роботи. Впродовж проекту такі колективи повинні мати стійкий інтерес для досягнення результату. Освітні заклади повинні мати достатній рівень оснащення навчально-дослідницьких лабораторій, які мають якісне сучасне устаткування і гнучко забезпечують можливості проведення експериментальної, дослідницької і проектної роботи, забезпечують умови командної діяльності та активної взаємодії з експертами відповідної галузі та місцевими громадами.

У контексті інформатики STEM підходи реалізуються через такі напрямки як: програмування, робототехніка, 3D-моделювання, робота з базами даних та цифровими середовищами. Згідно з чинною навчальною програмою та

рекомендаціями практикуючих-методистів, можна запропонувати роботу за такими навчальними напрямками:

Програмування та алгоритмізація (Python/Scratch): Створення симуляторів фізичних процесів або калькуляторів для розрахунку параметрів навколишнього середовища;

Табличні процесори (Excel/Google Sheets): Проекти на зразок "Розумний будинок " або "Енергоефективність", де учні аналізують дані та створюють математичні моделі.

Інтернет речей (IoT) та Робототехніка: Програмування мікроконтролерів (Arduino, Micro:bit) для створення автоматизованих систем, наприклад, "Розумний годинник" або "Автоматизація процесів у теплиці".

Екологія та сталий розвиток: Аналіз якості повітря за допомогою ІТ-інструментів.

Штучний інтелект (ШІ): Ознайомлення з принципами роботи ШІ через сервіси для обробки зображень, або створення чат-ботів.

Для ефективного впровадження STEM-підходу необхідно модифікувати структуру уроку. Зазвичай пропонують таку структуру. На початку, перед командою формулюють реальну прикладну проблему, наприклад, як зменшити споживання електроенергії в класі. Визначивши параметри поставленої задачі та оцінивши потенційно очікувані результати, група отримує час на здійснення інформаційного пошуку та проведення аналізу отриманих результатів пошукових запитів. На основі отриманих результатів команда пропонує та обирає найбільш обґрунтовані рішення для створення математичних моделей, що дозволяє побудувати прогностичні моделі для отримання остаточних результатів дослідження. Наступним кроком реалізації проекту повинна стати побудова прототипу досліджуваної моделі для подальшого зняття реальних характеристик і показників, для подальшого аналізу, порівняння з вихідними та прогностичними даними та формулюванням висновків про успішність реалізації проекту.

Під час реалізації навчальних проектів в учнівських колективах формуються відповідні компетенції:

Наукові, що передбачають розуміння основних концепцій і принципів фундаментальних наук серед яких фізика, хімія, біологія. Це передбачає вміння застосовувати знання для розв’язання завдань на основі використання реальних наукових даних;

Технологічна грамотність забезпечує розуміння принципів функціонування сучасних та перспективних технологій, вміння використовувати технології для збору, обробки та аналізу даних, реалізації проектів та вирішення поставлених завдань;

Інженерні навички сприяють розвитку навичок проектування, творчого технічного мислення, побудови прототипів та тестування об'єктів конструктивних рішень;

Математична компетентність визначається вміннями використовувати математичні концепції та методи для реалізації математичного аналізу, побудови математичних моделей для життєвих ситуацій, прийняття обґрунтованих рішень;

Творчість, що характеризується вміннями генерувати нові ідеї, досліджувати, експериментувати, створювати нові продукти та пропонувати нові технологічні рішення;

Взаємодія (командний дух), що визначається вмінням працювати в команді, співпрацювати, обмінюватися ідеями та розв'язувати поставлені задачі координуючи власні ідеї з колегами, вміння слухати та спільно працювати;

Критичне мислення характеризується наявністю навичок здійснювати аналітичний аналіз даних, пропонувати багатоваріантне вирішення розв'язуваних задач, здатністю аналізувати і оцінювати інформацію, розв'язувати проблеми, використовувати логічне мислення і приймати обґрунтовані рішення.

Застосування STEM підходів під час вивчення інформатики сприяє розвитку комплексного підходу до навчання, розвитку креативності, інноваційного мислення та практичних навичок, підготовки до майбутніх викликів і розв'язання сучасних завдань, що необхідно у сучасному технологічно насиченому світі.

STEM-технології є ефективним інструментом модернізації уроків інформатики. Їхнє застосування дозволяє не лише засвоїти програмний матеріал, а й сформувати у школярів комплекс компетентностей, необхідних для успішної інтеграції у сучасне суспільство.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. Київ: Атіка, 2009. 684 с.
2. Жалдак М. І. Комп'ютер на уроках математики. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 312 с.
3. Федоренко О. В. STEM освіта як інноваційний напрям розвитку сучасної школи // Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. № 6 (68). С. 1–12.
4. Немченко Ю. В. Роль STEM освіти у формуванні технологічного поступу // XIV Міжнародна науково-практична конференція "Технологічна освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку", присвячена пам'яті академіка Дмитра Тхоржевського (28 лютого 2025 року, м. Київ) / за заг. ред. Д. Кільдерова, В. Харламенка. Київ, 2025. 779 с.

5. Bybee R. W. The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. Arlington: NSTA Press, 2013. 102 p.

6. Honey M., Hilton M. Learning STEM Skills through Digital Games. Washington: National Academies Press, 2011. 85 p.

Остапенко Е. М.,

УДК 004.8:378.147:61

канд. пед. наук, доцент
доцент кафедри біологічної фізики,
медичної апаратури та інформатики,
Вінницький національний медичний
університет ім. М. І. Пирогова, м. Вінниця

РОЛЬ НЕЙРОМЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ВІРТУАЛЬНОЇ СИМУЛЯЦІЇ

Актуальність. Формування клінічного мислення у підготовці майбутніх лікарів є ключовим завданням сучасної медичної освіти. Традиційна модель навчання "біля ліжка хворого" нині доповнюється технологіями нейромереж, що стають не просто інструментом пошуку інформації, а й відкривають нові можливості для інтеграції інноваційних методів навчання та поєднання теоретичних знань з практичними навичками.

Мета дослідження. Проаналізувати можливості нейромереж у розвитку клінічного мислення студентів медичних спеціальностей та оцінити ефективність їх застосування у віртуальних симуляційних середовищах.

Матеріали та методи. Використано методи аналізу наукової літератури, порівняльного аналізу традиційних та інноваційних підходів до навчання, а також моделювання клінічних ситуацій з використанням нейромережових алгоритмів. Розглянуто застосування технологій глибинне навчання у створенні адаптивних навчальних платформ.

Результати. На етапі теоретичної підготовки нейромережі дозволяють реалізувати концепцію адаптивного навчання, зокрема через інтерактивний аналіз кейсів, коли студенти в діалоговому режимі розбирають складні клінічні випадки, а штучний інтелект виступає в ролі "віртуального консиліуму", а також через навчання диференційній діагностиці, що передбачає опанування алгоритмів виключення діагнозів на основі симптомів, завантажених у систему, і

сприяє структуризації клінічного мислення студента. Практична реалізація цього підходу відбувається у форматі віртуальної симуляції, де перехід від теорії до практики забезпечується інтеграцією нейромереж у симуляційні середовища: створюються віртуальні пацієнти з генеративною мовою, які, на відміну від жорстко запрограмованих сценаріїв, є динамічними, реагують на запитання студента природною мовою та змінюють свій стан залежно від призначеного лікування; водночас штучний інтелект здійснює аналіз помилок у реальному часі, миттєво оцінюючи послідовність дій майбутнього лікаря та вказуючи на логічні розриви у встановленні діагнозу; окрім того, відбувається персоналізація складності, коли система автоматично генерує ускладнення в симуляції та адаптується до рівня підготовки конкретного студента.

Встановлено, що нейромережі сприяють:

- формуванню навичок клінічного аналізу та прийняття рішень;
- безпечному відпрацюванню складних клінічних сценаріїв;
- індивідуалізації навчального процесу;
- зниженню залежності від клінічної бази за рахунок використання симуляцій.

Висновки. Інтеграція нейромереж у навчальний процес медичного університету є перспективним напрямом, що забезпечує якісно новий рівень формування клінічного мислення. Поєднання теоретичних знань із віртуальними симуляціями створює ефективне освітнє середовище, орієнтоване на практичну підготовку майбутніх лікарів. Це не замінює реальну клінічну практику, але дозволяє студенту прийти до справжнього пацієнта з уже сформованим базовим алгоритмом прийняття рішень та мінімізує ризик медичної помилки в майбутньому.

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Шиманська Н. П.,

УДК 373.2:78.071.2

здобувач фахової передвищої освіти,
Володимирського педагогічного фахового
коледжу імені Агатангела Кримського
Волинської обласної ради, м. Володимир

Цезарук І. В.,

доктор філософії, викладач,
Володимирського педагогічного фахового
коледжу імені Агатангела Кримського
Волинської обласної ради, м. Володимир

ФОРМУВАННЯ СЛУХАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ

Сучасна система дошкільної освіти спрямована на гармонійний і всебічний розвиток особистості дитини, важливою складовою якого є музично-естетичне виховання. У контексті реалізації положень Базового компонента дошкільної освіти особливої актуальності набуває формування у дітей здатності сприймати мистецтво, емоційно реагувати на нього та формувати власне ціннісне ставлення до культурних надбань.

Водночас сучасний інформаційний простір характеризується надмірною кількістю розважального музичного контенту, що не завжди відповідає художньо-естетичним вимогам. Це призводить до зниження інтересу дітей до класичної музики, яка є важливим засобом розвитку емоційної сфери та формування музичного смаку. Унаслідок цього ускладнюється процес формування слухацької культури як складової загальної культури особистості [7, с. 45].

Практика діяльності закладів дошкільної освіти свідчить, що ознайомлення дітей з класичною музикою часто має епізодичний характер і не супроводжується системною роботою з розвитку навичок усвідомленого слухання. Це зумовлює необхідність пошуку ефективних педагогічних умов і методів формування слухацької культури у дітей дошкільного віку.

У науковій літературі поняття "культура" трактується як складне багатовимірне явище, що охоплює духовні та матеріальні цінності суспільства [6,

с. 63]. У педагогічному контексті культура виступає як результат і водночас умова розвитку особистості [13, с. 48].

Слухацька культура є складовою музичної культури та визначається як здатність особистості свідомо сприймати музичні твори, розуміти їх зміст і емоційно реагувати на них [12, с. 57]. Вона включає емоційний, когнітивний та діяльнісний компоненти.

У дошкільному віці слухацька культура формується поступово – від емоційного реагування до елементарного усвідомлення музичних образів. Як зазначає Л. Виготський, мистецтво сприяє розвитку емоційної сфери дитини, її уяви та здатності до співпереживання [6, с. 211]. Особливе значення у цьому процесі має класична музика, яка характеризується високою художньою цінністю, образністю та різноманітністю емоційного змісту. Вона сприяє розвитку музичного мислення, уяви та естетичного смаку дітей [8, с. 88].

На основі аналізу наукових джерел визначено педагогічні умови ефективного формування слухацької культури:

- систематичне ознайомлення дітей з класичною музикою;
- створення емоційно сприятливої атмосфери;
- інтеграція різних видів діяльності;
- урахування індивідуальних особливостей дітей;
- педагогічне керівництво процесом слухання музики [9, с. 76].

Практична реалізація формування слухацької культури у дітей дошкільного віку здійснюється у процесі організації різних видів музичної діяльності. Важливе місце посідає систематичне слухання класичних музичних творів, яке інтегрується в освітній процес як під час занять, так і в повсякденній діяльності дітей.

Роботу варто проводити поетапно з попередньою підготовкою дітей до сприймання музики через короткі вступні бесіди, що допомагають налаштувати їх на емоційне сприйняття твору. У процесі слухання педагог звертає увагу дітей на характер музики, її темп, динаміку, настрій.

З метою активізації музичного сприймання використовуються різні види діяльності:

- рухи під музику, що відображають її характер;
- музично-дидактичні ігри;
- словесне висловлення вражень від прослуханого;
- образотворча діяльність (малювання за змістом музики).

Після слухання музичних творів організовуються бесіди, під час яких діти мають можливість поділитися власними емоціями, визначити настрій музики, охарактеризувати її образний зміст. Це сприяє формуванню елементарних оцінних суджень і розвитку мовлення.

Важливою умовою є створення емоційно сприятливої атмосфери, що забезпечує зацікавленість дітей та позитивне ставлення до класичної музики. Урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей дає змогу диференціювати завдання та забезпечити активну участь кожної дитини.

Застосування зазначених підходів у практиці роботи сприяє підвищенню рівня зосередженості дітей під час слухання музики, розвитку емоційної чутливості, формуванню інтересу до класичних музичних творів та навичок усвідомленого слухання.

Отже, у результаті теоретичного аналізу з'ясовано, що слухацька культура є важливою складовою музично-естетичного розвитку дітей дошкільного віку та інтегрує емоційне сприймання, елементарні знання про музику й уміння усвідомлено слухати музичні твори. Встановлено, що ефективність її формування значною мірою залежить від цілеспрямованого педагогічного впливу та використання високохудожніх зразків, зокрема класичної музики, яка сприяє розвитку емоційної чутливості, уяви та естетичного смаку дітей.

Практичний досвід свідчить, що впровадження визначених педагогічних умов – зокрема систематичного ознайомлення з музикою, створення емоційно комфортного середовища, поєднання різних видів діяльності, урахування індивідуальних особливостей дітей та цілеспрямованого педагогічного супроводу – сприяє зростанню інтересу дітей до музичного мистецтва, розвитку їх емоційної чутливості та формуванню навичок усвідомленого слухання. Отримані результати можуть бути ефективно використані в освітньому процесі закладів дошкільної освіти з метою підвищення якості музично-естетичного виховання дітей.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти і культури. Київ : Либідь, 2013. 456 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) : затв. наказом МОН України від 12.01.2021 № 33. Київ, 2021. 38 с.
3. Бех І. Д. Ціннісні засади виховання особистості. Київ : Освіта України, 2021. 296 с.
4. Богуш А. М. Дошкільна педагогіка: сучасні підходи. Київ : Видавничий дім "Слово", 2020. 416 с.
5. Бутенко О. М. Теорія і методика музичного виховання дошкільників. Київ : Освіта, 2021. 240 с.
6. Виготський Л. С. Психологія мистецтва. Харків : Фоліо, 2006. 411 с.
7. Гавриш Н. В. Художньо-естетичний розвиток дітей дошкільного віку. Київ : Генеза, 2020. 208 с.

8. Масол Л. М. Мистецька освіта в контексті Нової української школи. Київ : Педагогічна думка, 2020. 256 с.
9. Олексюк О. М. Музична педагогіка: інноваційний вимір. Київ : КНУКіМ, 2021. 312 с.
10. Ростовський О. Я. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. 224 с.
11. Савченко О. Я. Дидактика сучасної освіти. Київ : Грамота, 2020. 504 с.
12. Тарасова Г. С. Розвиток слухацької культури дошкільників у процесі музичної діяльності. Педагогіка і психологія. 2022. № 2. С. 54–60.
13. Шевченко Н. І. Формування музичної культури дошкільників засобами класичної музики. Київ : Генеза, 2021. 176 с.

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Головко Л. В.,

УДК 37.09

к.е.н., с.н.с.,

Інститут демографії та досліджень

якості життя імені Михайла Птухи

НАН України, м. Київ

Головко Т. В.,

магістр УДПУ імені М. П. Драгоманова,

вчитель II категорії ОЗО "Немішаївський

ліцей №2", Київська обл., с. Немішаєве

ІНСТРУМЕНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Інструменти трансформації освіти у загальноосвітніх навчальних закладах територіальних громад України в умовах війни доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних управлінських, цифрових, педагогічних і соціально-психологічних механізмів, спрямованих на забезпечення безперервності, якості та доступності освітнього процесу в умовах кризових викликів.

Базовим інструментом трансформації є процес цифровізації та дистанційних освітніх технологій. В умовах війни дистанційне навчання стало одним із основних механізмів забезпечення безперервності освітнього процесу. Водночас підвищенню ефективності освітнього процесу сприяє формування гнучкої моделі освіти (змішане навчання (blended learning), індивідуальні освітні траєкторії, неформальна та інформальна освіта); використання інноваційних підходів (гейміфікації, STEM-освіти, адаптивного навчання, використання штучного інтелекту та освітньої аналітики).

Вагому роль відіграють також організаційно-управлінські інструменти. У територіальних громадах, що проявляється у формуванні освітніх кластерів, оптимізації мережі закладів освіти та розвитку локальних освітніх екосистем. На разі, активним є процес реформування загальноосвітніх навчальних закладів. Однак, існують певні ризики, що мають системний характер і охоплюють інституційний, кадровий, фінансово-економічний, інфраструктурний, соціально-психологічний та управлінський рівні [1]. Усунення їх потребує прийняття

ґрунтовних рішень, як на рівні громади з врахуванням локальних чинників, так і на рівні держави.

В умовах війни особливого значення набувають інструменти забезпечення безпеки освітнього процесу: облаштування укриттів у школах; організація навчання в умовах повітряних тривог; організація підвезення учнів та вчителів до навчальних закладів; використання альтернативних форматів (онлайн, асинхронне навчання).

Критично важливий вимір освітньої трансформації формують соціально-психологічні та інклюзивні інструменти, спрямовані не лише на забезпечення доступу до навчання, а й на відновлення психоемоційного стану учасників освітнього процесу, підтримку соціальної згуртованості та інтеграцію вразливих груп населення.

Саме адаптація нового досвіду з використанням соціально-психологічних інструментів в освітньому процесі є надзвичайно значущим як для учнів, так і для вчителів. Одним із прогресивних кейсів є розробка і впровадження у школах, закладах дошкільної, позашкільної та профтехосвіти програми "Простір психологічної підтримки" на 2026–2031 роки у м. Львів. Метою є допомога фахівцям, які працюють з дітьми та підлітками (зокрема, психологам, соціальним педагогам, логопедам, дефектологам, медсестрам), посилення емоційної підтримки школярам та дошкільнятам найбільш вразливої категорії (сім'ї військових, учасників бойових дій, загиблих захисників). Крім того, у рамках програми, організовуватимуть регулярні навчання, тренінги, зустрічі для обміну досвідом і щорічний професійний форум, що сприятиме запобіганню емоційного вигорання серед фахівців [2].

Соціально-психологічні та інклюзивні інструменти в освітніх закладах сільських і селищних територіальних громад України в умовах війни мають специфічні особливості, зумовлені обмеженістю ресурсів, кадровим дефіцитом, географічною віддаленістю та водночас — вищим рівнем соціальної згуртованості. У цих громадах інновації часто набувають локально адаптованого, мережевого характеру, що дозволяє досягати значного ефекту навіть за мінімальних ресурсів.

Вагоме значення має територіальний чинник, зокрема розміщення територіальної громади стосовно лінії активних бойових дій. У деокупованих громадах освітній процес відновлюється поступовому. З урахуванням стану пошкоджень об'єктів інфраструктури, зокрема загальноосвітніх навчальних закладів, наявного кадрового потенціалу (вчителів) і кількості учнів (по різних класах). Освітні послуги можуть надаватись у вигляді спільних занять для учнів

паралельних класів, або один вчитель-предметник може читати декілька дисциплін до відновлення мобільного чи онлайн-зв'язку.

На території Великоолександрівської селищної територіальної громади Херсонської області визначено та підготовлено 13 Пунктів Незламності, які розміщені у закладах освіти та адміністративних приміщеннях [3]. Після деокупації у громаді впровадили модель "шкільних пунктів відновлення". Інструментами яких є: виїзні психологічні консультації (за участі мобільних команд); групові заняття для дітей у форматі "безпечного кола"; залучення вчителів як фасилітаторів психоемоційної підтримки після короткострокових тренінгів. Відсутність достатньої кількості фахових психологів компенсується підготовкою педагогів до базової психосоціальної роботи (teacher-mediated support), що відповідає рекомендаціям ЮНІСЕФ.

У Снігурівській міській територіальній громаді Миколаївської області функціонуватиме "Хаб стійкості" для різної категорії населення. Завдяки міжнародної підтримки (AWO International, German cooperation Deutsche Zusammenarbeit та Aktion Deutschland Hilft) у співпраці з Благодійним фондом "РОКАДА" в кінці 2025 р. розпочалось будівництво безбар'єрного хабу, в якому основний акцент буде спрямований на надання освітніх профорієнтаційних послуг (підвищення кваліфікації, або перекваліфікація) в першу чергу ветеранам, їх сім'ям, а також мешканцям громади [4].

Міжнародна допомога у наданні соціально-психологічних, інклюзивних послуг є надзвичайно важливою для зростання соціальної інтеграції ВПО при збереженні тенденції до їх зростання у відносно безпечних регіонах, громадах країни. Своєрідними драйверами економічного зростання сільських територій, адаптації ВПО є потенціал нематеріальної культурної спадщини, поєднання її з економічною складовою. У цьому контексті значущу роль відіграє організація і проведення тематичних екскурсій у місцевих краєзнавчих музеях, діяльність інтеграційних гуртків (мистецькі, етнокультурні) у загальноосвітніх навчальних закладах, психологічні тренінги з міжкультурної комунікації.

У 2023 р. з метою розвитку просвітницької діяльності у позашкільний час, зміцнення соціальної згуртованості, особливо серед дітей підліткового віку, для кращої інтеграції ВПО, популяризації української культури і традицій, у Немішаївській селищній територіальній громаді Київської області, ініціативними мешканцями створено клуб "Юні дослідники". На волонтерських засадах, проводяться для дітей пізнавальні, культурні, просвітницькі заходи, організовуються театралізовані аматорські вистави, де діти мають можливість комунікувати, розвиваючи свої здібності і набувати нові компетентності. Змістовні, пізнавальні екскурсії як локального, так і міжрегіонального напрямку, дозволяють розширювати світосприйняття через призму нових знань. Водночас,

діти займаються волонтерською діяльністю, допомагаючи кінному клубу "Кульбабині хаші" та місцевому пункту перетримки тварин. Такі заходи розвивають почуття емпатії і відповідальності. В цілому, такий підхід сприяє зниженню рівня соціальної ізоляції дітей, у тому числі ВПО, формуванню нових горизонтальних зв'язків у громаді.

Новітнім інструментом у сфері соціальної підтримки є Закон України "Про наставництво", згідно якого допомогу можуть отримувати діти та молодь до 23 років, зокрема ті, хто перебуває у складних життєвих обставинах, виховується в інтернатних або спеціалізованих закладах. Наставницьку діяльність може здійснювати особа, яка досягла 21-річного віку, пройшла відповідну професійну підготовку

Важливим інноваційним елементом є запровадження корпоративного наставництва для дітей віком від 14 років, що розширює коло суб'єктів наставницької діяльності за рахунок залучення підприємств, установ та організацій. Така модель спрямована на підтримку соціалізації та професійного самовизначення дітей і молоді через участь працівників відповідних інституцій або реалізацію цільових програм. Визнання наставництва як соціальної послуги зумовлює його інституціоналізацію в системі соціального захисту, запровадження системного підходу до організації процесу та посилення ролі державних і місцевих органів влади у забезпеченні його якості й доступності [5].

Отже, в умовах війни інструменти трансформації освіти, у тому числі, соціально-психологічні та інклюзивні, набувають адаптивно-мережевого характеру, що забезпечує їх ефективність навіть за обмежених ресурсів. По-перше, у деокупованих громадах відбувається функціональна трансформація школи: вона перестає бути виключно освітньою інституцією та перетворюється на центр соціальної підтримки, психологічної допомоги та громадської взаємодії. Це відповідає концепції community-centered education, де освіта інтегрується у ширший соціальний контекст.

По-друге, ключовим фактором ефективності є капітал соціальної згуртованості, який у сільських громадах традиційно є вищим, ніж у міських. Саме це дозволяє компенсувати дефіцит ресурсів через горизонтальні зв'язки, взаємодопомогу та неформальні практики підтримки.

По-третє, спостерігається інституційна гібридизація інструментів, коли функції психологічної підтримки, соціального супроводу та інклюзії інтегруються в діяльність педагогів, соціальних служб і громадських організацій. Такий підхід забезпечує комплексність впливу та стійкість результатів.

По-четверте, інклюзивні практики, зокрема у сільських, селищних громадах набувають розширеного змісту, охоплюючи не лише дітей з особливими освітніми потребами, а й усі категорії вразливого населення, зокрема ВПО та дітей із травматичним досвідом. Це формує універсальну модель інклюзії, орієнтовану на потреби кожного учня.

По-п’яте, важливою тенденцією є мобільність і гнучкість інструментів (виїзні команди, дистанційні консультації, змішані формати підтримки), що дозволяє долати просторові бар’єри та забезпечувати доступність послуг.

Список використаних джерел

1. Головка Л.В., Головка В.В., Головка Т.В. (2025). Ризики процесу реформування у сфері освіти в умовах воєнного часу. *Економіка і суспільство*. Вип. 84. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-177> (дата звернення: 26.04.2026).
2. Навчання для фахівців та посилена робота з дітьми: у Львові прийняли програму "Простір психологічної підтримки". URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/education/navchannia-dlia-fakhivtsiv-ta-posylena-robota-z-ditmy-u-lvovi-pryinialy-prohramu-prostir-psykhologichnoi-pidtrymky/> (дата звернення: 23.04.2026).
3. Пункти Незламності на території Великоолександрівської селищної територіальної громади. URL: <https://voleks-rada.gov.ua/2026/01/22/punkty-nezlamnosti-na-terytoriyi-velykooleksandrivskoyi-selyshhnoyi-terytorialnoyi-gromady/#> (дата звернення: 23.04.2026).
4. Гакман А., Овчаришин С. Між відбудовою і тривогами: як живе Снігурівка сьогодні. URL: <https://nikvesti.com/articles/317428-yak-zminilasya-snihurivka-zhyttya-mista-sohodni> (дата звернення: 24.04.2026).
5. Закон України "Про наставництво" від 18 грудня 2025 року № 4744-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4744-20#Text> (дата звернення: 24.04.2026).

Клюсик А. Л.,
студентка магістратури
кафедри логопедії та логопсихології,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 376.36

МОВЛЕННЕВА ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ ЯК МЕДИКО-ПСИХОЛОГО-ЛОГОПЕДИЧНА ПРОБЛЕМА

Мовленнєва готовність дитини до школи є однією з ключових складових загальної готовності до навчання. Вона безпосередньо впливає на успішність опанування письма, читання, формування навчальної діяльності та соціальної адаптації першокласника. У сучасних умовах значно зростає кількість дітей із різними порушеннями мовленнєвого розвитку, що обумовлює актуальність дослідження мовленнєвої готовності як комплексної медико-психолого-логопедичної проблеми.

Проблема мовленнєвої готовності до школи знаходиться на перетині кількох наукових галузей: медицини, психології, педагогіки та логопедії. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє комплексно розглядати передумови формування мовлення, причини порушень та способи їх подолання.

Мовленнєва готовність — це сформованість мовленнєвих умінь і навичок, необхідних для повноцінного навчання у школі. Вона включає правильну звуковимову, достатній словниковий запас, сформованість граматичної будови мовлення, зв'язне мовлення, розвиток фонематичного слуху та мовленнєвої пам'яті.

На думку науковців [1; 2; 3], мовленнєва готовність є складовою психологічної готовності до школи та передбачає:

- сформованість фонематичного сприймання;
- правильну звуковимову;
- достатній словниковий запас;
- сформованість граматичної будови мовлення;
- розвиток зв'язного мовлення;
- мовленнєву активність і комунікативні навички.

Недостатній рівень мовленнєвої готовності може призводити до труднощів у навчанні, виникнення дислексії, дисграфії, порушень письма та читання.

Медичний аспект мовленнєвої готовності передбачає врахування стану здоров'я дитини, особливостей нервової системи та фізіологічних передумов розвитку мовлення. Важливу роль відіграють стан центральної нервової системи, слухова функція, стан артикуляційного апарату, загальний фізичний розвиток, наявність неврологічних порушень. Своєчасна медична діагностика дозволяє виявити причини мовленнєвих порушень та визначити ефективну програму корекції.

Психологічний аспект мовленнєвої готовності пов'язаний із розвитком пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери та комунікативних навичок дитини. Формування мовлення залежить від розвитку уваги, пам'яті, мислення, уяви, емоційної сфери. Важливим компонентом є розвиток фонематичного слуху, який забезпечує здатність розрізняти звуки мовлення. Недостатній розвиток фонематичного сприймання може призводити до труднощів у навчанні читання і письма. Психологічна готовність до школи також передбачає мотивацію до навчання, сформованість довільної поведінки, комунікативну готовність, розвиток самооцінки. Недостатній розвиток цих компонентів негативно впливає на мовленнєву діяльність і процес навчання.

Логопедичний аспект мовленнєвої готовності передбачає оцінку сформованості мовленнєвих компонентів:

1. Звукова сторона мовлення – до початку навчання у школі дитина повинна правильно вимовляти всі звуки рідної мови. Порушення звуковимови можуть ускладнювати формування навичок письма і читання.

2. Фонематичний слух – дитина повинна вміти розрізняти звуки, визначати їх місце у слові, виконувати звуковий аналіз слів.

3. Словниковий запас шестирічної дитини має становити приблизно 3000–4000 слів. Важливо, щоб дитина використовувала різні частини мови та розуміла значення слів.

4. Граматична будова мовлення – дитина повинна правильно будувати речення, узгоджувати слова, використовувати різні граматичні форми.

5. Зв’язне мовлення – до школи дитина повинна складати розповіді; переказувати тексти, описувати предмети та події, відповідати на запитання повними реченнями.

Серед основних причин недостатньої мовленнєвої готовності виділяють педагогічну занедбаність, обмежене мовленнєве середовище, неврологічні порушення, затримку психічного розвитку, двомовність, надмірне використання гаджетів, недостатню увагу батьків до розвитку мовлення. Особливо актуальною є проблема надмірного використання електронних пристроїв, що знижує рівень живого спілкування і негативно впливає на мовленнєвий розвиток.

Діагностика мовленнєвої готовності проводиться комплексно і включає медичне обстеження, психологічну діагностику, логопедичне обстеження. Логопед оцінює звуковимову, фонематичний слух, словниковий запас, граматичну будову мовлення, зв’язне мовлення. Результати діагностики дозволяють визначити рівень мовленнєвої готовності та розробити індивідуальну програму корекції.

Корекційна робота повинна бути комплексною і включати логопедичні заняття, психологічну підтримку, роботу з батьками, медичний супровід.

Основні напрямками корекційної роботи є розвиток фонематичного слуху, формування правильної звуковимови, розвиток словникового запасу, формування граматичної будови мовлення, розвиток зв’язного мовлення, розвиток дрібної моторики. Важливу роль відіграє співпраця логопеда, психолога, педагога і батьків.

Важливо починати розвиток мовлення з раннього віку, залучати дитину до ігор, читання, спілкування.

Отже, мовленнєва готовність дитини до школи є складною медико-психолого-логопедичною проблемою, яка потребує комплексного підходу. Недостатній рівень мовленнєвої готовності може призводити до труднощів у навчанні та соціальній адаптації дитини.

Своєчасна діагностика, профілактика та корекційна робота дозволяють підвищити рівень мовленнєвої готовності та забезпечити успішне навчання у

школі. Важливою умовою є взаємодія медичних працівників, психологів, логопедів, педагогів і батьків.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. К. : Видавничий Дім "Слово", 2010. 374 с.
2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими освітніми потребами: навчання та супровід у період повоєнної відбудови: навчально-методичний посібник (Серія "Інклюзивна освіта"). Київ, 2023. 192 с.
3. Логопедія. Підручник / За ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2010. 376 с.

Шараєвська М. І.,
завідувач сектору галузевої
статистичної звітності відділу
освітнього інформаційного забезпечення,
ДНУ "Інститут освітньої аналітики", м. Київ

УДК 37(477):311

ОСВІТНЯ СТАТИСТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ЗБЕРЕЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ

Інтеграція України до Європейського Союзу передбачає поступову гармонізацію національної системи освітньої статистики та звітності з підходами і стандартами Європейського Союзу (ЄС). Водночас процес адаптації не може зводитися виключно до механічного відтворення європейських індикаторів, оскільки він має враховувати національні управлінські потреби, інституційну спроможність та специфіку освітньої системи України. У цьому контексті особливої актуальності набуває завдання ідентифікації показників загальної середньої освіти, які є недостатньо представленими або відсутніми у статистичній звітності Європейського Союзу, але водночас відіграють важливу роль у формуванні державної освітньої політики в Україні. Автором було проведено дослідження з виявлення та аналізу відповідних індикаторів для обґрунтування доцільності їх збереження в національній системі збору даних.

Отримані результати можуть слугувати підґрунтям для формування збалансованого підходу до розвитку статистики загальної середньої освіти, що поєднує євроінтеграційні зобов'язання з потребами національного управління освітою.

Вимоги Європейського Союзу до України у сфері статистики викладені у Збірнику статистичних вимог, який є додатком до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1]. Цей документ визначає стандарти, методологічні підходи та порядок звітності, необхідні для гармонізації національної статистики з європейськими стандартами.

Європейський Союз отримує освітню звітність з України через Державну службу статистики України (Держстат), який узагальнює дані Міністерства освіти і науки України (МОН) та Державної наукової установи "Інститут освітньої аналітики" (ДНУ) і передає їх до статистичної організації Європейської комісії (Євростат) за європейськими стандартами.

Збір відомчої адміністративної звітності загальної середньої освіти у 2025/2026 н. р. здійснювався відповідно до Наказу МОН від 08.09.2025 № 1223 [2].

Останні зміни до методологічних положень державного статистичного спостереження "Мережа та діяльність закладів освіти" відображено у наказі Державної служби статистики України від 06 березня 2026 р. № 54 [3].

Перелік інформації щодо мережі та діяльності закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), яку ДНУ "Інститут освітньої аналітики" передає Державній службі статистики України з програмно-апаратного комплексу "Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту" (ПАК "АІКОМ"), структуровано у 62 таблицях Excel. Для формування цих таблиць використовуються набори даних АІКОМ, структура яких подана в таблиці 1.

У наборі даних щодо діяльності ЗЗСО до основних показників віднесено інформацію про кількість закладів, чисельність учнів і вчителів у розрізі типу місцевості, типу закладу та форм здобуття освіти. Також подаються відомості про тривалість навчання, групи подовженого дня, кількість класів, зокрема з'єднаних класів (класів-комплектів), окремі категорії учнів, а також про учнів, які завершили навчання в класі або закладі освіти та отримали документ про здобуття відповідного рівня освіти. Окремо наводяться дані про випускників, які пройшли тестування, гурткову роботу ЗЗСО, опорні заклади освіти та їх філії тощо.

У наборі даних щодо чисельності та складу педагогічних працівників подано показники, що характеризують якість викладацького складу. Зокрема, наведено інформацію про чисельність педагогічних працівників за категоріями, освітньо-кваліфікаційним рівнем, педагогічним стажем, віком і статтю; чисельність адміністративного персоналу (директорів закладів освіти та їх заступників); кількість педагогічних працівників-пенсіонерів; розподіл учителів, які викладають окремі предмети, за рівнем освіти. Крім того, набір даних містить відомості про кількість ставок та вакантних посад учителів за окремими

предметами, що є важливим для аналізу кадрового забезпечення системи загальної середньої освіти.

Таблиця 1

Структура наборів даних щодо діяльності закладів загальної середньої освіти та чисельності педагогічних працівників

Назва набору даних / розділу	Кількість показників
Набори даних щодо діяльності закладів загальної середньої освіти	
Розділ I. Контингенти учнів за класами	717
Розділ II. Розподіл учнів з особливими освітніми потребами за нозологіями	104
Розділ III. Мова навчання та мова, що вивчається як предмет	600
Розділ IV. Кількість учнів за профілями навчання	50
Розділ V. Кількість учнів за віком	274
Розділ VI. Тривалість навчання та групи подовженого дня	14
Розділ VII. Кількість учнів, які закінчили клас і переведені до наступного класу або закінчили заклад освіти	41
Розділ VIII. Відомості про класи, з'єднані класи (класи-комплекти)	14
Розділ IX. Гуртки, секції, організовані закладом (за напрямками)	56
Розділ X. Філії закладу (з розділу I)	622
Розділ XI. Педагогічні працівники	9
Розділ XII. Відомості про приміщення та матеріально-технічну базу	72
Розділ XIII. Відомості про використання сучасних інформаційних технологій	59
Розділ XIV. Відомості про забезпечення спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти (без спеціальних ЗЗСО)	12
Розділ XV. Відомості про забезпечення допоміжними засобами для навчання (спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами у спеціальних закладах загальної середньої освіти	33
Довідкова інформація	4
Усього	3 425
Набори даних про чисельність та склад педагогічних працівників	
Розділ I. Склад педагогічних працівників	349
Розділ II. Розподіл учителів, які викладають окремі предмети	395
Усього	744

Складено авторами на основі [2].

Таким чином, склад показників у зазначених наборах даних істотно перевищує обсяг інформації, що передається до Державної служби статистики України. Це розширює аналітичні можливості використання таких даних для обґрунтування та підтримки управлінських рішень у сфері загальної середньої освіти.

Водночас виявлено відсутність частини інформації, необхідної для формування окремих показників, які передаються до Державна служба

статистики України. Зокрема, йдеться про дані щодо розподілу дівчат за класами та віком; інформацію про заклади загальної середньої освіти з пансіонами; а також про спеціальні заклади загальної середньої освіти – у частині розподілу учнів з особливими освітніми потребами за категоріями (типами порушень). Крім того, відсутні відомості про заклади, діяльність яких призупинено або які не функціонували з різних причин. Не формуються також дані щодо контингенту та руху вихованців дитячих будинків і шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також узагальнені показники контингенту учнів за класами та віком, що обмежує повноту статистичного забезпечення. Передбачається, що зазначені показники будуть збиратися та опрацьовуватися в програмно-апаратному комплексі "Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту 2" (ПАК АІКОМ 2).

Статистична інформація, яка збирається в ДНУ "Інститут освітньої аналітики" публікується у вигляді інформаційних бюлетенів у форматі Excel, що розміщуються на офіційному вебсайті ДНУ "Інститут освітньої аналітики" в розділі "Аналітика" [4].

Автором здійснено системний аналіз індикаторів освітньої статистики Європейського Союзу та національних показників, що збираються в Україні, з метою виявлення інформаційних вимірів, критично важливих для формування та реалізації державної освітньої політики, але недостатньо відображених у європейських статистичних рамках.

Дослідження показало, що низка індикаторів, які традиційно збираються в Україні, мають високу аналітичну цінність для інформаційного забезпечення Міністерства освіти і науки України. Зокрема, йдеться про показники, які дозволяють детальніше аналізувати територіальну доступність освіти, навантаження та структуру педагогічних кадрів, матеріально-технічну базу та використання сучасних інформаційних технологій, використання мов навчання, організацію харчування та наявність пільг, позашкільну освіту, а також інституційні умови функціонування освітньої мережі в умовах демографічних змін та кризових викликів. Відсутність або агрегованість відповідних даних у звітності ЄС не повинна обмежувати можливості їх використання для оперативного управління на національному рівні.

Загалом результати дослідження демонструють, що ідентифікація та збереження окремих національних статистичних показників слугує не проявом інерційних практик, а ключовою передумовою формування стійкої, адаптивної та орієнтованої на дані політики в сфері загальної середньої освіти України. Запропоновані підходи можуть бути використані як аналітична основа для

подальшого розвитку та оптимізації національної системи освітньої статистики в ПАК АІКОМ 2, а також для посилення спроможності МОН у прийнятті обґрунтованих управлінських рішень у процесі європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Eurostat. Statistical requirements compendium : 2024 edition. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/18899414/KS-GQ-24-006-ENN.pdf/e46c24f2-96f6-bf70-0f9d-ee08e346487b> (дата звернення: 16.04.2026).
2. Про збір відомчої адміністративної звітності дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти у 2025/2026 навчальному році : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2025 № 1223. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zbir-vidomchoi-administratyvnoi-zvitnosti-doshkilnoi-zahalnoi-serednoi-ta-pozashkilnoi-osvity-u-20252026-navchalnomu-rotsi> (дата звернення: 16.04.2026).
3. Про затвердження Змін до Методологічних положень державного статистичного спостереження "Мережа та діяльність закладів освіти", затверджених наказом Держстату від 07 січня 2025 року № 5 : Наказ Державної служби статистики України від 06.03.2026 № 54. URL: <https://stat.gov.ua/uk/page-contents/nakaz-vid-06032026-no54> (дата звернення: 16.04.2026).
4. Інформаційні бюлетені. Державна наукова установа "Інститут освітньої аналітики". 2025. URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/informatsijni-byuleteni/2025-2> (дата звернення: 16.04.2026).

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Жигло О. О.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри української
філології та міжкультурної комунікації,
Харківський національний університет
міського господарства імені
О. М. Бекетова, м. Харків

УДК 378.147:004.8

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc260428.02>

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ МАСОВОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасний етап розвитку глобального інформаційного суспільства характеризується стрімкою інтеграцією технологій штучного інтелекту в усі сфери людської життєдіяльності, що неминує спричиняє фундаментальні зрушення в освітній парадигмі. Трансформаційні процеси, зумовлені четвертою промисловою революцією, ставлять перед закладами вищої освіти складні виклики, пов'язані з необхідністю переосмислення традиційних підходів до навчання та викладання.

Цифрова трансформація освіти сьогодні не обмежується лише впровадженням нових програмних засобів, а передбачає глибинну зміну філософії взаємодії між суб'єктами освітнього процесу. У центрі цих змін опиняється постать викладача, чий професійний інструментарій та рольовий статус проходять через процес вимушеної, але стратегічно необхідної адаптації.

Актуальність дослідження трансформації ролі науково-педагогічного працівника зумовлена тим, що масове використання генеративних моделей та алгоритмів штучного інтелекту змінює саму природу знання, роблячи його доступнішим, але водночас вимагаючи нових методів його верифікації та засвоєння. Викладач вищої школи сьогодні перестає бути монополістом у володінні інформацією, перетворюючись на архітектора індивідуальних освітніх траєкторій та критичного фільтра в океані автоматизованого контенту.

Розгляд штучного інтелекту не як загрози, а як потужного когнітивного асистента дозволяє виявити нові можливості для персоналізації навчання, інтенсифікації наукового пошуку та підвищення якості професійної підготовки

майбутніх фахівців. Процес впровадження інтелектуальних систем потребує від педагогічної спільноти не лише технічної грамотності, а й готовності до етичного та аксіологічного переосмислення своєї місії в університетському просторі.

Таким чином, вивчення механізмів адаптації викладацької діяльності до умов інтелектуальної автоматизації є ключовим завданням сучасної педагогічної науки, оскільки від успішності цієї трансформації залежить конкурентоспроможність національної системи вищої освіти на міжнародній арені та здатність університетів відповідати на запити майбутнього ринку праці.

Процес розбудови сучасної освітньої системи неможливо уявити без урахування ролі штучного інтелекту як стратегічного інструменту, що забезпечує гнучкість та адаптивність навчання до умов макроекономічної нестабільності та технологічних стрибків [1]. Інтеграція інтелектуальних алгоритмів дозволяє автоматизувати значну частину рутинних операцій, які раніше поглинали левову частку часу науково-педагогічних працівників, включаючи адміністрування навчальних курсів, перевірку типових завдань та моніторинг поточної успішності. Це створює передумови для якісного оновлення змісту професійної діяльності викладача, зміщуючи акцент з репродуктивної передачі знань на творчу та консультативну складову.

В українському контексті синергія інновацій та освіти виявляється через поступове впровадження адаптивних платформ у діяльність провідних вітчизняних вишів, що вимагає від викладачів не лише методичної майстерності, а й здатності ефективно поєднувати традиційні дидактичні принципи з можливостями нейромережових технологій [2]. Особливого значення набуває зміна функціонального навантаження педагога: він дедалі більше виконує ролі тьютора, фасилітатора та дизайнера цифрового освітнього контенту.

Трансформація викладацької діяльності в умовах масового впровадження штучного інтелекту вимагає перегляду професійних стандартів та компетенцій, оскільки викладач стає ключовою ланкою в забезпеченні академічної доброчесності та критичного аналізу результатів роботи автоматизованих систем [3]. Університетський викладач сьогодні змушений розробляти такі форми оцінювання, які б унеможливлювали просте копіювання згенерованих даних, стимулюючи студентів до глибокої рефлексії та синтезу власного досвіду. Це спонукає до пошуку інноваційних методів взаємодії, де штучний інтелект виступає медіатором у процесі розв’язання практичних кейсів та моделювання реальних професійних ситуацій. При цьому інтеграція інтелектуальних інструментів у систему професійної підготовки майбутніх фахівців є критично важливою для формування їхньої цифрової компетентності, оскільки опанування

навичок роботи з великими даними та автоматизованими системами стає базовою вимогою сучасного ринку праці [4].

Викладач вищої школи має виступати провідником у цьому процесі, демонструючи власну готовність до безперервного навчання та демонструючи зразки етичного використання технологій. Трансформація ролі також проявляється у необхідності розробки нових методичних підходів до проведення лекційних та семінарських занять, де використання ШІ дозволяє візуалізувати складні абстрактні концепти та створювати динамічні моделі явищ, що вивчаються. Важливим аспектом стає розвиток у викладача здатності до аналізу великих масивів освітньої аналітики, що дозволяє вчасно коригувати навчальний план залежно від групової динаміки чи індивідуального прогресу кожного здобувача.

Таким чином, викладацька діяльність набуває ознак високотехнологічного менеджменту знань, де педагог керує не лише процесом засвоєння інформації, а й процесом формування інтелектуальних навичок високого рівня. Використання штучного інтелекту дозволяє реалізувати ідею інклюзивності на практиці, надаючи викладачеві інструменти для адаптації контенту під особливі освітні потреби кожного студента в режимі реального часу. Це підкреслює гуманістичний характер трансформації: технологія не замінює людину, а звільняє її потенціал для справжнього виховного та наукового діалогу.

У нових умовах викладач стає етичним орієнтиром, який навчає студентів розрізняти об'єктивну істину та алгоритмічні галюцинації, що є критично важливим для збереження цінності вищої освіти. Отже, сучасна роль викладача в епоху штучного інтелекту – це роль стратегічного наставника, який інтегрує технологічні досягнення у цілісний процес формування гармонійної та професійно компетентної особистості.

Впровадження штучного інтелекту в освітній простір вищої школи не призводить до девальвації професії викладача, а навпаки – актуалізує потребу в висококваліфікованих кадрах, здатних до гнучкого переосмислення своєї діяльності. Таким чином, трансформація ролі викладача має циклічний та багатовекторний характер.

По-перше, відбувається перехід від трансляційної моделі навчання до когнітивно-партнерської, де викладач і студент спільно використовують потенціал ШІ для вирішення складних наукових та практичних завдань. По-друге, викладач набуває статусу куратора освітнього досвіду, чиїм головним завданням є не контроль за обсягом засвоєної інформації, а розвиток у студентів метакогнітивних навичок – здатності вчитися, переучуватися та критично оцінювати технологічні інструменти. Третім важливим вектором є етичне

лідерство: у світі, де контент генерується миттєво, роль викладача як гаранта якості та академічної чесності стає фундаментальною опорою університетської освіти. Важливо розуміти, що успішна інтеграція штучного інтелекту можлива лише за умови подолання психологічного бар'єру перед інноваціями та систематичного підвищення цифрової кваліфікації науково-педагогічного персоналу.

Отже, викладач майбутнього – це не конкурент алгоритму, а його майстерний оператор, який використовує технологію для зняття рутинного навантаження заради поглиблення наукової комунікації зі студентами.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у розробці конкретних дидактичних моделей, які б чітко регламентували розподіл когнітивних функцій між людиною та машиною в освітньому процесі. Кінцевою метою такої трансформації має стати створення людиноцентричного освітнього середовища, де штучний інтелект слугує потужним каталізатором розвитку людського інтелекту. Заклади вищої освіти мають стати майданчиками для експериментальної апробації нових ролей викладача, забезпечуючи інституційну підтримку інноваційним змінам.

Таким чином, трансформація викладацької діяльності є не лише відповіддю на технологічний прогрес, а й усвідомленим кроком до модернізації вищої школи, що дозволить зберегти її провідну роль у формуванні майбутніх інтелектуальних еліт. Викладач, який успішно опанував нову рольову модель, стає не просто учасником освітнього процесу, а його активним трансформатором, здатним перетворити виклики цифровізації на нові горизонти для творчості та наукових відкриттів.

Список використаних джерел

1. Пальчук О. І. Штучний інтелект як новий інструмент формування освітньої системи. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 3 (285). С. 306 – 316. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-285-306-316>
2. Назарко С. О. Синергія інновацій та освіти: ШІ в українських вишах. *Ефективна економіка*. 2024. № 6. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.6.26>
3. Кочергіна С. С., Давидюк А. Р., Різак Г. В. Трансформація викладацької діяльності в умовах інтеграції інструментів ШІ в освітній процес закладів вищої освіти. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2026. № 27. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18622567>
4. Подворнюк О. О., Поліщук Н. В. Інтеграція інструментів штучного інтелекту у професійну підготовку здобуваїв фахової передвищої освіти. *Академічні студії. Серія "Педагогіка"*. 2025. Вип. 4. С. 75 – 81. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.4.10>

Крижановська В. В.,
аспірантка кафедри освітології
та психолого-педагогічних наук,
факультету педагогічної освіти,
Київський університет імені
Бориса Грінченка, м. Київ

УДК 378.4.013.2:37.014.5

ГІБРИДНА МОДЕЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження зумовлена посиленням глобалізаційних процесів у сфері освіти, що трансформують роль університетів та зумовлюють зростання значення університетських аналітичних центрів як суб'єктів аналізу, експертизи та формування освітньої політики. В умовах цих змін особливої ваги набуває вивчення гібридних моделей їх діяльності, які поєднують дослідницьку, освітню та практично-управлінську функції.

За визначенням Thunert аналітичний центр розглядається як дослідницька установа, що фінансується з приватних або державних джерел, здійснює дослідження з актуальних питань публічної політики на основі науково обґрунтованого підходу та, як правило, надає рекомендації особам, які приймають управлінські рішення.[1]

У свою чергу, університетський аналітичний центр(УАЦ) доцільно визначати як інституційну форму організації аналітичної діяльності, що функціонує на базі або за підтримки закладу вищої освіти та здійснює дослідження у визначених сферах державної політики. Такі центри можуть бути структурно інтегровані в університет (як частина інституту, факультету чи іншого підрозділу), а їх аналітичну діяльність забезпечують науково-педагогічні працівники, дослідники, а також здобувачі вищої освіти. [2]

Діяльність університетських аналітичних центрів не обмежується виключно дослідницькою складовою, а має виразний *гібридний характер*. Зокрема, такі центри поєднують аналітичну, освітню та просвітницьку діяльність: організовують тренінги, круглі столи, беруть участь у розробленні та реалізації освітніх програм, а також виступають базами практичної підготовки студентів.

Це зумовлено низкою міжнародних досліджень, рекомендаційних документів та поєднанням університетськими аналітичними центрами двох взаємопов'язаних функцій: продукування академічно валідного знання та його цілеспрямованого застосування у процесах ухвалення управлінських і політичних рішень.

Міжнародне підґрунтя цієї тенденції формують підходи до evidence-informed policy та розвитку інфраструктури knowledge brokers, які забезпечують зв'язок між виробниками знань (університетами, дослідницькими центрами) та користувачами політик. Зокрема, OECD у звіті Building Capacity for Evidence-Informed Policy-Making підкреслює необхідність інституційного розвитку посередницьких структур, які забезпечують трансфер знань у політичні рішення, а також розвиток компетенцій для взаємодії науки і політики [3].

Подальше посилення цієї логіки простежується у спільному документі OECD та European Commission Strengthening National Evidence-Informed Policymaking Ecosystems, де підкреслюється роль постійної взаємодії між урядом та університетами як необхідної умови ефективного функціонування систем доказового врядування [4]. У цьому контексті університетські аналітичні центри розглядаються як інституційні посередники (knowledge brokers), що забезпечують інтеграцію наукових результатів у політику.

На рівні політики Європейського Союзу аналогічні підходи закріплені у концепції boundary organisations, які виконують функцію перекладу наукових знань у формат, придатний для прийняття рішень. Це відображено у документі Supporting and connecting policymaking in the Member States with scientific research European Commission, де наголошується на необхідності інституцій, що забезпечують взаємодію науки і політики [5]. Додатково політика Science for Policy визначає інтеграцію наукових знань у цикл ухвалення рішень як системну вимогу сучасного врядування.

Важливий внесок у формування цієї тенденції роблять також міжнародні підходи до соціальної ролі університетів. Зокрема, Talloires Declaration on the Civic Roles and Social Responsibilities of Higher Education закріплює відповідальність університетів за розвиток громадського партнерства та участь у формуванні політик. [6] Аналогічні положення містяться в політичних документах UNESCO [7] щодо ролі закладів вищої освіти у сталому розвитку та lifelong learning, а також у рекомендаціях OECD щодо транснаціональної співпраці у вищій освіті [8], де підкреслюється інтеграція університетів у політичні та інституційні мережі співпраці.

На національному рівні тенденція подвійної місії підтримується нормативно-правовою базою України, зокрема законами України "Про освіту" (2017), "Про вищу освіту" (2014) та "Про наукову і науково-технічну діяльність" (2015), які закріплюють взаємодію освіти, науки, держави та суспільства. Додатково Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки визначає розвиток аналітичних центрів при закладах вищої освіти як один із пріоритетів державної політики.

Під час дослідження діяльності українських та закордонних університетських аналітичних центрів ми змогли виділити наступні аспекти.

По-перше, спостерігається поєднання фундаментальних і прикладних досліджень із policy-аналітикою. Зокрема, Антикорупційний дослідницько-освітній центр ACREC поєднує наукові дослідження, підготовку аналітичних звітів і моніторингових матеріалів.[9, 10] Подібну практику демонструє Карпатський інститут аналітики, який реалізує прикладні дослідження розвитку регіональних громад та розробляє аналітичні продукти для підтримки управлінських рішень, а також інші УАЦ.[11, 12]

По-друге, характерною є інтеграція аналітичної діяльності в освітній процес. Університетські аналітичні центри залучають студентів і аспірантів до досліджень, розробляють навчально-методичні матеріали, а також беруть участь у створенні та реалізації освітніх програм. Наприклад, ACREC ініціює сертифікатні програми та долучається до викладання в межах магістерських програм, зокрема "Антикорупційні студії". [13] Також експерти центру розробляють навчально-методичні матеріали, зокрема посібники. [14] У зарубіжному досвіді діяльності аналітичних центрів додатково підтверджується залучення аспірантів до роботи дослідницьких центрів, де вони інтегровані в дослідницькі команди та науково-дослідні проекти. [15]

По-третє, важливою ознакою є розвинена міжсекторальна співпраця. Так, зокрема, Центр соціальних досліджень Сумського державного університету реалізує аналітичні проекти у взаємодії з органами влади та міжнародними організаціями, зокрема у сфері дослідження соціального стану ветеранів та гендерно чутливого відновлення територій [16], та в інших УАЦ, що безпосередньо відображають на сайті як у [17] або у конкретних звітах досліджень чи аналітиці.

По-четверте, діяльність університетських аналітичних центрів характеризується мультиджерельним фінансуванням, що поєднує ресурси університетів, грантову підтримку та проектне фінансування. Цю тенденцію важко прослідкувати серед українських аналітичних центрів, адже висвітлюють здебільшого звіти про зовнішнє фінансування, однак у для зарубіжних центрів характерним є переважання зовнішніх джерел фінансування. Зокрема, Baker Institute for Public Policy фінансується переважно за рахунок ендаументів, пожертв і грантів, тоді як внесок університету є мінімальним. [18]

Таким чином, розвиток університетських аналітичних центрів зумовлений тенденцією подвійної місії університетів, що передбачає одночасне виконання освітньої та дослідницько-практичної функцій. Це безпосередньо формує гібридну модель їх діяльності, яка поєднує:

- продукування академічно валідного знання;

- його практичну орієнтацію на потреби публічної політики;
- інтеграцію в освітній процес та підготовку кадрів;
- взаємодію з державними, суспільними та міжнародними стейкхолдерами.

Список використаних джерел

1. Thunert, M. (2003). Think Tanks in Deutschland – Berater der Politik? Aus Politik und Zeitgeschichte, B 51/2003, 30–38.
2. Желанова В, Крижановська В. Трансформація діяльності університетських аналітичних центрів у контексті викликів сьогодення. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2023. № 40(2). С. 13–18.
3. OECD. Building Capacity for Evidence-Informed Policy-Making [Електронний ресурс]. 2020. URL: <https://www.oecd.org/> (дата звернення: 27.04.2026).
4. OECD; European Commission. *Strengthening National Evidence-Informed Policymaking Ecosystems* [Електронний ресурс]. 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/strengthening-national-evidence-informed-policymaking-ecosystems_855c5286-en.html
5. European Commission. *Supporting and connecting policymaking in the Member States with scientific research* [Електронний ресурс]. 2022. URL: <https://share.google/oKtP1MIPK3eeaX31C>
6. Talloires Network. *Talloires Declaration on the Civic Roles and Social Responsibilities of Higher Education* [Електронний ресурс]. 2005. URL: <https://talloiresnetwork.tufts.edu/wp-content/uploads/TalloiresDeclaration2005.pdf>
7. UNESCO Institute for Lifelong Learning. *Policy brief: The contribution of higher education institutions to lifelong learning* [Електронний ресурс]. 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381924>
8. OECD. *Policies for transnational collaboration in higher education* [Електронний ресурс]. OECD Education Policy Perspectives, No. 121. 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/policies-for-transnational-collaboration-in-higher-education_e07d8c0f-en.html (дата звернення: 27.04.2026).
9. Білецький А., Цапок М. Правові аспекти введення електронної системи управління кримінальними провадженнями (e-Case Management System) у кримінальний процес щодо корупційних правопорушень. — Київ: ТОВ РЕД ЗЕТ, 2020. — 32 с.
10. Моніторинговий звіт щодо виконання норм Закону України "Про запобігання корупції" в частині захисту викривачів у центральними органами виконавчої влади та обласними державними адміністраціями у 2020. — Київ: ТОВ РЕД ЗЕТ, 2021. — 68 с.

11. Карпатський інститут аналітики. Освіта та бізнес на території Івано-Франківської міської громади: дослідження передумов діалогу та можливостей співпраці (2022–2023). URL: <https://analytics.pnu.edu.ua/2023/03/29/doslidzhennia-peredumov-dialohu-taspivpratsi-vidbulysia-chotyryfokus-hrupovi-dyskusii-z-studentamy-osvitianamy-upravlintsiamy-ta-biznes-spilnotoiu>.

12. Карпатський інститут аналітики. Аналітичний радар: наука підкаже з чого починати Стратегію Івано-Франківської територіальної громади [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://analytics.pnu.edu.ua/2024/04/25/analitchnyj-radar-nauka-pidkazhe-z-choho-pochynaty-stratehiiu-ivano-frankivskoi-terytorialnoi-hromady>.

13. Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні. ACREC. Магістерська програма "Антикорупційні студії" (вступ 2025) [Електронний ресурс]. URL: <https://acrec.org.ua/courses/mahisterska-prohrama-antykoruptsiyni-studii-vstup-2025/> (дата звернення: 27.04.2026).

14. Практичний посібник з організації навчання для уповноважених з питань запобігання та виявлення корупції по роботі з викривачами у форматі квесту. Укладач: Білецький А.В.. Київ, ACREC, 2021

15. Centre for International Studies (CERI), Sciences Po PhD students & candidates [Електронний ресурс]. URL: <https://www.sciencespo.fr/ceri/en/centre/scholars/phd-students-candidates> (дата звернення: 27.04.2026).

16. Центр соціальних досліджень Сумського державного університету. Аналітичні звіти щодо соціального стану ветеранів та гендерно чутливого відновлення територій.

17. Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні ACREC. Партнери [Електронний ресурс]. URL: <https://acrec.org.ua/partners/> (дата звернення: 27.04.2026).

18. Baker Institute for Public Policy. Annual Report 2024.

Стрілець О. В.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри мистецької

освіти і візуально-музичних практик,

Університет Григорія Сковороди в

Переяславі, м. Переяслав

Генесіран М. В.,

викладач кафедри мистецької

освіти і візуально-музичних практик,

Університет Григорія Сковороди в

Переяславі, м. Переяслав

УДК 7.03(477) "8/12"

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc260428.03>

МИСТЕЦТВО ДОБИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ЯК КУЛЬТУРНО- ІСТОРИЧНИЙ ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У 988-989 роках, за часів правління князя Володимира Святославовича, після усунення язичницьких культів, зокрема ідолів Перуна та інших божеств, і запровадження християнства як віри в Єдиного Бога, у Києві розпочалося активне будівництво численних монастирів.

Першим осередком християнства на українських землях став Києво-Печерський монастир, заснований преподобними Антонієм та Феодосієм. Християнство, на противагу язичницькому світогляду з його культом стихій, людськими жертвоприношеннями та звульгаризованими моральними уявленнями, утверджувало нову духовну парадигму. У центрі цієї системи цінностей постає людина, яка відмовляється від земних благ і прагне досягти Царства Небесного, утверджуючи ідеали духовного вдосконалення та морального очищення [1, с. 275].

Культурна архітектура Київської Русі відігравала величезну роль у формуванні та розвитку християнської традиції. Храм у цей період розглядався як модель світобудови, "корабель спасіння", духовний і культурний центр суспільного життя, який поєднує у собі всі види мистецтва. У його архітектурних формах, настінному живописі та іконографії відображалися філософські, етичні та естетичні засади епохи, а також уявлення про структуру світу, його історичний розвиток і майбутнє.

Перші церкви Київської Русі були здебільшого дерев'яні і не збереглися до нашого часу, як, втім, не збереглася і грандіозна кам'яна церква Успіння святої Богородиці, збудована Володимиром Святославовичем у 989-996 роках, та

названа Десятинною (князь виділяв десяту частину доходів на її утримання). Щоправда, проведені археологами розкопки та деякі письмові джерела дозволяють судити про образ Десятинної церкви, що мала три нефи з апсидами на кінцях, оточеними з трьох боків галереями. У західній частині, вірогідно, були вежі зі сходами. Церква завершувалася сімома банями – п’ять над центральним ядром і дві над вежами. Як стверджують науковці: "хрестокупольний тип храму, реалізований у Десятинній церкві, після його творчої переробки зодчими Київської Русі являв собою чітко визначену архітектурно-конструктивну систему споруди. На чотири стовпи спираються підпружні арки. Усередині вона була прикрашена фресками" [2, с. 418].

Найдавнішою архітектурною пам’яткою та визначним мистецьким свідченням доби Київської Русі є Софійський собор, зведений сином князя Володимира – Ярославом Мудрим у першій половині XI століття (1037 р.). Софія Київська являє собою монументальну п’ятинефну споруду хрестово-купольного типу, східна частина якої завершена п’ятьма апсидами та увінчана тринадцятьма банями. Особливість і відмінність Софії Київської від візантійських храмів полягала у наявності в ній відкритих галерей і багатокупольного завершення. Купольна система Софійського собору вирізняється оригінальним архітектурним вирішенням. Центральний, або Головний купол підноситься над перехрестям головного нефа й домінує над усією спорудою. Навколо нього розташовано чотири дещо нижчі куполи, а ще нижче, по периферії цих п’яти, — вісім додаткових куполів, що створюють багаторівневу просторову композицію. [7, с. 46].

Семантична структура тринадцяти купольної композиції Софії Київської відзначається гармонійним поєднанням часткового та цілісного, що відображає ідею універсальності. Архітектурний простір храму слугує місцем духовної комунікації людини з Богом. Купольна система, візуально безпосередньо проглядається із землі, а духовно сприймається втіленням вищого та божественного [3, с. 79].

Інтер’єр Софійського собору надзвичайно вишуканий і гармонійний. При вході в собор відкривається архітектурна композиція аркових освітлень зовнішніх і внутрішніх галерей, що ведуть до центрального напівкупольного простору. Останній оздоблений багатоколірними мозаїками та фресками, які візуально втілюють основну філософсько-догматичну концепцію храму – прославлення Премудрості християнського вчення.

Відповідно до християнської іконографічної традиції, розміщення зображень у храмовому просторі здійснювалося згідно з усталеними канонами. У центральному куполі розташовувалося мозаїчне зображення Христа-

Вседержителя, під яким містилися чотири постаті архангелів, що уособлювали Небесні Сили. З первісного ансамблю архангелів збереглося лише одне мозаїчне зображення, тоді як решта фігур була відновлена у XIX столітті за допомогою олійного живопису. Ще нижче розташовувалися мозаїки із зображенням дванадцяти апостолів, серед яких до нашого часу збереглася лише постать апостола Павла. [7, с. 47].

На двох стовпах східної арки, на золотому тлі, розташована мозаїчна композиція "Благовіщення": на лівому стовпі зображений архангел Гавриїл, на правому – Діва Марія. У центральній апсиді представлено мозаїчний цикл "Деїсус", у якому Богоматір та Іоанн Предтеча постають у молитовному зверненні до Христа. Погрудні зображення виконано в медальйонах на золотому фоні. Центральне місце композиції посідає образ – Марії-Оранти, розміщений на округлій угнутій стіні апсиди; цей образ вирізнявся найбільшими розмірами серед пам'яток монументального живопису Києва того періоду. У XVII столітті зовнішній вигляд Софійського собору зазнав значних перебудов у стилі українського бароко.

Розвиток живопису Київської Русі відбувався у тісному зв'язку з архітектурою, повторюючи її основні етапи становлення та художні принципи. Особливої виразності образотворче мистецтво набуло у XI столітті, що засвідчують визначні зразки монументального живопису. Найбільш вражаючим, технічно складним і трудомістким його різновидом була мозаїка. Для створення цих творів до Києва прибули артілі грецьких майстрів, які організували місцеві майстерні з виробництва смальти. Під їхнім керівництвом було виконано мозаїчні оздоблення низки київських храмів, серед яких провідне місце посідає Софійський собор [5, с. 132].

Мозаїчні композиції розміщувалися у найбільш символічно значущих та найкраще освітлених зонах храму, зокрема у вівтарній частині, центральному куполі та підкупольному просторі, що зумовлювало їхню особливу візуальну виразність і художню ефективність. Фресковий розпис відзначається багатством і тематичною різноманітністю, представленою численними персонажами та сюжетами, серед яких – сцени з життя Христа та Богородиці. У центральній частині храмового простору, поруч із євангельськими композиціями, розміщено групові портретні зображення членів родини Ярослава Мудрого.

Мозаїчні композиції розміщувалися у найбільш символічно значущих та інтенсивно освітлених зонах храмового простору – у вівтарній частині, центральному куполі та підкупольному об'ємі, що забезпечувало їхню максимальну візуальну виразність. У бані Софійського собору в Києві

представлено характерний для візантійської іконографії традиції образ Христа Вседержителя: погрудне зображення у медальйоні, оточене фігурами чотирьох архангелів. За свідченням науковця Д.П.Кривавича, у простінках між віконними отворами розміщено зображення апостолів як символ їхньої місії нести світло у світ, а у внутрішніх простінках – постаті євангелістів. На східних стовпах центрального під купольного квадрата представлено сцену Благовіщення; у консі (внутрішній криволінійній поверхні вівтарної апсиди) міститься образ Богоматері Оранти, під яким розташовано композицію Євхаристії, а нижче – фігури святих. Зазначені іконографічні мотиви становлять основний зміст мозаїчних оздоб Софії. [3, с. 80]. Їхній композиційний комплекс спрямований на максимально просте й лаконічне відтворення ключових засад християнського віровчення, зокрема доктрини про Бога як творця й суддю світу, вчення про Христа як спасителя людства, концепції шляху спасіння для людини та ідеї єдності небесної й земної церков.

Один із найрепрезентивніших художніх образів софійських мозаїк – монументальна постать Богоматері Оранти, званої під назвою "Непорушна стіна". Глибокий синій тон її хітона, у поєднанні з пурпуровим мафорієм, насичено-червоним взуттям і золотим тлом, формує візуально виразну та гармонійно збалансовану колористичну композицію. Небувала насиченість і різноманітність кольорової палітри вирізняє симетричну композицію "Євхаристія" ("Причастя вином" та "Причастя хлібом"), що репрезентує одне з ключових християнських таїнств. Образи святих характеризуються виразною індивідуалізацією рис обличчя (зокрема, Іоанна Златоуста). Формальна інтерпретація, притаманна софійським мозаїкам, має площинний і частково архаїчний характер. Фігури відзначаються монументальністю та дещо укороченими пропорціями, а жести – умовністю та повторюваністю. Водночас ці особливості не применшують значущості мистецького задуму: увесь цикл набув статусу композиційного ядра, навколо якого сформувався один із найвражаючих фрескових ансамблів.

Отже, мистецтво Київської Русі є визначним культурно-історичним феноменом, що заклав духовні та естетичні основи розвитку української культури. Запровадження християнства сприяло активному розвитку архітектури, монументального живопису та декоративному мистецтву, які стали засобами утвердження нового світогляду й моральних цінностей. Таким чином, мистецтво Київської Русі стало міцним підґрунтям української мистецької традиції, відобразивши процес становлення національної ідентичності та зберігши свою культуру й історичні цінності донині.

Список використаних джерел

1. Аврамович С.Д. Світова та українська культура: Навчальний посібник. Львів: Світ, 2004. С. 275.
2. Давня історія України. Том 3. Слов'яно-Руська доба. / ред.. П.П.Толочко. Київ: інститут археології НАН України, 2000. С. 640.
3. Кравич Д.П. Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: Навч. посібник. : У 3 ч. Ч. 2. Львів: Світ, 2004. С. 79.
4. Іваненко В.В., Г.Г. Кривчик. І – 18 Історія і культура України [Текст]: електрон. підручник для студ. природнич. і техн. спец. Дніпропетровськ: ДНУ ім. Олеся Гончара, 2016. 206 с.
5. Історія мистецтва. Нариси з історії образотворчого і прикладного мистецтва: навчальний посібник / Пилат О.С. Львів: Видавництво "Новий Світ - 2000", 2021. 440 с.
6. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. Київ: видавничий дім "Альтернативи", 1998. 349 с.
7. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навч. посібник. Київ: Кондор, 2006. С.47.
8. <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Kyiv/SophiaOrnaments.html>.
9. <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10197>.

Шевченко І. Ю.,

УДК 378

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки і підприємництва,
Харківський національний автомобільно-
дорожній університет, м. Харків

Цема В. Є.,

здобувач вищої освіти на
другому (магістерському) рівні,
Харківський національний автомобільно-
дорожній університет, м. Харків

КОНКУРЕНЦІЯ ЗВО ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ВИЩУ ОСВІТУ

Статтею 53 Конституції України передбачено право громадян України на освіту, зокрема вищу освіту. При цьому зазначається, що "держава забезпечує доступність ... вищої освіти" [1].

Відповідно до абзацу 2 п. 4.2 "Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 53 Конституції України "держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах" (справа про доступність і безоплатність освіти)" від 04 березня 2004 року: "...доступність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах полягає у створенні державою відповідних умов для їх функціонування і розвитку, за яких особа змогла б реалізувати своє право на здобуття вищої освіти на основі конкурсного відбору, з урахуванням своїх здібностей та інтересів у вільному виборі типу вищого навчального закладу, напряму підготовки і спеціальності, профілю навчання" [2].

Як слідує, невід'ємною умовою реалізації конституційного права на вищу освіту громадянами України є можливість здійснення вільного вибору закладу вищої освіти відповідно до обраного напрямку підготовки (галузі знань), спеціальності, профілю навчання.

В Україні мережа закладів вищої освіти у минулому році налічувала 314 суб'єктів, тоді як Міністерством освіти і науки України було оголошено вектор на суттєве скорочення кількості університетів, академій, інститутів [3].

Враховуючи позицію профільного міністерства щодо надмірної кількості закладів вищої освіти, парадоксальною видається ситуація, коли в певному регіоні підготовка здобувачів за певною галуззю знань здійснюється лише одним університетом, академією чи інститутом. Це свого роду монополія, яка ставить абітурієнта перед непростим вибором: або вступати на навчання до даного закладу вищої освіти, або їхати до іншого регіону на навчання.

За результатами участі в кількох наукових дослідженнях [4-6] із вивчення конкуренції закладів вищої освіти на регіональних ринках освітніх послуг в Україні (за галузями знань згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року №266 [7]) в контексті ідентифікації проявів монополії та олігополії в освітній сфері, було виявлено наступне:

– виключно чиста конкуренція закладів вищої освіти на регіональних ринках освітніх послуг в Україні (ситуація, коли підготовку за певною галуззю знань в регіоні пропонують 4 і більше заклади вищої освіти) мала місце лише в галузях знань 05 "Соціальні та поведінкові науки" та 07 "Управління та адміністрування". В інших галузях знань були присутні ознаки олігополії (коли пропозицію в регіоні формували 2-3 заклади вищої освіти) та/або монополії закладів вищої освіти на регіональних ринках освітніх послуг в Україні;

– чиста конкуренція закладів вищої освіти на регіональних ринках освітніх послуг в Україні взагалі була відсутня в галузях знань 04 "Богослов'я" та 21 "Ветеринарна медицина".

Подібні тенденції проявів ознак монополії та олігополії закладами вищої освіти на регіональних ринках освітніх послуг в Україні є вкрай тривожними, адже можуть призводити до порушення умов реалізації конституційного права громадян на освіту в частині вільного вибору закладу вищої освіти як елементу забезпечення доступності вищої освіти. В той же час зміна переліку галузей знань в Україні актуалізує нове дослідження чистоти конкуренції закладів вищої освіти на регіональних ринках освітніх послуг як передумови повноцінної реалізації конституційного права на вищу освіту.

Список використаних джерел

1. Ст. 53. Конституція України. URL: <https://constitution.in.ua/articles/53/>
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 53 Конституції України "держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах" (справа про доступність і безоплатність освіти)" від 04.03.2004 р. №5-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-04>
3. Макаренко А. Скільки закладів вищої освіти потрібно Україні? *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4006067-skilki-zakladiv-visoi-osviti-potribno-ukraini.html>
4. Шевченко І.Ю., Цема В.Є. Конкуренція закладів вищої освіти на регіональних ринках освітніх послуг в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. К.: "Аналітик". 2021. № 1/1. С. 22–31. DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.1\(1\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2021.1(1).5)
5. Шевченко І.Ю., Цема В.Є. Кластерно-картографічний аналіз ринку освітніх послуг ЗВО України за критерієм інтернаціоналізації. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*. 2022. № 29. С. 106–122. DOI: <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2022.29.106>
6. Цема В.Є. Дослідження інтернаціоналізації пропозиції на ринку освітніх послуг ЗВО України. *Економічні перспективи*. 2022. № 14 (том 2). С. 137–140.
7. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року №266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p>.

СЕКЦІЯ 6. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 6. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Сахарна А. О.,

УДК 911.3:004.9

здобувачка вищої освіти,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний етап розвитку глобалізованого суспільства характеризується трансформацією освітніх систем, що зумовлено стрімкою цифровізацією, інформатизацією та впровадженням геоінформаційних технологій у різні сфери наукового знання. Особливо відчутними ці процеси є у природничо-географічній освіті, де традиційні методи навчання поступово замінюються цифровими інструментами просторового аналізу, моделювання та візуалізації географічних даних.

Геоінформаційні системи (ГІС) у сучасній науковій парадигмі розглядаються як інтеграційна технологія, що забезпечує збір, обробку, аналіз і інтерпретацію просторово-координованої інформації. Як зазначає M.F. Goodchild, ГІС є ядром сучасної географічної науки, оскільки дозволяє переходити від описового рівня аналізу до кількісного та просторово-статистичного моделювання географічних процесів [2]. У контексті освіти це означає зміну самої логіки навчального процесу - від репродуктивного засвоєння знань до дослідницько-аналітичної діяльності.

Важливу роль у трансформації географічної освіти відіграють також технології дистанційного зондування Землі (ДЗЗ), які забезпечують доступ до актуальних супутникових даних про стан земної поверхні, атмосфери та гідросфери. Інтеграція даних ДЗЗ у навчальний процес дозволяє студентам аналізувати реальні природні явища, включаючи кліматичні зміни, деградацію ландшафтів, урбанізаційні процеси та антропогенний вплив на довкілля. Це формує у здобувачів освіти здатність до просторового мислення та інтерпретації великих масивів геоданих.

Згідно з підходами P. Longley, M. Goodchild, D. Maguire та D. Rhind, сучасна геоінформаційна наука (GIScience) є міждисциплінарною сферою, що поєднує географію, інформатику, статистику та екологічні науки [1]. У цьому контексті впровадження ГІС в освіту виступає не лише як технічне оновлення навчального

процесу, але й як фундаментальна зміна освітньої парадигми, орієнтованої на формування цифрових компетентностей та просторової аналітики.

Глобалізаційні процеси посилюють необхідність уніфікації освітніх стандартів та інтеграції національних освітніх систем у глобальний науково-освітній простір. Важливим чинником цього процесу є розвиток відкритих геоданих та міжнародних ініціатив, таких як INSPIRE Directive Європейського Союзу, яка забезпечує стандартизацію просторової інформації та її доступність для наукових і освітніх цілей. Це створює передумови для використання глобальних геоінформаційних ресурсів у навчанні географії.

У педагогічному контексті ГІС виступають як потужний дидактичний інструмент, що дозволяє реалізовувати проблемно-орієнтоване навчання, моделювання географічних ситуацій та виконання дослідницьких проєктів. Використання програмних платформ, таких як ArcGIS (ESRI) або QGIS, сприяє формуванню у студентів практичних навичок роботи з просторовими даними, що є критично важливим у сучасній цифровій економіці.

Особливої уваги заслуговує синергія ГІС та ДЗЗ, яка забезпечує багаторівневий аналіз географічних систем. Завдяки цьому стає можливим не лише візуалізувати просторові процеси, але й прогнозувати їх розвиток, що є важливим аспектом у підготовці фахівців у галузі географії, екології та просторового планування.

Таким чином, трансформація природничо-географічної освіти в умовах глобалізації полягає у переході до цифрової моделі навчання, де ключову роль відіграють геоінформаційні системи, технології дистанційного зондування Землі та відкриті геодані. Це забезпечує не лише підвищення якості освіти, але й інтеграцію здобувачів у глобальний науковий простір, формуючи їх як конкурентоспроможних фахівців нового покоління.

Список використаних джерел

1. Longley P. A., Goodchild M. F., Maguire D. J., Rhind D. W. *Geographic Information Science and Systems*. Wiley, 2015.
2. Goodchild M. F. Citizens as sensors: the world of volunteered geography // *GeoJournal*. 2007. Vol. 69. P. 211–221.
3. Batty M. *The New Science of Cities*. MIT Press, 2013.

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Білозерська С. І.,

УДК 159.923-055.2:316.46

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

Гук Н. А.,

кандидат економічних наук, доцент,
директор, ліцей №4 імені Лесі Українки
Дрогобицької міської ради Львівської області

ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЖІНОК У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У сучасних умовах проблема жіночого лідерства набуває особливої значущості, що зумовлено трансформацією соціальних ролей, динамічними змінами на ринку праці та зростанням уваги до принципів гендерної рівності. Сьогодні спостерігається активне залучення жінок до сфер, які раніше традиційно асоціювалися з чоловічою діяльністю, зокрема політики, бізнесу, науки, військового та громадського управління. В українському контексті ця тенденція особливо посилилася після 2014 року і набула ще більш виразного характеру після 2022 року: жінки виступають не лише як учасниці суспільних процесів, а й як лідерки волонтерських ініціатив, керівниці організацій, командирки та активні суб'єкти соціальних змін.

Водночас, психологічні дослідження вказують на те, що розвиток лідерських якостей у жінок має свої специфічні характеристики, що визначаються взаємодією внутрішніх (особистісних) та зовнішніх (соціокультурних) факторів. У сучасній науці лідерство розглядається не лише як виконання управлінських функцій, а й як складна риса особистості, що поєднує індивідуальні, соціальні та професійні якості. Дані якості забезпечують здатність впливати на інших, організовувати діяльність та надихати на досягнення спільних цілей. Таким чином, лідерство розглядається як багатовимірне явище, що включає особистісні, поведінкові та соціальні компоненти.

Особливо важливим є аналіз детермінант, що формують розвиток лідерських якостей у жінок. На цей процес впливає широкий спектр

соціокультурних факторів. Зокрема, дослідниця Н. Шакун наголошує, що соціокультурне середовище безпосередньо впливає на те, як жінки оцінюють власні лідерські здібності. Традиційні гендерні уявлення можуть виступати стримуючим фактором, обмежуючи амбіції та впевненість. Водночас важливими ресурсами для розвитку є освіта, постійне самовдосконалення, участь у навчальних програмах та наставництво, які сприяють розвитку управлінських компетенцій та навичок прийняття рішень. Крім того, жінки-лідери часто демонструють такі якості, як емпатія, орієнтація на співпрацю та здатність генерувати інноваційні ідеї [3].

В. Цубенко запропонувала більш структурований підхід до аналізу детермінант, визначивши три рівні їх прояву. На індивідуальному рівні це такі характеристики, як активність, впевненість у собі, рефлексивність, прагнення до досягнень та схильність до ризику. Рівень внутрішньогрупової взаємодії включає професіоналізм, здатність впливати на інших, здатність викликати довіру, розвинені комунікативні навички, емпатію, емоційну стабільність та толерантність. Третій, креативний рівень, охоплює креативність та поведінкову гнучкість, що забезпечують ефективне реагування на зміну умов [2].

У свою чергу, Н. Павленко розглядає лідерський потенціал як інтеграцію внутрішніх потреб, можливостей та ціннісних орієнтацій особистості. Вона наголошує, що важливими передумовами становлення жінки-лідера є добре розвинене позитивне самосприйняття, впевненість у собі та духовна зрілість. Ці якості забезпечують готовність брати на себе відповідальність, ініціювати зміни та впливати на розвиток суспільства [1].

Як бачимо, сучасні наукові підходи все більше зосереджуються на концепції трансформаційного лідерства, що базується на здатності формувати стратегічне бачення, надихати інших та сприяти їхньому особистісному та професійному розвитку. У контексті жіночого лідерства особливо важливими є такі характеристики, як розвинений емоційний інтелект, комунікативна компетентність, емпатія та здатність до ефективної співпраці.

З цього приводу Е. Лендіс та його колеги зазначають, що у сучасному динамічному середовищі лідерство все більше стає реляційним, тобто заснованим на якості міжособистісних стосунків. У цьому контексті психологічні характеристики жінок, зокрема схильність до емпатії, демократичний стиль взаємодії та орієнтація на розвиток інших, значною мірою відповідають характеристикам трансформаційного лідерства, яке вважається одним з найефективніших у сучасному середовищі [4]. Таким чином, можна стверджувати, що цей тип лідерства є не лише найбільш адаптивним, але й таким, до якого жіночий психологічний тип природно схильний.

Однією з ключових переваг жіночого лідерства є емпатія, яка формується як біологічними факторами, так і шляхом соціалізації. Вона забезпечує здатність глибше розуміти емоційні стани інших, що проявляється, зокрема, у швидкому розпізнаванні прихованих труднощів, таких як професійне вигорання чи особисті кризи. Це дозволяє своєчасно реагувати на проблеми, оптимізувати робоче навантаження та зберігати людський потенціал організації. Крім того, емпатія сприяє створенню психологічно безпечного середовища, в якому помилки розглядаються як ресурс навчання, а не як причина для покарання. Така атмосфера заохочує ініціативу та відкритість до інновацій.

Ще однією важливою характеристикою жіночого лідерства є інтерактивний стиль управління, властивий жінкам-лідерам. Замість того, щоб покладатися на формальну владу, вони часто будують авторитет завдяки довірі, харизмі та спільним цінностям. Це проявляється у схильності до колегіального прийняття рішень, що дозволяє залучати ширше коло учасників до процесу управління та враховує різноманітні точки зору. Такий підхід узгоджується з ідеєю спільного бачення, де цілі формуються не індивідуально, а у співпраці з командою.

Крім того, жіночий стиль лідерства часто характеризується меншою зосередженістю на статусі та більшою зосередженістю на досягненні результатів. Це сприяє відкритості до зворотного зв'язку, готовності до самокорекції та підвищує ефективність управлінських рішень. Як наслідок, ці характеристики дозволяють розглядати жіноче лідерство як важливий ресурс для розвитку сучасних організацій та соціальних систем.

Одним з ключових елементів моделі Е. Лендіса є здатність лідера підтримувати розвиток своїх підлеглих. У цьому контексті жінки-лідери частіше беруть на себе роль наставника, а не контролера. Вони часто розглядають співробітників не як виконавців певних функцій, а як особистостей з потенціалом для зростання. Це відображається у заохоченні навчання, підвищенні кваліфікації та делегуванні складніших завдань, що сприяють професійному розвитку. Крім того, орієнтація на підтримку і турботу трансформується у прагнення формувати нових лідерів у команді, забезпечуючи довгострокову стійкість та розвиток організації.

Хоча традиційні, умовно "чоловічі" моделі управління (особливо транзакційні) є більш ефективними в умовах стабільності та чіткої ієрархії, сучасні реалії – невизначеність, потреба в інноваціях та високий рівень емоційної взаємодії – висувають нові вимоги до лідерства. За цих умов психологічні характеристики, які частіше асоціюються з жінками, краще відповідають викликам часу. Тому розвиток лідерського потенціалу жінок слід розглядати не

лише як питання рівності, а й як вирішальну умову ефективного функціонування сучасних соціальних та організаційних систем.

Сучасні дослідження також показують, що жіноче лідерство часто є колективним: воно базується на співпраці, розвитку команди та емоційній залученості. Такий підхід сприяє сприятливому психологічному клімату, підвищує довіру та підвищує загальну ефективність спільної роботи. Крім того, важливою умовою ефективного лідерства є розвиток впевненості в собі – здатності впевнено приймати рішення, відстоювати свою позицію та підтримувати баланс між емпатією та необхідною управлінською рішучістю.

Таким чином, розвиток лідерських якостей у жінок – це складний та багаторівневий процес, що визначається поєднанням соціокультурних, професійних та особистісних факторів. У сучасному суспільстві жіноче лідерство представлене не як альтернатива, а як рівноправна та самодостатня форма управління, що має власні сильні сторони та значний потенціал розвитку.

Список використаних джерел

1. Павленко Н.Л. Віра у власний лідерський потенціал як прояв любові до себе. *Розвиток лідерського потенціалу жінок в академічному середовищі: міжнародний досвід для потреб розбудови України*: зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф. К., 2024. С. 53-55.
2. Цубенко В. Л. Лідерські якості жінок як важливий фактор забезпечення ефективного управління закладом вищої освіти. *Розвиток лідерського потенціалу жінок в академічному середовищі: міжнародний досвід для потреб розбудови України*: зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф. К., 2024..С. 158-161.
3. Шакун Н.А. Лідерський потенціал жінок в сучасному світі. *Розвиток лідерського потенціалу жінок в академічному середовищі: міжнародний досвід для потреб розбудови України*: зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф. К., 2024. С. 61-63
4. Landis E. A., Hill D., Maurice R. Harvey A Synthesis of Leadership Theories and Styles 100. *Journal of Management Policy and Practice*. 2014.Vol. 15(2). P. 97.

Краснюк І. М.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ

УДК 339.138:004.7:008:355.01

ДІДЖИТАЛ КУЛЬТУРА В ГАЛУЗЕВОМУ МАРКЕТИНГУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

ВСТУП.

Сучасна економічна реальність характеризується високим ступенем турбулентності, прискоренням технологічних змін та глибокими трансформаціями у поведінці споживачів [1]. У цих умовах особливого значення набуває феномен діджитал культури, яка виступає не лише як сукупність цифрових практик та інструментів, а й як система цінностей, норм та моделей взаємодії у цифровому середовищі. Для галузевого маркетингу діджитал культура стає ключовим фактором адаптації до нових умов, особливо в період воєнного часу, коли традиційні канали комунікації, логістичні ланцюжки та поведінкові паттерни споживачів зазнають суттєвих змін.

Сучасна геополітична нестабільність та стан збройних конфліктів докорінно трансформують соціально-економічний ландшафт, змушуючи бізнес шукати нові форми адаптації [2]. У цих екстремальних умовах цифрова культура перестає бути просто набором технологічних інструментів та перетворюється на фундаментальний базис виживання.

Військовий час створює унікальний контекст функціонування бізнесу, що характеризується не визначеністю, обмеженістю ресурсів, ризиками фізичної та інформаційної безпеки та зміною пріоритетів суспільства. У таких умовах цифрові технології стають не просто інструментом підвищення ефективності, а й критично важливою інфра структурою виживання та стійкості компаній. Диджитал культура, своєю чергою, визначає здатність організацій швидко адаптуватися, вибудовувати довірчі відносини зі споживачами, забезпечувати прозорість комунікацій та підтримувати соціальну відповідальність.

Галузевий маркетинг, орієнтований на специфічні особливості окремих секторів економіки, в умовах війни набуває нових функцій. Він має враховувати як економічні параметри попиту й пропозиції, а й соціально-психологічні аспекти, пов'язані з кризовим станом суспільства. У цьому контексті діджитал культура стає основою для формування нових маркетингових стратегій, спрямованих на сталий розвиток, збереження клієнтської бази та підтримку репутаційного капіталу.

Для галузевого цифрового маркетингу воєнний час стає періодом вимушеної та прискореної цифровізації, де швидкість передачі інформації, етика комунікацій та технологічна стійкість визначають життєздатність підприємств [3]. Традиційні маркетингові стратегії, орієнтовані на стабільний кластеризований споживчий попит і планомірний розвиток [4], виявляються неефективними за умов зруйнованих логістичних ланцюжків [5, 6] і радикального зміни цінностей аудиторії. Виникає гостра необхідність наукового осмислення того, як цінності цифрової культури - гнучкість, робота з великими даними та мережева взаємодія - інтегруються у маркетингову діяльність галузевих компаній.

Таким чином, дослідження ролі та особливостей цифрової культури у сучасному галузевому маркетингу у воєнний час є актуальним науковим завданням, що потребує комплексного аналізу технологічних, економічних та соціокультурних факторів. Саме тому, актуальною метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування та аналіз практичних аспектів впровадження елементів цифрової культури у маркетингові стратегії для забезпечення їхньої стійкості та соціальної релевантності в умовах війни.

РЕЗУЛЬТАТИ.

Діджитальна культура в контексті сучасного маркетингу є складною системою цінностей, що розділяються, і практик, заснованих на використанні цифрових технологій для глибокої взаємодії з ринком. У час її зміст неминуче зміщується від культури споживання до культури стійкості. Одним із ключових компонентів цієї трансформації стає дата - центричність, яка передбачає прийняття рішень на основі оперативних даних у режимі реального часу, оскільки довгострокові прогнози в умовах конфлікту втрачають свою точність. Поряд з цим критичне значення набуває гнучкості маркетингових команд, здатних миттєво коригувати тональність комунікацій та канали просування у відповідь на зміну гуманітарної ситуації. При цьому цифрова прозорість стає інструментом формування довіри, а маркетинг вимагає відмови від агресивного продажу на користь трансляції соціальної місії компанії.

Галузева специфіка накладає особливий відбиток використання цифрових інструментів. У секторі військово-промислового комплексу та важкої промисловості маркетинг зміщується у бік закритих цифрових екосистем та посилення кібербезпеки, активно використовуючи технології цифрових двійників для демонстрації продукції без фізичних ризиків. У ритейлі цифрова культура проявляється через мобільні додатки, які трансформуються в сервіси оповіщення та платформи для волонтерства. Технологічний сектор у свою чергу через хмарні рішення та демонстрацію безперервності бізнес - процесів формує

образ надійного партнера, здатного виконувати зобов'язання в супереч зовнішнім загрозам. Така трансформація неминуче торкається і комунікаційних каналів, де соціальні медіа перетворюються з майданчиків для розваги на інструменти мобілізації та екстреного інформування. Отже, використання штучного інтелекту для аналізу настроїв у суспільстві дозволяє брендам уникати репутаційних ризиків та не доречного контенту.

Незважаючи на очевидні переваги, розвиток цифрової культури стикається з серйозними бар'єрами, такими як дефіцит інфраструктури, руйнування вузлів зв'язку та постійні кібер-загрози. Це вимагає створення низьковитратних та автономних цифрових рішень, а також запровадження принципів цифрової гігієни всередині самих організацій для запобігання психологічному вигоранню працівників. Інформаційна безпека у своїй стає невідомою частиною маркетингової стратегії, захищаючи як дані компанії, а й довіру споживачів.

ВИСНОВКИ.

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку у тому, що цифрова культура грає ключову роль трансформації галузевого маркетингу за умов воєнного часу. Вона забезпечує стійкість комунікацій, підвищує адаптивність компаній та сприяє формуванню довірчих відносин із споживачами. У разі кризи цифрові технології стають невідомою частиною маркетингових стратегій, а цифрова культура - основою їх ефективного використання.

Військовий час посилює значущість нематеріальних чинників, як довіра, репутація і соціальна відповідальність, що вимагає від компаній переосмислення традиційних підходів до маркетингу. Цифрова культура дозволяє інтегрувати ці аспекти у стратегічне управління, забезпечуючи баланс між комерційними цілями та громадськими очікуваннями.

Важливим результатом є також розуміння того, що успішна реалізація цифрової культури потребує комплексного підходу, що включає розвиток технологічної інфраструктури, формування цифрових компетенцій персоналу та впровадження іноваційних бізнес - моделей. При цьому необхідно враховувати ризики, пов'язані з цифровізацією, та забезпечувати високий рівень кібер безпеки.

Підсумовуючи дослідженню, можна констатувати, що маркетинг воєнного часу зазнає фундаментальної зміни парадигми, переходячи від моделі переконання до моделі причетності. Саме цифрова культура виступає медіатором цього процесу, дозволяючи зберігати керованість бізнесом навіть за втрати фізичних активів. Успіх галузевого маркетингу сьогодні без посередньо залежить від рівня інтеграції децентралізованих систем управління та комплексної інтелектуальної аналізу та аналітики [7]. Парадоксальним чином військовий контекст сприяє гуманізації цифрового маркетингу, де емпатія та щирість стають значнішими

метриками, ніж традиційні показники комерційної ефективності. Досвід, накопичений компаніями у цей період, формує унікальний набір компетенцій, який стане фундаментом для повоєнного відновлення економіки.

Таким чином, розвиток цифрової культури в умовах конфлікту є не просто вимушеним заходом, а глибокою стратегічною транс_формацією, яка переосмислює роль бізнесу в суспільстві, де цифровий канал стає головною артерією, яка підтримує життя усієї галузі. У перспективі цифров культура продовжуватиме значний вплив на розвиток галузевого маркетингу, сприяючи його подальшій транс-формації та адаптації до нових викликів. В умовах воєнного часу вона стає не лише інструментом підвищення ефективності, а й важливим фактором сталості та відновлення економіки.

Список використаних джерел

1. Ostapenko T., Onopriienko D., Hrashchenko I., Palyvoda O., Krasniuk S., Danilova E. Research of impact of nanoeconomics on the national economic system development // *Innovative development of national economies* : колективна монографія. - Харків: ПП Технологічний центр, 2022. - С. 46-70.
2. Кулинич Ю. М., Краснюк М. Т. Ефективна інтеграція орієнтованої на знання концепції бізнес-правил в рамках управляючої інтелектуальної корпоративної інформаційної системи // *Current state and prospects for the development of enterprises in Ukraine: theory, methodology, practice*. – 2022. – С. 73-79.
3. Науменко М. А. Формування конкурентної позиції підприємства на засадах цифрового маркетингу. Бізнес Інформ. 2024. № 5. С. 380-388.
4. Науменко М.А. Європейський досвід управління конкурентоспроможністю підприємств: кластерний підхід // *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління* - 2024. - № 3. - С. 44-50. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-13-02-01>.
5. Karpenko, Oksana & Kravchenko, Olha & Palyvoda, Olena & Semenova, Svitlana. Evaluating the effectiveness of innovation implementation at transport enterprises under conditions of uncertainty // *Academy Review*, #2. 75-88. 10.32342/3041-2137-2025-2-63-5.
6. Palyvoda, Olena & Semenchuk, Tetiana & Rachkovskyy, Eduard. Modelling growth strategies of transport enterprises in the conditions of context uncertainty // *Baltic Journal of Economic Studies*. 10. 255-267. 10.30525/2256-0742/2024-10-3-255-267.
7. Krasnyuk M., Kulynych Yu., Tkalenko A., Krasniuk S. Methodology of Effective Application of Economic-Mathematical Modeling as the Key Component of the Multi-Crisis Adaptive Management // *Modern Economics*, 29(2021), 100-106. [https://doi.org/10.31521/modecon.V29\(2021\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-16).

Мамедлі А.,
аспірант кафедри міжнародних фінансів,
Київський національний економічний
університет імені Вадима
Гетьмана, м. Київ

УДК 327.8:339.9:378.4

ОСВІТНЯ ДИПЛОМАТІЯ ЯК СКЛАДОВА ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

В умовах глобалізації та посилення конкуренції між державами за залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) освітня дипломатія набуває якісно нового значення. Вона перестає бути виключно інструментом культурного впливу й трансформується у стратегічний компонент зовнішньоекономічної політики держави. Взаємозв'язок між академічною мобільністю, міжнародними науково-освітніми партнерствами й подальшим інвестиційним кліматом залишається недостатньо концептуалізованим у сучасній науковій літературі — особливо щодо держав, які водночас є реципієнтами освітньої допомоги та потенційними магнітами для приватного капіталу. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування освітньої дипломатії як складової інвестиційного ресурсу держави та окреслення її операційних механізмів у зовнішньоекономічній діяльності.

Концептуальне розмежування. Термін "освітня дипломатія" (*education diplomacy*) охоплює сукупність цілеспрямованих дій держави з просування своїх освітніх систем, стандартів і програм на міжнародній арені з метою реалізації зовнішньополітичних та соціально-економічних інтересів [1, с. 299]. На відміну від "дипломатії освіти", що стосується суто міждержавних домовленостей у галузі освіти, освітня дипломатія є активним інструментом проєкції впливу, що органічно поєднує *soft power* і комерційні інтереси держави.

Дж. Най, розробляючи концепцію м'якої сили, визначив освіту як один із ключових нематеріальних ресурсів держави, здатних формувати стійкі симпатії та довгострокові партнерства [2, с. 11]. Сучасна наукова дискусія розвиває цю тезу: систематичний огляд 48 рецензованих праць (2001–2022 рр.) демонструє, що освіта функціонує одночасно як *носіїв цінностей*, як *ресурс* і як *цілеспрямований зовнішньополітичний інструмент* [3]. Принципово важливим є те, що всі три ролі можуть бути трансформовані в конкретний вимірюваний економічний результат.

Механізми конверсії освітньо-дипломатичних заходів в інвестиційний потенціал. Дослідження дозволяє виокремити чотири операційні канали зв'язку між освітньою дипломатією та залученням інвестицій.

1. Прямий економічний ефект академічної мобільності. За даними Інституту міжнародної освіти (IIE), у 2023/24 н. р. іноземні студенти внесли 43,8 млрд дол. США в економіку країни-реципієнта, підтримавши понад 375 000 робочих місць [4]. Аналіз DAAD підтвердив: якщо лише 30 % іноземних випускників залишаються в країні навчання, державна інвестиція в їхню підготовку повністю окупається

протягом 5 років [5, с. 8]. Це перетворює університети на *de facto* центри залучення людського капіталу з інвестиційним потенціалом.

2. Мережевий ефект (*alumni networks*). Колишні іноземні студенти, повернувшись на батьківщину, стають неформальними посередниками у ділових зв'язках між країнами та агентами зниження інформаційної асиметрії при укладенні інвестиційних угод. За даними ІІЕ, станом на жовтень 2024 р. 70 світових лідерів із 58 країн здобули освіту у США, а чверть американських компаній-“єдинорогів” засновані колишніми іноземними студентами [6]. Мережі випускників суттєво знижують транзакційні витрати при реалізації транскордонних інвестиційних проєктів.

3. Репутаційний ефект та інвестиційний клімат. Міжнародна академічна присутність формує позитивний образ держави, що безпосередньо корелює з її інвестиційною привабливістю. Дослідження Косово (2024) підтвердило: міжнародні освітні програми статистично значуще поліпшують сприйняття держави навіть серед представників країн, що її не визнають [7, с. 6]. Репутаційний капітал, сформований через освітню дипломатію, знижує ризик-надбавки для іноземних інвесторів.

4. Технологічний трансфер та інноваційна екосистема. Спільні науково-дослідні програми є каналом передачі технологій і формування інноваційних хабів, що підвищує конкурентоспроможність держави й приваблює венчурний капітал. Цей канал безпосередньо пов'язує освітню дипломатію з промисловим зростанням та іноземними інвестиціями у наукомісткі сектори економіки.

Досвід провідних держав. Стратегічне використання освітньої дипломатії як інвестиційного ресурсу найбільш системно реалізоване у США (Fulbright, EducationUSA), Великій Британії (Chevening, British Council), Китаї (CSC-стипендії, Конфуцій-інститути) та ЄС (Erasmus+). Спільною рисою є поєднання трьох компонентів: державного фінансування академічної мобільності як інвестиції в майбутні зв'язки; системного відстеження подальшої економічної активності випускників; інституційного зв'язку між освітніми та інвестиційними агентствами.

Китай демонструє найбільш масштабну модель: пріоритизація інтернаціоналізації вищої освіти у зовнішній політиці забезпечила нові канали залучення ПІІ в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та змінила геополітичну орієнтацію партнерських держав [8, с. 3]. Південна Корея через програму GKS (*Global Korea Scholarship*) перетворила підготовку іноземних студентів у системний інструмент просування корейських технологій і торгових брендів.

Контекст України та наукова новизна. Для України освітня дипломатія набуває критичного значення в умовах повоєнного відновлення. Потреби реконструкції оцінюються у 524 млрд дол. США, що унеможливорює фінансування виключно за рахунок публічних коштів і робить мобілізацію приватного капіталу безальтернативним пріоритетом [9, с. 1]. Водночас у 2021–2024 рр. програма Erasmus+ профінансувала 47 проєктів із розбудови потенціалу вищої освіти та 8 173 академічні мобільності для представників українських ЗВО [10]. Ці програми формують мережі майбутніх ділових партнерів і потенційних інвесторів у відбудову України.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні концептуальної моделі, яка інтегрує освітню дипломатію в систему інвестиційного ресурсу зовнішньоекономічної

політики держави. На відміну від наявних підходів, що розглядають освітню дипломатію переважно у вимірі soft power, запропонована модель виокремлює чотири операційні канали конверсії освітньо-дипломатичних заходів в інвестиційний потенціал — прямий економічний, мережевий, репутаційний та інноваційний. Для України ця модель набуває особливого практичного значення як інструмент залучення приватного капіталу до процесів повоєнної реконструкції в умовах обмежених публічних ресурсів.

Висновки. Освітня дипломатія є недооціненим, але економічно потужним інструментом зовнішньоекономічної політики держави. Її ефективність як інвестиційного ресурсу визначається не лише кількістю залучених студентів чи укладених угод, а насамперед якістю інституційного зв'язку між освітніми програмами та інвестиційними стратегіями. Перспективними напрямками подальших досліджень є кількісна верифікація залежності між обсягами академічної мобільності та динамікою ПІІ, а також розробка індикаторів інвестиційної ефективності освітньо-дипломатичних програм у державах, що відновлюються після збройних конфліктів.

Список використаних джерел

1. Wojciuk A., Michałek M., Stormowska M. Education as a source and tool of soft power in international relations. *European Political Science*. 2015. Vol. 14. P. 298—317. DOI: <https://doi.org/10.1057/eps.2015.25>.
2. Nye J. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York : PublicAffairs, 2004. 191 p.
3. Gautam P., Singh B. P., Singh S., Bika S. L., Tiwari R. P. Education as a soft power resource: A systematic review. *Heliyon*. 2023. Vol. 10. Art. e23736. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e23736>.
4. Institute of International Education (IIE). *Economic Impact of International Students*. Open Doors 2025. Washington, D.C. : IIE, 2025. URL: <https://opendoorsdata.org/services/research-special-reports-and-analyses/economic-impact-of-international-students> (дата звернення: 26.04.2026).
5. DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst). *The Economic Impact of International Students in Germany*. Bonn : DAAD, 2013. 42 p.
6. FWD.us. *Attacks on International Students Stifle Growth*. 2025. URL: <https://www.fwd.us/news/student-innovation> (дата звернення: 26.04.2026).
7. Hajdari A., Vrajolli M. The role of international education on public diplomacy: the case of Kosovo International Summer Academy. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2024. Vol. 11. Art. 119. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41599-023-02591-0>.
8. Bhattacharya P., Singh M. Higher Education as a Bridge between China and Nepal: Mapping Education as Soft Power in Chinese Foreign Policy. *Social Sciences*. 2021. Vol. 11, No. 3. Art. 81. DOI: <https://doi.org/10.3390/socsci11030081>.
9. World Bank. *Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment 2024 (RDNA4)*. Washington, D.C. : World Bank, 2025. 312 p. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/ukraine-rapid-damage-and-needs-assessment> (дата звернення: 26.04.2026).
10. EAIE (European Association for International Education). *Ukraine 2025: five things to know after three years of full-scale invasion*. 2025. URL: <https://www.eaie.org/resource/ukraine-2025-five-things-to-know.html> (дата звернення: 26.04.2026).

Свідло Т. М.,

УДК 101:130.3+372.8

канд. філос. наук,
доцент, доцент кафедри філософії,
Національний технічний університет
України "Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського", м. Київ

Сторожик М. І.,

викладач кафедри філософії,
Національний технічний університет
України "Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського", м. Київ

СВОБОДА І НЕОБХІДНІСТЬ: ПРОТИСТОЯННЯ ЧИ ТВОРЧИЙ ТАНДЕМ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ

Homo sapiens or Homo non sapiens? Людина розумна чи все таки не розумна – питання, яке, мабуть, постає на кожному етапі людської історії, перед кожним народом, кожною людиною.

Як розумна істота, людина, наприклад, за Т. Гоббсом, свідомо вирішила обмежити абсолютну свободу мислячого створіння і делегувати її частину державі, щоб взамін мати гарантії безпеки. На жаль, це не спрацьовує. Як і ідея освіченого правителя. Здавалося б, розумна, освічена, отже свободна, морально відповідальна, проте обертається на щось інше – розумна, освічена, не свободна, не моральна (аморальна). Замість творчої конструктивності тотальний спалах агресивної деструктивності. Мабуть, у далекому минулому перед Г. Гегелем постали такі ж питання, хоч він щиро вірив у триумфальне шестя свободи, вільного духу, спостерігаючи Наполеона на марші, і пов'язуючи його діяльність (завоювання) з прогресом людства взагалі, Германії зокрема. Фактом є і те, що останню сторінку своєї "Феноменології духу" великий філософ написав в ніч перед битвою під Йєною, а в роботі розмірковував над проблемою подолання відчуження, Французькою революцією, яка поєднувала в собі абсолютну свободу і непродуктивний терор. І все таки мислитель вбачає в цьому суперечливому коловороті народження нового і смерть старого – національного піднесення і крах деспотизму, політичного свавілля.

Розбудова країни починається молодим поколінням, яке проходить етапи навчання і виховання, і у Г. Гегеля у його так званий Нюрнберзький період, коли він був директором гімназії у 1808-1816 роках, склалися тверді погляди щодо

задач і методів шкільної освіти та місця філософії в цьому процесі. Це знайшло відображення в роботах "Про викладання філософії в гімназіях", "Про викладання філософії в університетах", сюди ж можна віднести і знамениту популяризаторську роботу "Хто мислить абстрактно?" і, звісно ж, "Феноменологію духу". Але процес розпочався із влучного (який став програмним) афоризму: "Один із вищих факторів освіти – говорити на своїй мові. Народ належить самому собі. Геть все чуже аж до латинських літер!" (пер. автора) [1, с. 547]. Настільки актуальним є це гасло! Проте не лише в цьому Г. Гегель актуальний в українських реаліях. Дуже багато було обговорень в українському освітянському середовищі про те, де і як викладати філософію, і, взагалі, чи варто її викладати (добре, що не дійшло до заборони, як це сталося в XIX ст.). Проте лунало, що треба перенести викладання філософії у школу. Варто також відмітити, що Гегель-практик прийшов до іншого висновку. Із великої поваги до учня (гімназисти – це хлопчики 10 років, та ще й "мушкетери", могли використовувати "прямі" аргументи на перервах у вигляді холодної зброї), звертався до представників випускних класів виключно на "Ви". Розуміючи процеси виховання і освіти як дві сторони однієї діяльності учителя (за вірєць для філософа була антична культура), він прийшов до висновку, що слід відмовитися від викладання історії філософії, та і взагалі, всіх філософських дисциплін у гімназії [2], які стають доступними для сприйняття у більш зрілому віці – в університетах [3].

Завдання будь-якої освіти – навчити мислити і діяти самостійно, стати людиною у повному значенні цього поняття. В сучасній термінології – розвинути у собі критичне мислення і стати свідомим громадянином своєї держави. І в цьому сенсі для Г. Гегеля неприпустимо "яка різниця" – велика, суттєва, починаючи з мови і завершуючи діалектикою панування і рабства, коли той, хто насолоджується результатами праці іншої людини, стає залежним від свого раба, стає рабом раба. Основна мета – сформувати творчу особистість, спочатку в гімназії, де школярів можна лише знайомити з формальними елементами мислення – формальною логікою, історією античної літератури, релігією, тобто підготувати до сприйняття філософії. А вже в університетах викладати філософію, адже залучати і залучатися до філософії то складна річ як для студента, так і для викладача. Крім самого тебе ніхто інший не пройде цей шлях, здолати дорогу треба самому, прикласти зусилля – теж самому. Читати філософські тексти, висловлювати самостійно свої думки. Це складно, але можливо. Навіть проявляти креатив. Хочеться поділитися досвідом кафедри філософії КПІ ім.Ігоря Сікорського у проведенні творчих змагань серед студентства: від студентської

наукової конференції Дні науки, де навіть застосовували невеликі театральні постановки студенти, до олімпіад, наприклад, цього року у вигляді підготовки фотоесеїв [4]. І викладачі, і студенти отримали велике задоволення від процесу неформального спілкування.

Філософія потрібна всім і кожному, розвиває критичне мислення, збагачує духовний рівень особистості, але сам процес суперечливий, як і будь-який виховний процес – поєднання зовнішнього примусу і внутрішнього вольового зусилля.

Список використаних джерел

1. Гегель Г. В. Ф. Афоризмы. Работы разных лет : в 2 т. / сост., общ. ред. А. В. Гулыги. Москва : Мысль, 1971. Т. 2. С. 530–546.
2. Гегель Г. В. Ф. О преподавании философии в гимназиях. Работы разных лет : в 2 т. / сост., общ. ред. А. В. Гулыги. Москва : Мысль, 1970. Т. 1. С. 563–574.
3. Гегель Г. В. Ф. О преподавании философии в университетах. Работы разных лет : в 2 т. / сост., общ. ред. А. В. Гулыги. Москва : Мысль, 1970. Т. 1. С. 417–426.
4. Олімпіада з дисципліни Філософія. URL: <https://sites.google.com/view/olph-2026> (дата звернення: 16.04.2026).

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Краснюк І. М.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ

УДК 005.334:005.591.6:330.341.1:355.01

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ РИЗИКІВ В ЦИФРОВОМУ БІЗНЕСІ В ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

ВСТУП.

Сучасний розвиток світової економіки характеризується глибинними перетвореннями, зумовленими стрімким поширенням цифрових технологій, посиленням глобальної не стабільності та наростанням геополітичної напруженості [1]. В умовах воєнного часу зазначені тенденції набувають особливої значущості, оскільки господарське середовище функціонування підприємств стикається з безпрецедентним рівнем невизначеності [2, 3], руйнуванням усталених ринкових механізмів, пошкодженням інфраструктурних об'єктів, зростанням загроз у сфері кібер-безпеки, а також дестабілізацією логістичних систем [4], [5]. Цифровий бізнес, будучи однією з форм економічної діяльності, що найбільш динамічно розвиваються, одночасно демонструє як високу здатність до адаптації [6], так і підвищену чутливість до нових видів ризиків.

Важливим аспектом функціонування цифрового бізнесу за умов воєнного часу є трансформація конкурентного середовища. Посилення нестабільності, обмеженість ресурсів та руйнування традиційних ринкових зв'язків призводять до загострення конкуренції між підприємствами, при цьому сама конкуренція набуває нових форм і характеристик [7]. Цифрові сервісні компанії змушені конкурувати не лише за споживачів [8], а й за доступ до критично важливої інфраструктури, даних, технологій та кваліфікованих кадрів. Одночасно спостерігається зміщення конкурентних переваг у бік тих суб'єктів господарювання [9], які мають більш високий рівень цифрової зрілості, гнучкості та здатність до швидкого впровадження інновацій. У таких умовах ефективний ризик-менеджмент стає не тільки інструментом захисту від загроз, але й фактором формування стійких конкурентних позицій, дозволяючи компаніям оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, мінімізувати втрати та використовувати можливості для стратегічного розвитку.

В умовах військового періоду спостерігається якісна трансформація природи ризиків: до традиційних економічних та фінансових загроз додаються військові, політичні, інформаційні та кібернетичні ризики. При цьому цифрове середовище суттєво прискорює процеси поширення загроз та збільшує масштаб їхнього впливу. Так, кібератаки, не санкціонований доступ до даних, інформаційні маніпуляції та збої у функціонуванні цифрової інфраструктури здатні завдавати значної шкоди як окремим підприємствам, так і економіці держави загалом.

У цьому особливу актуальність набуває інноваційний підхід до управління ризиками, що виходить за рамки класичних концепцій і передбачає застосування сучасних цифрових інструментів, аналітичних методів та адаптивних управлінських практик. Йдеться про впровадження технологій штучного інтелекту [10], аналізу великих даних, розподілених реєстрів, цифрових двійників та інших передових інтелектуальних рішень, спрямованих на прогнозування, відстеження та мінімізацію ризикових ситуацій.

Додатково слід зазначити, що важливим напрямом стає формування стійких бізнес - моделей, здатних ефективно функціонувати за умов підвищеної турбулентності та обмеженості ресурсів. Це обумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до управління ризиками, посилення ролі стратегічного планування, інтеграції ризик-менеджменту до процесів прийняття управлінських рішень, а також розвитку організаційної гнучкості.

Таким чином, дослідження інноваційного управління ризиками у сфері цифрового бізнесу в умовах воєнного часу є актуальним науковим та прикладним напрямом, що має істотне значення для забезпечення сталого функціонування підприємств та національної економіки в цілому.

РЕЗУЛЬТАТИ.

Інноваційний ризик-менеджмент у цифровому бізнесі періоду військових конфліктів потребує радикального відходу від класичних прогнозних моделей на користь концепції анти_рухкості. В умовах переходу від середовища VUCA до BANI-світу, де ризики стають не лінійними та не збагненими, ключовим інструментом забезпечення безперервності операцій є технологічна децентралізація. Перехід до Multi-Cloud архітектури та периферійних обчислень (Edge Computing) дозволяє нівелювати загрози фізичного знищення інфраструктури, розподіляючи критичні дані між незалежними провайдерами та юрисдикціями. Паралельно з цим впровадження алгоритмів машинного навчання та передиктивної аналітики на базі OSINT-даних трансформує моніторинг загроз з реактивного у проактивний, дозволяючи враховувати геополітичну динаміку у реальному часі. Управлінська вертикаль змінюється

адаптивними Agile- структурами, які мають повноваженнями для миттєвої локалізації інцидентів без бюрократичних затримок. Найважливішим аспектом стає впровадження архітектури нульової довіри, яка захищає систему від ризиків, пов'язаних із скомпрометованим людським капіталом, жорстко обмежуючи доступ на основі контекстного аналізу поведінки. Підсумковим вектором розвитку є зміна парадигми з простого захисту периметра на кібер-стійкість, де головною метрикою ефективності визнається відсутність атак, а мінімальний час відновлення працездатності. Таким чином, сучасний ризик-менеджмент перетворюється з підтримуючої функції на стратегічне ядро, що дозволяє цифровому бізнесу еволюціонувати навіть за умов екстремальної турбулентності.

ВИСНОВКИ.

Проведене наукове дослідження дозволило сформулювати ряд узагальнюючих висновків, що мають як теоретичне, і прикладне значення.

По-перше, встановлено, що за умов воєнного часу відбувається суттєве ускладнення, і навіть трансформація структури ризиків, властивих цифровому бізнесу. Поряд із традиційними загрозами значно зростає роль кібер-ризиків, ризиків руйнування інфраструктури, втрати даних, порушення комунікаційних процесів, а також посилення інформаційного тиску. Зазначені обставини зумовлюють необхідність переосмислення існуючих підходів до управління ризиками та переходу до більш гнучких, адаптивних та стійких моделей.

По-друге, доведено, що класичні методи управління ризиками, що базуються на ретроспективному аналізі та використанні статичних моделей, виявляються недостатньо ефективними в умовах високої невизначеності та динамічності довкілля. У зв'язку з цим істотно зростає значення інноваційного ризик-менеджменту, орієнтованого застосування цифрових технологій, інструментів прогнозової аналітики та інтелектуальних систем.

По-третє, обґрунтовано ключову роль сучасних технологічних рішень у підвищенні ефективності управління ризиками. Зокрема, використання технологій штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє виявляти приховані закономірності та здійснювати прогнозування потенційних загроз, Big Data забезпечує обробку значних масивів інформації в режимі реального часу, а блокчейн- технології сприяють підвищенню прозорості, надійності та безпеки бізнес -операцій.

По-четверте, виявлено, що одним із визначальних факторів сталого функціонування цифрового бізнесу є інтеграція системи управління ризиками у стратегічний контур управління підприємством. Компанії, що мають здатність до оперативної адаптації та впровадження інноваційних управлінських рішень, мають значно вищі шанси на збереження конкурентоспроможності та подальший розвиток в умовах кризових явищ.

По-п'яте, запропоновано концептуальну модель інноваційного управління ризиками, засновану на принципах про активності, цифрової трансформації, організаційної гнучкості та безперервного моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища. Ця модель передбачає використання інтелектуальних платформ, автоматизованих систем підтримки прийняття рішень, а також інструментів сценарного аналізу та моделювання.

По-шосте, практична значимість проведеного дослідження полягає у розробці комплексу рекомендацій, спрямованих на підвищення стійкості цифрового бізнесу, серед яких можна виділити:

- диверсифікацію та резервування цифрової інфраструктури;
- посилення систем кіберзахисту та інформаційної безпеки ;
- впровадження механізмів раннього виявлення та попередження ризиків;
- розвиток організаційної гнучкості та систем кризового управління ;
- формування корпоративної культури, орієнтованої управління ризиками.

Таким чином, інноваційне управління ризиками виступає як ключовий елемент забезпечення стійкості, надійності та конкуренто-спроможності цифрового бізнесу в умовах воєнного часу. Перспективи його подальшого розвитку пов'язані з поглибленням процесів цифровізації, інтеграцією передових технологічних рішень та формуванням адаптивних управлінських систем, здатних ефективно функціонувати в умовах високого ступеня невизначеності та нестабільності зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Ostapenko T., Onopriienko D., Hrashchenko I., Palyvoda O., Krasniuk S., Danilova E. Research of impact of nanoeconomics on the national economic system development // *Innovative development of national economies* : колективна монографія. - Харків: ПП Технологічний центр, 2022. - С. 46-70.
2. Palyvoda, Olena & Semenchuk, Tetiana & Rachkovskyy, Eduard. Modelling growth strategies of transport enterprises in the conditions of context uncertainty // *Baltic Journal of Economic Studies*. 10. 255-267. 10.30525/2256-0742/2024-10-3-255-267.
3. Karpenko, Oksana & Kravchenko, Olha & Palyvoda, Olena & Semenova, Svitlana. Evaluating the effectiveness of innovation implementation at transport enterprises under conditions of uncertainty // *Academy Review*, #2. 75-88. 10.32342/3041-2137-2025-2-63-5.
4. Краснюк М.Т., Геращенко І.С., Кустаровський О.Д. Удосконалення економіко-математичного моделювання результатів впровадження окремих елементів адаптивної антикризової політики компаній транспортної галузі України // *Науковий вісник Ужгородського університету Серія "Економіка"*. Випуск 1 (51). - Ужгород, 2018. - С. 205 - 211.

5. Краснюк М.Т., Кустаровський О.Д. Дослідження, адаптація методик і вдосконалення моделей фінансового аналізу підприємств транспортної галузі в поточних кризових умовах України // *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. 2017. Вип. 93. С. 175-195.

6. Науменко М. А. Формування конкурентної позиції підприємства на засадах цифрового маркетингу. *Бізнес Інформ*. 2024. № 5. С. 380-388.

7. Гращенко І.С., Прищепя Н.П. Формування конкурентного потенціалу підприємств за умов зростання міжнародної конкуренції // *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. № 4. С. 118-122

8. Гращенко І. С. Проблеми та особливості прогнозування на підприємствах сфери послуг // *Економічний вісник Донбасу*. 2011. № 3 (25). С. 175 - 179.

9. Науменко М.А. Європейський досвід управління конкурентоспроможністю підприємств: кластерний підхід // *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління* - 2024. - № 3. - С. 44-50. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-13-02-01>.

10. Науменко М., Гращенко І. Сучасний штучний інтелект в антикризовому управлінні конкурентними підприємствами та компаніями // *Grail of Science*, (42), С. 120-137. - DOI: 10.36074/grail-of-science.02.08.2024.015.

Мартин О. М.,

УДК 352.07

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри права та
менеджменту у сфері цивільного захисту,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності, м. Львів

Кухтій К. Ю.,

здобувачка вищої освіти "бакалавр",
спеціальність "Менеджмент",
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності, м. Львів

ЕФЕКТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У сучасному світі процеси глобалізації, цифрової трансформації та суспільних змін істотно впливають на систему публічного управління, зокрема на діяльність органів місцевого самоврядування. В Україні ці процеси набувають

особливої актуальності в умовах проведення реформи децентралізації, яка спрямована на передачу значної частини повноважень і ресурсів на місцевий рівень. У зв'язку з цим зростає відповідальність органів місцевого самоврядування за соціально-економічний розвиток територій, якість надання публічних послуг та забезпечення належного рівня життя населення.

Ефективний менеджмент у сфері місцевого самоврядування розглядається як комплексна система управлінських принципів, методів і інструментів, спрямованих на досягнення стратегічних цілей розвитку громади. Він включає раціональне планування, організацію, мотивацію та контроль діяльності, а також забезпечення прозорості, підзвітності та активної участі громадян у процесі прийняття управлінських рішень. Такий підхід передбачає не лише формальне виконання управлінських функцій, але й орієнтацію на кінцевий результат – підвищення якості життя населення, сталий розвиток територій та зміцнення місцевої демократії. Ефективний менеджмент у місцевому самоврядуванні передбачає раціональне використання ресурсів, впровадження інноваційних підходів до управління, забезпечення прозорості та підзвітності влади, а також активну взаємодію з громадськістю. Він "потребує чіткого визначення цілей та координації дій місцевої влади та населення. Соціально-економічний розвиток громад є важливим чинником стабільності держави, а ефективне місцеве самоврядування – запорукою успішної трансформації України у демократичну правову державу [4, с. 156].

Сучасний менеджмент у органах місцевого самоврядування базується на принципах результативності, відкритості, гнучкості та орієнтації на потреби громадян. Важливим є також дотримання принципів інклюзивності та партнерства, що передбачають залучення різних груп населення до процесів управління та прийняття рішень. Одним із ключових чинників підвищення ефективності управління є впровадження стратегічного планування, що дозволяє визначати довгострокові пріоритети розвитку територій, формувати чітке бачення майбутнього громади, забезпечувати послідовність управлінських дій та узгодженість між короткостроковими і довгостроковими цілями.

Водночас цифровізація сприяє модернізації управлінських процесів, підвищує швидкість обробки інформації та забезпечує відкритість діяльності органів влади. Цифровізація управлінських процесів відіграє важливу роль у підвищенні ефективності управління. Використання інструментів електронного врядування сприяє підвищенню доступності адміністративних послуг, зменшенню бюрократичних процедур, мінімізації корупційних ризиків та покращенню комунікації між владою і громадянами. Крім того, цифрові

технології відкривають нові можливості для аналізу даних, моніторингу діяльності органів влади та оцінки ефективності прийнятих рішень.

Важливим чинником ефективного менеджменту є кадровий потенціал органів місцевого самоврядування. Професійна компетентність, управлінські навички, лідерські якості та здатність до постійного навчання і саморозвитку працівників визначають якість управлінських рішень та рівень їх реалізації. У зв'язку з цим особливого значення набуває розвиток системи підвищення кваліфікації, впровадження сучасних освітніх програм та формування мотиваційного середовища для працівників публічного сектору.

Сьогодні підвищення ефективності управлінської діяльності на місцевому рівні є особливо актуальним в умовах сучасних викликів, серед яких – економічна нестабільність, демографічні зміни, урбанізаційні процеси, а також наслідки воєнного стану в Україні. Органи місцевого самоврядування змушені функціонувати в динамічному та часто непередбачуваному середовищі, що потребує оперативного прийняття управлінських рішень, гнучкості в управлінні та здатності швидко адаптуватися до нових умов. Це зумовлює необхідність впровадження інноваційних підходів до управління та ефективного використання обмежених фінансових, матеріальних і людських ресурсів.

Окремої уваги потребує питання адаптації органів місцевого самоврядування до кризових умов, зокрема в контексті швидкої адаптації управлінських підходів, забезпечення безпеки населення в умовах воєнного стану, відновлення зруйнованої інфраструктури та підтримки економічної стійкості громад. Управління в умовах кризи передбачає не лише реагування на загрози, але й здатність прогнозувати ризики, розробляти антикризові стратегії та забезпечувати ефективну координацію між різними суб'єктами управління. Це вимагає від управлінців високого рівня професійної компетентності, стратегічного мислення, лідерських якостей та готовності до швидкої трансформації управлінських підходів.

Ефективний менеджмент передбачає використання сучасних інструментів управління, таких як проєктний менеджмент, бюджетування, орієнтоване на результат, стратегічний аналіз, а також механізми публічно-приватного партнерства. Їх застосування дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів, забезпечити прозорість фінансових процесів та залучити додаткові інвестиції для розвитку територіальних громад.

Сьогодні органи місцевого самоврядування стикаються з низкою проблем, пов'язаних з обмеженістю фінансових ресурсів, що ускладнює реалізацію стратегічних програм розвитку територіальних громад та знижує ефективність

управлінських рішень [2, с. 54]. Вагомою проблемою залишається кадровий дефіцит у органах місцевого самоврядування, що проявляється у нестачі кваліфікованих фахівців, недостатньому рівні професійної підготовки та відсутності ефективних механізмів мотивації персоналу [1, с. 156]. Це, у свою чергу, негативно впливає на якість управлінських рішень та здатність органів влади оперативно реагувати на виклики сучасності. Додатково спостерігається недостатній рівень розвитку цифрової інфраструктури, що стримує впровадження сучасних інструментів електронного врядування та обмежує доступ громадян до адміністративних послуг [3, с. 148].

Вагомим викликом сьогодні є низький рівень довіри громадян до органів місцевої влади, що обумовлений недостатньою прозорістю діяльності, обмеженою участю громадськості у процесах прийняття рішень та недосконалістю комунікаційних механізмів [3, с. 150]. Відсутність ефективної взаємодії між владою і громадою суттєво знижує результативність управління та ускладнює реалізацію місцевих ініціатив.

Додатковими викликами є необхідність функціонування органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, що вимагає швидкої адаптації управлінських підходів, підвищення рівня кризового менеджменту та забезпечення безпеки населення. Важливим завданням є відновлення пошкодженої інфраструктури, підтримка економічної активності та забезпечення стійкості громад до зовнішніх загроз [5].

Таким чином, сучасні умови функціонування органів місцевого самоврядування характеризуються комплексом взаємопов'язаних проблем і викликів, що потребують системного підходу до їх вирішення, впровадження інноваційних управлінських практик та посилення інституційної спроможності територіальних громад. Ефективний менеджмент у органах місцевого самоврядування є ключовим чинником розвитку територіальних громад у сучасних умовах. Його забезпечення потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення управлінських процесів, розвиток кадрового потенціалу, впровадження цифрових технологій та активну участь громадян у прийнятті рішень.

Список використаних джерел

1. Владовська К.П., Мельник С.Р. Взаємодія державної влади і місцевого самоврядування в Україні: проблеми становлення та напрямки вдосконалення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2024. Вип. 86. Ч.1. С. 154-159.
2. Інституційні проблеми та виклики функціонування агломерацій в Україні: наукова доповідь / НАН України. ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України"; наук. редактор М.І. Мельник. Львів, 2025. 75 с.

3. Наливайко Л.Р. Місцеве самоврядування і забезпечення соціальної справедливості: національний досвід і зарубіжні практики. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 3. Ч. 1. С. 147-151.

4. Омельченко Д.В. Менеджмент в органах місцевого самоврядування. *Вісник університету "Україна". Серія : Економіка, менеджмент, маркетинг*. 2025. № 13(40). С. 154-158.

5. Харченко Т., Дудник К. Проектне управління як інструмент розвитку сільських територій. *Економіка та суспільство*. 2026. Вип. 84. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7644>.

Рожко Н.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультет слідчої та детективної діяльності,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

УДК 336.71:004.8

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Голосовий помічник "Софія" від Ощадбанку самостійно обробляє близько 75 % клієнтських запитів. Це українська банківська реальність. Штучний інтелект (ШІ) перестав бути для банків чимось незнайомим і перетворився на щоденну технологію. Питання сьогодні вже не в тому, чи варто його впроваджувати, а в тому, як зробити це правильно – так, щоб клієнт отримав реальну користь, а не нові ризики.

Якщо подивитися на українську банківську систему уважно, ШІ вже глибоко вбудований у її роботу, хоча клієнти часто цього не помічають. Найочевидніший приклад – чат-боти та голосові помічники: окрім "Софії" Ощадбанку, такі рішення активно використовують Монобанк, ПУМБ, ПриватБанк. Вони відповідають на запитання цілодобово, допомагають оформити картку, перевірити баланс, заблокувати втрачений пластик. Як зазначає М. С. Шаренко, "Софія" допомогла Ощадбанку автоматизувати близько 75 % вхідних запитів і фактично замінила роботу майже п'ятдесяти операторів кол-центру [1, с. 42]. Інший приклад – Райффайзен Банк, який застосовує ШІ передусім для перевірки платежів на

відповідність вимогам комплаєнсу та санкційного законодавства, а також для автоматизації рутинних банківських операцій, таких як накладання й зняття арештів на кошти [1, с. 42–43]. Менш помітна, але не менш важлива роль ШІ – у захисті від шахрайства. Sense Bank, наприклад, застосовує біометричне розпізнавання обличчя та голосу, щоб запобігти операційному шахрайству. Якщо щось виглядає підозріло – переказ із незвичної геолокації, нетипова сума, дивний час доби – операція може бути заблокована автоматично, до того як шахрай встигне нашкодити. Тобто, алгоритми аналізують транзакції в реальному часі. Окрема сфера – кредитний скоринг: банк аналізує сотні параметрів про клієнта і за лічені хвилини видає рішення про кредит, без анкет і черг.

Правове регулювання ШІ в Україні ще формується, але певні кроки вже зроблено. Базовим документом є Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів від 02.12.2020 № 1556-р [2]. У травні 2025 року уряд затвердив План заходів з її реалізації на 2025–2026 роки (Розпорядження № 457-р від 09.05.2025) [3]. Окремо Національний банк України у власній Стратегії до 2025 року робить ставку на розвиток технологій SupTech та RegTech – наглядових і регуляторних, які дозволяють регулятору оперативно отримувати дані від банків і виявляти ризики ще до того, як вони реалізуються [4]. На рівні Європейського Союзу у 2024 році було ухвалено EU AI Act – перший у світі комплексний закон про штучний інтелект [5]. Він зараховує ШІ-системи у банківській сфері до "високоризикових" і встановлює для них суворі вимоги щодо прозорості, контролю та захисту прав людини. Україна, рухаючись до членства в ЄС, поступово має гармонізувати своє законодавство саме з цим стандартом.

Як клієнт банку, я бачу очевидні переваги. Кредит можна отримати за п'ять хвилин просто в додатку. Чат-бот відповідає вночі, у вихідні, у будь-який зручний для мене момент. Якщо хтось спробує вкрати гроші з картки – банк, найімовірніше, помітить це швидше, ніж я сам. Особливо це важливо в умовах війни: частина відділень не працює, мільйони українців виїхали за кордон, але всі продовжують користуватися своїми рахунками. Без ШІ-автоматизації банківська система просто не витримала б такого навантаження.

Інша сторона складніша. ШІ – це алгоритм, який навчається на даних. Якщо в цих даних була упередженість (наприклад, певна категорія клієнтів історично частіше отримувала відмови), система її успадкує і відтворюватиме далі. Окрема велика тема – приватність. ШІ дивиться вже не просто на транзакції, а на повну модель поведінки клієнта: куди ходить, що купує, скільки витрачає на розваги, з ким переказується. У 2025 році Асоціація платників податків України звертала

увагу, що банки почали масово блокувати рахунки на підставі алгоритмічного аналізу – і клієнт часом навіть не може зрозуміти, чим саме його запідозрили. До цього додається і кіберзлочинність нового типу: шахраї почали використовувати deepfake-технології, щоб обходити біометричну верифікацію клієнта. У типологічному дослідженні Держфінмоніторингу за 2025 рік описуються конкретні приклади таких схем [6]. Виходить, ШІ працює з обох боків – і допомагає захищати, і допомагає атакувати.

Штучний інтелект зробив фінансові послуги швидшими, дешевшими, доступнішими, але разом із тим породив нові виклики, з якими нам ще треба навчитися справлятися. Я погоджуюся з позицією Національного банку: ШІ – це інструмент оптимізації, але відповідальність за результати завжди залишається за людиною. Ця формула здається мені правильною: технологія має служити людині, а не навпаки.

Список використаних джерел

1. Шаренко М. С. Використання інструментів штучного інтелекту в банківській сфері. Право у добу цифрових фінансів: матеріали наук.-практ. конференції (м. Харків, 7 лист. 2025 р.) / редкол.: О. О. Дмитрик, К. О. Токарева, К. В. Єфремова. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, ЗВО "МНТУ". Харків : Право, 2025. С. 42–44. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20754/1/konf_PDCF-2025.pdf.
2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p>.
3. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.05.2025 р. № 457-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2025-p>.
4. Стратегія Національного банку України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy>.
5. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>.
6. Типологічне дослідження "Ризики та загрози легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму в умовах військової агресії російської федерації – 2025". Державна служба фінансового моніторингу України. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/Типолог%20ДСФМУ/Typology%202025_UA.pdf.

Удовенко О. М.,

УДК 001.891:004.9

молодший науковий співробітник,
ДУ "Інститут досліджень науково-
технічного потенціалу та історії науки
ім. Г. М. Доброва НАН України",
Центр інновацій та технологічного
розвитку, м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАУКОВОГО ВПЛИВУ НА ОСНОВІ ІНДЕКСУ ДОБРОВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ЕКЗОГЕННИХ ШОКІВ

Анотація. У статті розглянуто проблему оцінювання наукового впливу в умовах глобальної нестабільності та екзогенних шоків. Розкрито обмеження класичних бібліометричних підходів, які орієнтуються переважно на кількісні показники цитування та не враховують складну природу наукових комунікацій. Запропоновано концепцію інформаційно-аналітичної системи, що базується на інтегральному показнику — індексі Доброва. Введено поняття індексу цитувань за Добровим як багатовимірної характеристики наукового впливу, що включає структурні, якісні, часові та контекстуальні параметри. Розкрито принципи функціонування системи та механізми адаптації до зовнішніх факторів. Показано, що запропонований підхід забезпечує більш комплексне та гнучке оцінювання наукової діяльності.

Ключові слова: наукознавство, науковий вплив, індекс Доброва, цитування, інформаційно-аналітичні системи, екзогенні шоки.

Оцінювання наукового впливу є ключовим елементом сучасної наукової політики, управління дослідженнями та формування інноваційних стратегій. У глобалізованому науковому середовищі зростає роль аналітичних систем, які дозволяють оцінювати ефективність дослідницької діяльності як на рівні окремих учених, так і на рівні установ та держав. Разом із тим, сучасні виклики — зокрема воєнні конфлікти, економічна нестабільність, пандемії та інші екзогенні шоки — суттєво трансформують умови функціонування науки. Вони впливають на:

- доступ до наукових ресурсів;
- інтенсивність публікаційної активності;
- структуру міжнародних наукових зв'язків;
- географію наукових центрів.

У таких умовах класичні бібліометричні показники, включаючи h-index [3], виявляються недостатньо чутливими до змін середовища. Вони відображають лише агреговані кількісні параметри і не враховують глибину інтеграції знань у наукову систему.

У цьому контексті актуальним є застосування системного підходу до аналізу науки, сформованого у працях Г. М. Доброва [1], який розглядав наукову діяльність як складну динамічну систему.

Метою дослідження є розробка теоретичних і методологічних засад інформаційно-аналітичної системи оцінювання наукового впливу на основі індексу Доброва з урахуванням нестабільності та екзогенних факторів.

У межах наукознавства [1] наука розглядається як багаторівнева система, що включає:

- знання (результати досліджень);
- комунікації (цитування, співпраця);
- інституції (університети, академії);
- соціально-економічний контекст.

Такий підхід суттєво відрізняється від класичних бібліометричних моделей, де основний акцент робиться на кількісному аналізі цитувань [2]. У сучасних умовах наукові комунікації мають мережевий характер, що підтверджується функціонуванням глобальних баз даних, таких як Google Scholar [4], Scopus [5] та Web of Science [6]. У цих системах знання поширюється через складні зв'язки між публікаціями, авторами та установами.

З огляду на це, цитування слід інтерпретувати як:

- показник використання знання;
- елемент мережевої структури науки;
- індикатор значущості результатів дослідження.

У межах добровської парадигми пропонується нове поняття — **індекс цитувань за Добровим**, який визначає науковий вплив як інтегральну характеристику, що враховує:

- інтенсивність цитування;
- якість джерел;
- структуру зв'язків;
- часову динаміку;
- зовнішні умови функціонування науки.

Таким чином, оцінювання наукового впливу переходить від лінійної моделі до системної, що відображає реальну складність наукового середовища. Методологія дослідження базується на поєднанні кількох підходів: **Бібліометричний аналіз** Дозволяє оцінити кількісні показники наукової діяльності, включаючи цитування, кількість публікацій та індекси впливу [2; 3].

Системний підхід Розглядає науку як цілісну систему, що функціонує в умовах взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів [1].

Мережевий аналіз досліджує структуру наукових зв'язків, включаючи:

- співавторство;
- цитування;
- міждисциплінарні зв'язки.

Порівняльний аналіз проводиться зіставлення традиційних показників із інтегральними індексами. Пропоную формулу:

$$DI = \sum_{i=1}^n w_i \cdot X_i$$

де:

DI — індекс Доброва;

X_i — нормалізований показник, що набуває значення від 0 до 1;

w_i — ваговий коефіцієнт відповідного показника;

n — кількість показників у моделі;

$\sum w_i = 1$ — сума всіх вагових коефіцієнтів дорівнює одиниці.

Вагові коефіцієнти показників визначаються на основі поєднання експертного оцінювання та нормалізації значущості факторів. Початкові значення задаються відповідно до теоретичної важливості показників, після чого уточнюються на основі аналізу емпіричних даних.

Рис. 1. Складено автором на основі базового дослідження

Аналіз нестабільності.

Оцінюється вплив екзогенних факторів:

- війни;
- економічних криз;
- змін у науковій політиці.

Такий комплексний підхід дозволяє сформуванню більш об’єктивного уявлення про науковий вплив. Вагові коефіцієнти w_i у моделі індексу Доброва відображають відносну значущість окремих показників X_i у формуванні інтегрального оцінювального результату. На початковому етапі дослідження їх значення визначаються на основі теоретичного обґрунтування та експертного оцінювання з подальшою нормалізацією, що забезпечує виконання умови:

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1, \sum_{i=1}^n w_i = 1.$$

Разом із тим, з метою підвищення об’єктивності оцінювання у подальших дослідженнях передбачається застосування більш складних методів визначення вагових коефіцієнтів. Одним із перспективних підходів є використання методу ентропії, відповідно до якого вагові коефіцієнти визначаються залежно від інформаційної насиченості кожного показника. У цьому контексті ентропія розглядається як міра невизначеності або однорідності даних. Якщо значення певного показника мало варіюється, його інформаційна цінність є нижчою, і відповідно його вага зменшується. Натомість показники з високою варіативністю несуть більше інформації та отримують більшу вагу.

Таким чином, метод ентропії дозволяє:

- зменшити вплив малозначущих показників;
- підвищити роль інформативних змінних;
- забезпечити більш об’єктивне формування інтегрального індексу.

Застосування цього підходу є особливо доцільним у випадках роботи з великими масивами даних та неоднорідними вибірками. У межах подальших досліджень планується інтеграція методу ентропії та data-driven підходу у структуру інформаційно-аналітичної системи. Це дозволить забезпечити динамічне коригування вагових коефіцієнтів залежно від змін у науковому середовищі та підвищити адаптивність індексу Доброва в умовах нестабільності та екзогенних шоків. **Архітектура інформаційно-аналітичної системи** система оцінювання включає такі функціональні блоки, як показано в таблиці 1.

Врахування екзогенних факторів.

Екзогенні шоки призводять до:

- розриву наукових зв’язків;
- зниження інтенсивності публікацій;
- зміни географії науки.

Запропонована система враховує ці процеси через:

- адаптивні коефіцієнти;
- аналіз часової динаміки;
- зміну вагових параметрів.

**Основні модулі інформаційно-аналітичної
системи оцінювання наукового впливу**

	Модуль системи	Опис функціоналу
1	Збір даних	Джерела: • Google Scholar [4] • Scopus [5] • Web of Science [6]
2	Обробка даних	• нормалізація показників; • усунення дублікатів; • зіставлення авторів
3	Аналітичний модуль	• розрахунок індексу Доброва; • формування рейтингових показників
4	Адаптивний модуль	• корекція показників залежно від зовнішніх факторів
5	Візуалізація	• графи цитувань; • рейтинги; • аналітичні панелі

Це дозволяє отримувати більш стабільні та репрезентативні оцінки.

Результати дослідження свідчать про необхідність переходу до нових моделей оцінювання науки. Традиційні підходи [2; 3] не враховують складності сучасного наукового середовища.

Запропонований **індекс Доброва** дозволяє:

- інтегрувати різні аспекти наукової діяльності;
- враховувати динаміку розвитку науки;
- адаптувати оцінювання до змін середовища.

Особливо важливим є застосування такого підходу в країнах, що переживають структурні трансформації.

Висновки.

У результаті дослідження:

1. Виявлено обмеження класичних бібліометричних показників.
2. Обґрунтовано необхідність системного підходу до оцінювання науки.
3. Запропоновано індекс цитувань за Добровим як інтегральний показник.
4. Розроблено концепцію інформаційно-аналітичної системи.
5. Визначено механізми врахування екзогенних факторів.

Отримані результати можуть бути використані для створення сучасних наукометричних платформ.

Список використаних джерел

1. Dobrov H. M. Science of Science: Introduction to General Science Studies. — Kyiv : Naukova Dumka, 1989.
2. Garfield E. Citation Indexing: Its Theory and Application in Science, Technology, and Humanities. — New York : Wiley, 1979.
3. Hirsch J. E. An index to quantify an individual's scientific research output. — DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.0507655102>.
4. Google Scholar / Google Scholar. — Access mode: <https://scholar.google.com>.
5. Scopus / Scopus. — Elsevier, 2024. — Access mode: <https://www.scopus.com>.
6. Web of Science / Web of Science. — Clarivate Analytics, 2024. — Access mode: <https://www.webofscience.com>.

Федоров С. С.,
аспірант кафедри бізнес-
економіки та підприємництва,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

УДК 330.4:004.9:338.24:355

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РОЗВИТКУ КОМПАНІЙ З СИСТЕМНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

ВСТУП.

В умовах сучасних геополітичних викликів [1] та активних військових дій діяльність ІТ- компаній, що спеціалізуються на системній інтеграції, виходить далеко за межі класичного підприємництва. Якщо у мирний час основною метою таких сервісних структур є оптимізація бізнес-процесів замовників та отримання прибутку [2], то у військовий період системний інтегратор перетворюється на критично важливий елемент національної безпеки. Актуальність дослідження зумовлена тим, що системна інтеграція забезпечує зв'язність державних реєстрів, безперебійну роботу енергетичних мереж, автоматизацію логістики оборонного сектора та захист інформаційного периметра країни. Проте традиційні підходи до управління та прогнозування, засновані на стабільних ринкових індикаторах, виявляються неспроможними в умовах високої невизначеності [3, 4], руйнування логістичної інфраструктури та постійних кіберзагроз.

Проблема полягає в тому, що стандартні економіко - математичні моделі орієнтовані на лінійний розвиток та передбачувані ризики [5]. Військовий час робить чинник "нелінійного хаосу ", де економічна результативність перестає бути єдиним і навіть головним критерієм успіху. Необхідний перехід до складніших форм моделювання, які враховують як фінансові потоки [6], а й життєстійкість систем, мобілізаційний потенціал кадрового складу та адаптивність технологічних рішень. Саме тому, метою даного дослідження є концептуальне обґрунтування специфіки моделювання, яке б дозволило ІТ-інтеграторам не просто виживати, а й ефективно розвиватися, виконуючи функції з підтримки життєдіяльності держави в умовах жорстких ресурсних обмежень.

РЕЗУЛЬТАТИ.

Специфіка економіко - математичного моделювання у воєнний період потребує радикального перегляду структури цільових функцій. Якщо раніше результативність діяльності інтегратора оцінювалася через показники рентабельності та темпи зростання ринкової частки, то у потокових реаліях на перший план виходитиме показник операційної безперервності. Моделювання має базуватися на засадах сценарного аналізу та теорії ігор, де "супротивником" виступає не лише конкурент, а й деструктивна зовнішня середа. У таких умовах модель результативності трансформується у багатокритеріальну систему, де ваги пріоритетів зміщуються від максимізації маржі до мінімізації часу відновлення систем після збоїв та забезпечення фізичної безпеки активів.

Особливу увагу у моделюванні необхідно приділяти людському капіталу, який в ІТ-сфері є ключовим виробничим ресурсом. У воєнний час цей фактор стає вкрай нестабільним: мобілізаційні процеси, вимушена міграція фахівців, психологічне вигоряння та робота в умовах стресу створюють ризики, які неможливо описати простими коефіцієнтами плинності кадрів. Математичне опис має містити ймовірнісні оцінки доступності компетенцій у кожен конкретну годину. Модель розвитку компанії має враховувати можливість "гарячої заміни" ланок у ланцюжку виконання проекту, що потребує надмірності штату чи наявності автоматизованих систем передачі знань, що, в свою чергу, збільшує собівартість послуг, але гарантує підсумкову результативність.

Інфраструктурна складова системної інтеграції у воєнний період також потребує специфічного моделювання. На відміну від суто софтверних компаній, інтегратори працюють з "залізом " і складними мережевими рішеннями. Ризик фізичного знищення серверів чи обриву магістральних каналів зв'язку вводитиме у модель категорію територіально-розподіленої стійкості. Ефективність розвитку тепер безпосередньо залежить від інвестицій в автономність - від впровадження

систем безперебійного живлення до використання супутникового зв'язку та хмарного резервування іноземних юрисдикцій. Економіко-математична модель має знаходити оптимальний баланс між вартістю цієї надлишкової безпеки та потенційними збитками від повної зупинки діяльності.

Крім того, змінюється характер взаємодії з державним сектором (B2G), який у воєнну годину стає основним замовником системних інтеграторів. Моделювання результативності має враховувати специфічні фінансові ризики: затримки бюджетного фінансування, пріоритетність оборонних замовлень над комерційно вигідними проектами та інфляційні шоки. Тут на допомогу приходять методи імітаційного моделювання, що дозволяють програти тисячі варіантів розвитку подій від зтяжного позиційного проти стояння до різкої ескалації. Це дозволяє компанії формувати гнучку стратегію управління ліквідністю, уникаючи касових розривів навіть за різкої зміни пріоритетів державного бюджету. Таким чином, моделювання перетворюється з інструменту ретроспективного аналізу на динамічну систему підтримки прийняття рішень у реальному часі.

ВИСНОВКИ.

Підсумовуючи дослідження особливостей економіко-математичного моделювання в сегменті системної інтеграції, можна дійти висновку про фундаментальності трансформації самого поняття результативності. У воєнний час вона перестає бути суто фінансовою категорією і набуває стратегічного, системного характеру. Основним критерієм ефективності розвитку стає життєстійкість - здатність компанії зберігати критичні функції та продовжувати реалізацію проектів інтеграції навіть при втраті частини ресурсів або фізичному впливі на інфраструктуру.

Розроблені та застосовувані моделі повинні відійти від жорстких детермінованих прогнозів на користь стохастичних та нечітко-множинних підходів. Це зумовлено тим, що в умовах війни невизначеність має непереборний характер, і спроба побудувати точний прогноз на тривалий період є свідомо помилковою. Найбільш перспективним напрямком є використання динамічних імітаційних моделей, які дозволяють у режимі реального часу коригувати стратегію розвитку компанії залежно від зміни зовнішніх факторів – від оперативної обстановки на фронті до змін у податковому та мобілізаційному законодавстві.

Впровадження запропонованих підходів до моделювання дозволить IT-компаніям із системної інтеграції не лише мінімізувати ризики банкрутства, а й стати надійною опорою для держави. Правильно побудована математична база управління дає можливість раціонально розподіляти обмежені людські та фінансові ресурси, забезпечуючи технологічну перевагу та цифрову стійкість країни у найвідповідальніший період її історії. Зрештою, успіх інтегратора у час

вимірюється не накопиченим капіталом, а безперебійністю роботи систем, яких залежить життя людей і обороноздатність держави.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Незважаючи на глибоке опрацювання методологічних основ моделювання в рамках цієї статті, динамічний характер сучасних конфліктів та стрімка технологічна еволюція відкривають широкі горизонти для подальших досліджень. Найбільш перспективним напрямком є інтеграція в економіко-математичні моделі алгоритмів штучного інтелекту [7]. В умовах воєнного часу, коли обсяг даних про зовнішні загрози, стан логістичних ланцюжків та зміни на ринках ресурсів стає колосальним, традиційні методи аналізу не завжди справляються з оперативною обробкою інформації. Майбутні дослідження можуть бути зосереджені на створенні адаптивних нейро-мережевих моделей, здатних в режимі реального часу прогнозувати ймовірність дестабілізації діяльності системного інтегратора, ґрунтуючись на аналізі неструктурованих даних: від зведень новин і оперативних звітів до змін у графіках енергоспоживання.

Особливий науковий інтерес становить розвиток гібридних інтелектуальних технологій [8]. Такі технології поєднують у собі міць машинного навчання з експертними знаннями та інтуїцією людини. Оскільки воєнний стан характеризується унікальними сценаріями, які раніше могли не траплятися в історії (в наборі накопичених даних), чистий статистичний аналіз історичних даних може давати збої. Гібридні системи дозволяють інтегрувати до математичного контуру якісні оцінки досвідчених управлінців, військових аналітиків та технічних фахівців, створюючи інтелектуального радника для керівництва ІТ-компаній. Дослідження синергії між когнітивними здібностями людини та обчислювальною швидкістю AI дозволить будувати моделі, які не лише реагують на кризу, а й превентивно пропонують варіанти трансформації бізнес-моделі.

Список використаних джерел

1. Ostapenko T., Onopriienko D., Hrashchenko I., Palyvoda O., Krasniuk S., Danilova E. Research of impact of nanoeconomics on the national economic system development // *Innovative development of national economies* : колективна монографія. - Харків: ПП Технологічний центр, 2022. - С. 46-70.
2. Гращенко І. С. Проблеми та особливості прогнозування на підприємствах сфери послуг // *Економічний вісник Донбасу*. - 2011. - № 3 (25). -С. 175 – 179. – URL: https://www.evd-journal.org/download/2011/2011-3/Ek_visnyk_3_2011.pdf.
3. Palyvoda, Olena & Semenchuk, Tetiana & Rachkovskyy, Eduard. Modelling growth strategies of transport enterprises in the conditions of context uncertainty // *Baltic Journal of Economic Studies*. 10. 255-267. 10.30525/2256-0742/2024-10-3-255-267.

4. Karpenko, Oksana & Kravchenko, Olha & Palyvoda, Olena & Semenova, Svitlana. Evaluating the effectiveness of innovation implementation at transport enterprises under conditions of uncertainty // *Academy Review*, #2. 75-88. 10.32342/3041-2137-2025-2-63-5.

5. Krasnyuk M., Kulynych Yu., Tkalenko A., Krasniuk S. Methodology of Effective Application of Economic-Mathematical Modeling as the Key Component of the Multi-Crisis Adaptive Management // *Modern Economics*, 29(2021), 100-106. [https://doi.org/10.31521/modecon.V29\(2021\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-16).

6. Науменко М. Інноваційна методологія фінансового моделювання як напрямок підвищення ефективності управління конкурентним підприємством // *Наукові перспективи*. - 2024. - № 6(48) (серія "Економіка"). - С. 424-447. DOI: [https://doi.org/10.52058/27087530_2024_6\(48\)_424_447](https://doi.org/10.52058/27087530_2024_6(48)_424_447).

7. Науменко М., Гращенко І. Сучасний штучний інтелект в антикризовому управлінні конкурентними підприємствами та компаніями // *Grail of Science*, (42), С. 120-137. - DOI: 10.36074/grail-of-science.02.08.2024.015.

8. Krasnyuk, M. Hibrydyzatsiia intelektualnykh metodiv analizu biznesovykh danykh (rezhym vyjavlennia anomalii) yak skkladovy instrument korporatyvnoho audytu [Hybridization of intelligent methods of business data analysis (anomaly detection mode) as a standard tool of corporate audit] // *Stan i perspektyvy rozvytku oblikovo-informatsiinoi systemy v Ukraini - The state and prospects of the development of the accounting and information system in Ukraine: materials of the III International science and practice conf.* [m. Ternopil, October 10-11. 2014]. TNEU, 2014. pp. 211-212 [in Ukrainian].

СЕКЦІЯ 9. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....

SECTION 9. FOREIGN LANGUAGES

Stanislav Myronenko,
bachelor degree student of the
Department of Theory and Practice
of Translation from English,
Educational and Scientific
Institute of Philology,
Taras Shevchenko National
University of Kyiv, Kyiv

УДК 81'25:811

**LOCALIZATION OF PROPER NAMES AND ANTHROPONYMS
IN MULTIMEDIA TEXTS (ON THE EXAMPLE OF THE CARTOON “CARS”)**

In the modern information society multimedia products play an important role in shaping the cultural space. Films, cartoons, TV series, video games and other multimedia products are actively distributed in different countries, which necessitates their adaptation for a foreign-language audience. In this context language localization, which is a complex multi-level process of translation and cultural adaptation, acquires special importance.

The concept of “localization” is relatively new in modern translation studies. It arose in connection with the development of information technologies and the multimedia industry. Initially, the term was used to refer to the adaptation of software to the linguistic and cultural characteristics of different countries, but later it began to be applied to other types of multimedia products, including films, cartoons, television programs and video games.

Language localization is a more complex process than traditional translation. If translation involves the transmission of the content of the text into another language, then localization includes the adaptation of cultural, social and linguistic features to the needs of the target audience. Thus, localization involves not only translation, but also the adaptation of the content in accordance with the cultural context.

Proper names are one of the key elements of a multimedia text, since they perform not only a nominative function, but also often carry an additional semantic, stylistic or symbolic load. In the cartoon "Cars", the system of anthroponyms is built on the principle of "speaking names", which is typical of Pixar's animated products. Such names often characterize the character, his profession, character traits or social role.

One of the main characters is *Lightning McQueen* (Блискавка МакКвін). The English name contains the word *lightning*, which means “блискавка” and symbolizes the speed, energy and dynamism of the hero. The Ukrainian translation “(Блискавка МакКвін)” is an example of calque with elements of semantic adaptation. Such a translation allows you to preserve the imagery of the original and ensures clarity for the Ukrainian viewer.

Another important character is *Tow Mater* (Мемп in the Ukrainian dubbing). The word *mater* is a colloquial shortened form of “*tow-mater*” (a tow truck), and also echoes the word “tomato” in dialect pronunciation. The Ukrainian version “Мемп” is an adapted translation that does not convey the literal meaning, but retains the phonetic simplicity and comic nature of the character. In this case, a strategy of partial adaptation with pragmatic priority was used, where it is more important to convey the image than etymology.

The character *Sally Carrera* has a name that refers to the Porsche 911 Carrera car model. In translation the name remains unchanged or is transliterated as “Саллі Каррера”. This is an example of transcription/transliteration, which is used when the name performs not only a semantic, but also an identification function.

Doc Hudson is another example of a symbolic name. The word *Doc* indicates the profession of a doctor, but also in the context of the cartoon it is the nickname of a judge and a mentor. The Ukrainian translation “Док Хадсон” retains the original form, since the name is already culturally adapted and understandable without additional changes.

Thus, in the localization of proper names in the cartoon “Cars” a combination of several strategies is observed:

- calque (*Lightning* → *Блискавка*);
- transliteration (*Sally Carrera* → *Саллі Каррера*);
- adaptation (*Mater* → *Мемп*);
- preservation of the original (*Doc Hudson*).

These strategies are applied depending on the function of the name in the text, its semantic load and the degree of cultural marking.

So, the analysis of the translation showed that the Ukrainian localization of the cartoon is based on a combination of different translation strategies, among which adaptation, functional replacement and compensation dominate. This allows to ensure the preservation of the communicative effect of the original text.

It was also established that proper names and anthroponyms are in most cases transmitted using transliteration or semantic adaptation, which ensures a balance between preserving the original form and comprehensibility for the target audience.

Thus, the language localization of the cartoon "Cars" is an example of a complex translation process that combines linguistic, cultural and pragmatic aspects aimed at creating a high-quality and adapted multimedia product for the Ukrainian viewer.

References

1. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. London : Routledge, 2011. 353 p.
2. Chaume F. Audiovisual Translation: Dubbing. Manchester : St. Jerome Publishing, 2012. 144 p.
3. Díaz Cintas J., Remael A. Audiovisual Translation: Subtitling. Manchester : St. Jerome Publishing, 2007. 272 p.
4. O'Hagan M., Mangiron C. Game Localization: Translating for the Global Digital Entertainment Industry. Amsterdam : John Benjamins, 2013. 373 p.
5. Pixar Animation Studios. Cars. Directed by John Lasseter and Joe Ranft. USA, 2006. https://www.imdb.com/video/vi365149977/?ref_=vp_rv_ap_1.

Denys Sabalaiev,
PhD student,
Kyiv National Linguistic
University, Kyiv

УДК 81'373:004(811.111)
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc260428.04>

CLASSIFICATION OF TERMS IN THE SOFTWARE DEVELOPMENT DOMAIN

One of the main attributes of a terminological system is the classification of terms within it (Ментинська, 2020, p. 26). Classification and categorization also constitute the basis of linguocognitive research. The process of classification is essentially the identification of similarities and differences between entities (Faber, 2012, p. 52). As noted by L'Homme et al. (2018): "In terminology, it is assumed that concepts in specialized domains and terms used to express them are part of a structure. Concepts or terms are defined according to the place they have in this structure and the relations they hold with others. This principle is taken for granted (at least partially) when describing terminological data and some resources represent this structure explicitly (thesauri, terminological knowledge bases, ontologies)" (L'Homme et al., 2018, p. 3079). Classification is also an important part of terminological planning and management (Bozděchová, 2015, p. 2253).

The process of term classification includes the identification of thematic and lexico-semantic groups. A thematic group includes terms that are connected through logical and objective relations. A lexico-semantic group includes terms that are related through at least one shared lexical paradigm within a thematic group. The terminological field serves as the basis of classification. For the domain under analysis, the terminological field is *software development* (Ментинська, 2020, p. 27). The higher-level macrofield is *information technologies* (Ментинська, 2024, p. 61). A terminological field can be regarded as a terminological system, and terms tend to lose their specialized meaning outside this system (Ментинська, 2024, p. 59). It is also important to identify hierarchical (hypernym–hyponym) and antonymic relations between terms (Ментинська, 2020, p. 29; Ментинська, 2024, p. 62).

So, the following thematic groups of English terms in the field of software development can be distinguished:

1. Programming – a general group comprising the following subgroups:
 - 1.1. Programming languages: *PHP, Java, Python, JavaScript, C#*.
 - 1.1.1. Frameworks: *Angular, React, Laravel, Spring, Django*.
 - 1.2. Programming process
 - 1.2.1. Core actions and stages: *compilation, deployment, execution*.
 - 1.2.2. Code-related entities: *function, variable, method, class, object, bug, error*.
 - 1.2.3. Version control actions: *commit, merge, branch, rollback*.
 - 1.2.4. Errors-related terms: *bug, error, debugging, conflict, exception*.
 - 1.3. Programming tools
 - 1.3.1. Development platforms: *GitHub, GitLab, Bitbucket*.
 - 1.3.2. Code management: *repository, version control system*.
 - 1.3.3. Interfaces: *API, SDK, SOAP*.
 - 1.3.4. Debugging tools: *debugger, console, firebug*.
2. Software infrastructure:
 - 2.1. Server side: *server, virtual machine, cPanel, restart, CDN, Firewall, domain, VPN, proxy, load balancer*.
 - 2.2. Automation and DevOps: *CI/CD, pipeline, autodeploy, monitoring*.
 - 2.3. Hardware: *SSD, RAM, CPU, core*.
3. Development process:
 - 3.1. Management: *kanban, tracking, agile, waterfall, reporting, status update, sprint*.
 - 3.2. Collaboration: *meeting, code review, handoff, onboarding*.
4. Testing:
 - 4.1. Manual testing: *smoke test, BrowserStack, bug tracker, penetration test*.
 - 4.2. Automatic testing: *test case, unit test, integration test*.

5. Documentation: *technical specification, readme file, knowledge base, wiki, Confluence*.

6. Participants: *programmer, software developer, software architect, techlead, project manager, business analyst, QA engineer, DevOps engineer, product owner, scrum master*.

7. User experience and interface:

7.1. User interface: *button, form, layout, banner, slideshow*.

7.2. User experience: *usability, accessibility, user flow*.

8. Artificial intelligence:

8.1. Core AI concepts: *machine learning, neural network, large language model, training*.

8.2. AI models and architectures: *convolutional neural network, recurrent neural network, token*.

8.3. AI development process: *model training, data collection, validation*.

8.4. AI tools and platforms: *model hub, AI framework*.

8.5. Prompt-related entities: *prompt, prompt engineering, prompt template*.

9. Data and Databases:

9.1. Data concepts: *data, schema, field, table*

9.2. Databases: *query, index, MySQL*.

10. Security:

10.1. Security concepts: *authentication, authorization, encryption, exploit*.

10.2. Security tools: *firewall, two factor authentication*.

11. Software:

11.1. Types: *website, desktop application, web application, mobile application*.

11.2. Purpose: *webstore, e-commerce, blog, CRM*.

This classification of software development terminology is based on functional, process-oriented and role-based criteria and reflects hypernym–hyponym relations within the professional discourse of software development. The terms are taken from a private corpus of professional correspondence in the software development domain. The classification is not exhaustive, it includes only representative examples of terms for each group, and the hierarchy itself may be further expanded or modified. For instance, the list does not include *design*. Although it may be regarded as part of the software development process, it primarily belongs to a different terminological field. The presented terms demonstrate hypernym–hyponym relations (e.g., *API* as a hypernym and *SDK* as a hyponym), synonymic relations (e.g., *webstore* and *e-commerce*), and antonymic relations (e.g., *manual* and *automated testing*). Some terms are polysemous, for example the term *field* may relate to databases, user interfaces, and other thematic groups. The proposed classification illustrates the organization of the software development terminological system and may serve as a foundation for further linguocognitive research in this domain.

References

1. A cognitive linguistics view of terminology and specialized language (Vol. 20) / Faber, P. ed. Walter de Gruyter. 2012.
2. Bozděchová, I. Word-formation and technical languages. Word-formation and language use. 2015. P. 2251-2266
3. L'Homme, M. C., Robichaud, B., & Prével, N. Browsing the terminological structure of a specialized domain: a method based on lexical functions and their classification. Proceedings of the Eleventh International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2018). 2018. P. 3079-3086
4. Ментинська, І. Б. Тематична та лексико-семантична класифікація українських комп'ютерних термінів. Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Т. 31 (70) № 2 Ч. 1. С. 26-31
5. Ментинська, І. Б. Теоретичні засади вивчення галузевої термінології (на матеріалі комп'ютерної термінології). Вчені записки Тернопільського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2024. Т. 35 (74) № 2. С. 59-65.

Nadiia Sheverun,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Associate Professor
of the Department of Theory and
Practice of Translation from English,
Educational and Scientific
Institute of Philology,
Taras Shevchenko National
University of Kyiv, Kyiv

УДК 81'255.4

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc260428.05>

THE MAIN FEATURES OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS' TRANSLATION

Translation of scientific and technical texts is extremely relevant in the modern world in the context of globalization, rapid development of science and technology and international cooperation. Most innovations, research, technical documentation, standards and patents are published in foreign languages (primarily English), which determines the need for accurate and professional translation.

The relevance of this type of translation is due to the following factors:

- international scientific communication: translation ensures the exchange of knowledge between specialists from different countries;
- implementation of technologies: correct translation of technical documentation is critically important for safety, quality and efficiency of production;
- development of education and science: access to current research and educational materials contributes to improving the level of specialists’ training;
- economic and industrial integration of Ukraine: adaptation of international standards, instructions and norms requires high-quality translation;
- high requirements for accuracy: scientific and technical texts do not allow for ambiguities, therefore translation requires not only linguistic, but also industry competence.

Scientific and technical texts contain a large number of special terms that must be translated unambiguously and in accordance with industry standards.

As noted by Ukrainian researcher L. Hrechyna, scientific translation requires the creation of terminologically agreed equivalents that ensure the stability of the content’s transfer [3, p. 166–169].

It is important to take into account international standards of industry terminology and use normative equivalents. For example: *“microcontroller”* *“мікроконтролер”*, not *“малий контролер”*.

Scientific and technical texts have a clear logical structure, in particular:

- clear definitions of concepts;
- strict correlations between theses;
- algorithmic presentation.

Ukrainian linguist N. Balandina emphasizes, that the translator must convey not only words, but also the logic of the structure in order to preserve the author’s argument. Such a text should be emotionless, non-evaluative and focused on facts [2, p. 97–108].

According to translation expert T. Leshchuk, scientific translation is characterized by a minimum of stylistic coloring and is aimed at the accuracy of thought [4, p. 123].

Scientific and technical language often uses complex syntactic constructions (passive forms, long subordinate clauses etc.).

Ukrainian specialist in technical communication V. Pleskach emphasizes, that translation should be syntactically correct, but at the same time readable for the target audience [5, p. 510–512].

Scientific and technical documents contain:

- ✓ formulas,
- ✓ tables
- ✓ graphs,
- ✓ codes,
- ✓ unit designations.

The translator must preserve formal elements (for example, writing units of measurement in accordance with international standards: SI), as Ukrainian methodologists of technical documentation write about.

In technical texts, the same word can have different meanings depending on the context.

Ukrainian linguist L. Andriienko notes that the situational context determines the choice of the translated equivalent, especially in polysemantic terms [1, p. 44].

Translation of technical documents is often associated with international standards, for example:

- *ISO (International Organization for Standardization)*
- *IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers)*

This ensures the unification of terminology in a global context.

The main features of high-quality scientific and technical translation are presented in Table 1.

Table 1

Feature	What it means
Terminological accuracy	Stable, unambiguous terms
Structural clarity	Logical structure of presentation
Neutral style	Objectivity, non-judgmental
Grammatical correctness	Clear Ukrainian syntactic form
Formal normalization	Preservation of tables, formulas, etc.
Contextuality	Correct choice of the terms' meaning

Therefore, the translation of scientific and technical texts plays a key role in the development of science, technology, and international cooperation, which makes it particularly relevant for modern society and Ukraine in particular.

References

1. Андрієнко Л. О. Науково-технічний переклад : конспект лекцій і дидактичний матеріал для студентів лінгвістичних спеціальностей Черкаси : ЧДТУ, 2002. 92 с.
2. Баландіна Н. Ситуативна модель перекладу прагматичних кліше // Філологічні науки, 2016. № 22. С. 97–108.
3. Гречина Л. Б. До проблем лексичних труднощів перекладу науково-технічної літератури // Вісник Житомирського державного університету. 2011. № 57. С. 166–169.
4. Лещук Т. Й. Науково-технічна термінологія. Стан і перспективи: комплекс досліджень на прикладі німецької мови. Львів : Сполом, 2007. 814 с.
5. Плескач В. Кальки в українській технічній термінології // Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології", 2002. № 453. С. 510–512.

СЕКЦІЯ 10. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 10. CULTURE AND ART

Бондаренко Н. А.,

УДК 741.5:76.012:7.05

доктор філософії, доцент
кафедри графічного дизайну,
Київська державна академія декоративно-
прикладного мистецтва і дизайну імені
Михайла Бойчука, м. Київ

Веремієнко В. О.,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київська державна академія декоративно-
прикладного мистецтва і дизайну імені
Михайла Бойчука, м. Київ

КОМІКС З АНТРОПОМОРФНИМИ ПЕРСОНАЖАМИ ЯК ЗАСІБ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СУЧАСНОМУ ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ

Графічний дизайн нині характеризується суттєвими трансформаціями, зумовленими цифровізацією суспільства, зростанням ролі візуальної культури та активним розвитком мультимедійних технологій. У таких умовах візуальна комунікація набуває провідного значення як ефективний спосіб передачі інформації, формування смислів та впливу на аудиторію. Однією з найбільш динамічних і водночас універсальних форм візуальної комунікації є комікс, який поєднує образотворчі та текстові елементи у цілісну наративну систему.

У науковому дискурсі комікс розглядається як складне синтетичне явище, що інтегрує мистецькі, комунікативні та когнітивні компоненти [1]. Його специфіка полягає у здатності передавати інформацію через послідовність зображень, що формують єдину смислову структуру. Комікс є формою мистецтва, у якій значення виникає внаслідок взаємодії окремих візуальних елементів, що сприймаються як цілісний наратив [4]. Такий підхід дозволяє розглядати комікс як ефективний інструмент комунікації, здатний передавати як прості, так і складні ідеї.

У комунікаційному просторі комікс виконує низку важливих функцій: інформаційну, освітню, культурну та соціальну. Як зазначає О. Гудошник, комікс

виступає як медіаформа, що забезпечує швидке поширення інформації та формує нові комунікативні практики, орієнтовані на візуальне сприйняття [1]. Завдяки поєднанню тексту і зображення комікс дозволяє підвищити рівень розуміння інформації, що особливо важливо в умовах сучасного інформаційного перевантаження.

Одним із ключових художніх прийомів, що визначає виразність і комунікативний потенціал коміксу, є антропоморфізм. У загальному значенні антропоморфізм розглядається як приписування нелюдським об'єктам людських характеристик, що має як когнітивну, так і культурну природу. Антропоморфізм є механізмом інтерпретації світу, який дозволяє людині наділяти об'єкти людськими рисами для полегшення їхнього розуміння [3].

У графічному дизайні антропоморфізм виходить за межі традиційного художнього прийому та набуває статусу актуального трендового напрямку. Його активно використовують у коміксах, ілюстрації, анімації, рекламі та брендингу. Така популярність зумовлена здатністю антропоморфних образів формувати емоційний зв'язок з аудиторією, забезпечувати персоніфікацію повідомлення та підвищувати рівень залученості.

Як наголошує М. Ракитянська, антропоморфізм у коміксі є ефективним засобом створення художнього образу, що дозволяє передавати складні соціальні та психологічні теми через метафоричні форми [2]. Використання антропоморфних персонажів сприяє формуванню більш глибокого емоційного сприйняття та розширює можливості інтерпретації змісту.

Антропоморфні персонажі у коміксі виконують не лише естетичну, а й комунікативну функцію. Вони виступають носіями смислів, символів та соціальних значень, що дозволяє автору транслювати складні ідеї у доступній формі. Завдяки асоціативному мисленню аудиторія легко ідентифікує риси персонажів та співвідносить їх із реальними соціальними ситуаціями.

Важливим аспектом є символічний потенціал антропоморфних образів. Використання певних тварин або об'єктів пов'язане з усталеними культурними асоціаціями. Наприклад, лисиця традиційно асоціюється з хитрістю, вовк – із силою або небезпекою, кіт – із незалежністю. Така символіка дозволяє створювати багаторівневі наративи, у яких кожен елемент має додаткове смислове навантаження.

В українському контексті антропоморфізм набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє репрезентувати складні соціальні явища, зокрема пов'язані з ідентичністю, соціальними трансформаціями та кризовими ситуаціями. Використання метафоричних образів дає змогу створити естетичну дистанцію, що полегшує сприйняття складних або травматичних тем.

З позиції графічного дизайну важливим є процес створення антропоморфного персонажа. Він включає розробку візуального образу, визначення характеру, поведінкових моделей та функціональної ролі у сюжеті. Візуальні характеристики формуються за допомогою лінії, форми, кольору, пропорцій і фактури, що визначає стиль коміксу та впливає на його сприйняття.

Композиція сторінки коміксу також відіграє важливу роль у процесі комунікації. Розташування кадрів, їхній масштаб, форма та взаємозв'язок визначають ритм оповіді та керують увагою читача. Вдала композиційна організація дозволяє підсилити емоційний вплив і забезпечити цілісність візуального повідомлення.

Окрему увагу слід приділити когнітивним аспектам сприйняття коміксу. Поєднання тексту і зображення активізує різні канали сприйняття інформації, що підвищує ефективність комунікації. Антропоморфні образи у цьому процесі відіграють роль каталізатора емоційного реагування, що сприяє кращому запам'ятовуванню інформації.

Цифрові технології значно розширюють можливості створення коміксів. Використання графічних редакторів, планшетів і цифрових платформ дозволяє експериментувати зі стилями та форматами, що сприяє розвитку нових форм візуальної комунікації, а також забезпечує доступність коміксу для широкої аудиторії та його інтеграцію у цифровий медіапростір.

Отже, комікс з антропоморфними персонажами виступає ефективним засобом візуальної комунікації у сучасному графічному дизайні. Антропоморфізм як трендовий напрям забезпечує створення емоційно виразних і символічно насичених образів, що сприяють глибшому сприйняттю інформації та формуванню комунікативного зв'язку з аудиторією.

Список використаних джерел

1. Гудошник О. В. Комікс в українському комунікаційному просторі. *Communications and Communicative Technologies*. 2017. № 17. С. 45-49.
2. Ракитянська М. Антропоморфізм як засіб створення образу героя в коміксі. *Сучасне мистецтво*. 2025. № 21. С. 120-125.
3. Epley N., Waytz A., Cacioppo J. On Seeing Human: A Three-Factor Theory of Anthropomorphism. *Psychological Review*. 2007. Vol. 114, No. 4. P. 864-886.
4. Scott McCloud. *Understanding Comics: The Invisible Art*. New York : HarperCollins, 1993.

Короваєва Б. М.,
аспірантка III курсу, спеціальності
011 "Освітні, педагогічні науки",
Національний університет "Чернігівський
колегіум" імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

УДК 37.091.12:7:613.9

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я ТА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ВЧИТЕЛІВ-БАКАЛАВРІВ МИСТЕЦТВА

Стан здоров'я майбутніх учителів-бакалаврів мистецтва є ключовою передумовою їхньої професійної успішності, ефективності педагогічної діяльності та якості функціонування освітньої системи загалом. У сучасних умовах проблема збереження фізичного, психічного та соціального здоров'я майбутніх вчителів-бакалаврів мистецтва набуває особливої актуальності. Це зумовлено низкою чинників, серед яких інтенсифікація освітнього процесу, цифровізація, трансформації соціального середовища та вплив воєнного стану [1, с. 105].

Сучасні тенденції свідчать про погіршення стану здоров'я здобувачів освіти педагогічних спеціальностей, зокрема майбутніх вчителів-бакалаврів мистецтва. Однією з ключових проблем є зниження рівня фізичного здоров'я, що проявляється у недостатній руховій активності, порушеннях постави, зору, функціональних розладах опорно-рухового апарату. Поширення дистанційних і гібридних форм навчання значно зменшило обсяг рухової діяльності здобувачів освіти, що сприяє розвитку гіподинамії. Додатковими негативними чинниками є незбалансоване харчування, нерегулярний режим дня та дефіцит сну [2, с. 78].

Не менш важливими є психоемоційні та ментальні виклики, з якими стикаються здобувачі освіти. Серед них варто виокремити зростання рівня тривожності, емоційного виснаження, труднощі з концентрацією уваги та зниження мотивації до навчання. Особливої гостроти ці проблеми набули в умовах повномасштабної війни, яка спричинила хронічний стрес, невизначеність, соціально-економічні труднощі та потребу в постійній адаптації до змін [3, с. 214].

Водночас спостерігається недостатній рівень сформованості здоров'язбережувальних компетентностей у здобувачів освіти. Незважаючи на наявність окремих дисциплін, що стосуються здорового способу життя, здобувачі освіти часто не отримують практичних навичок саморегуляції, тайм-менеджменту, профілактики професійного вигорання. Це свідчить про фрагментарність підходів до формування культури здоров'я та відсутність

системності у впровадженні здоров’язбережувальних технологій у педагогічній освіті вчителів-бакалаврів мистецтва [4, с. 56].

Окремою проблемою є недостатня інтегрованість здоров’язбережувальних технологій у освітній процес вчителів-бакалаврів мистецтва. У більшості закладів вищої освіти здоров’язбереження не виступає наскрізним принципом організації навчання. Відсутня системна інтеграція фізичної активності в освітній процес вчителів-бакалаврів мистецтва, недостатньо уваги приділяється профілактиці професійних ризиків, таких як емоційне вигорання, перевантаження, порушення голосового апарату, хронічний стрес.

Суттєвий вплив на здоров’я здобувачів освіти має цифровізація освітнього середовища. З одного боку, вона відкриває нові можливості для навчання, з іншого спричиняє низку ризиків: збільшення часу в сидячому положенні, інформаційне перевантаження, формування залежності від гаджетів, відсутність навичок цифрової гігієни. Це негативно позначається як на фізичному, так і на психічному здоров’ї майбутніх вчителів-бакалаврів мистецтва.

Особливим фактором додаткової вразливості є війна, яка значно погіршила стан здоров’я здобувачів освіти. Зросла кількість випадків тривожних розладів, посттравматичних стресових станів, емоційного виснаження. Майбутні вчителі-бакалаври мистецтва стикаються з численними соціальними труднощами, зокрема вимушеними переміщеннями, втратами, необхідністю адаптації до нових умов життя та навчання.

У цих умовах особливої актуальності набуває потреба у впровадженні нових моделей здоров’язбережувальної педагогіки, що передбачають використання технологій психоемоційної підтримки, формування безпечного освітнього середовища, розвиток культури здоров’я як базової цінності.

Одним із найбільш ефективних інструментів реалізації здоров’язбережувальних технологій є творчість. Вона виступає універсальним засобом гармонізації психоемоційного стану, розвитку особистості та підтримання внутрішніх ресурсів. Творча діяльність сприяє зниженню рівня тривожності, формує навички саморегуляції, активізує позитивні емоційні стани [5, с. 132].

У роботі вчителів-бакалаврів мистецтва з дітьми творчість виконує важливу функцію психоемоційної стабілізації. Художня діяльність (малювання, ліплення, робота з природними матеріалами) дозволяє дитині безпечно виражати свої емоції, знижує рівень тривожності, сприяє формуванню позитивної самооцінки. Крім того, творча діяльність сприяє розвитку дрібної моторики, що позитивно впливає на когнітивні процеси та мовленнєвий розвиток. Участь у групових творчих проєктах формує соціальні навички, здатність до співпраці та взаємопідтримки.

Для майбутніх вчителів-бакалаврів мистецтва творчість виконує адаптаційну та терапевтичну функцію. Вона допомагає знижувати рівень стресу, пов'язаного з навчальним навантаженням, сприяє відновленню ресурсного стану, формує психологічну стійкість. Творчі практики сприяють розвитку професійних компетентностей, зокрема креативності, критичного мислення, здатності до інноваційної діяльності. Водночас вони покращують соціально-комунікативні навички, сприяють формуванню командної взаємодії та емоційного інтелекту.

У професійній діяльності майбутніх вчителів-бакалаврів мистецтва творчість виступає важливим засобом профілактики професійного вигорання. Творчі практики дозволяють знімати емоційне напруження, підтримувати інтерес до професії, сприяють саморефлексії та особистісному розвитку. Креативний вчитель-бакалавр мистецтва здатен створювати здорове освітнє середовище, що характеризується довірою, відкритістю та психологічною безпекою [6, с. 89].

Таким чином, творчість у системі здоров'язбережувальних технологій майбутніх вчителів-бакалаврів мистецтва виконує комплексну функцію: ресурсну, профілактичну, корекційну, розвивальну та мотиваційну. Її інтеграція в освітній процес сприяє підвищенню ефективності педагогічної діяльності майбутніх вчителів-бакалаврів мистецтва, формуванню культури здоров'я та забезпеченню гармонійного розвитку особистості.

Отже, сучасні виклики вимагають переосмислення підходів до організації педагогічної освіти майбутніх вчителів-бакалаврів мистецтва, зокрема, інноваційної підготовки вчителів-бакалаврів мистецтва. Впровадження творчих здоров'язбережувальних технологій є перспективним напрямом, що дозволяє не лише покращити стан здоров'я здобувачів освіти і вчителів-бакалаврів мистецтва, а й підвищити якість освітнього процесу майбутніх вчителів-бакалаврів мистецтва в умовах глобальних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Андреева О. В. Формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти у процесі професійної підготовки. Київ : Освіта, 2019. 156 с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ : Академвидав, 2018. 256 с.
3. Максименко С. Д. Психологічне здоров'я особистості. Київ : КММ, 2020. 320 с.
4. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Київ : Кондор, 2017. 656 с.
5. Левченко І. Ю. Арт-терапія у роботі з дітьми та дорослими. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 224 с.
6. Сисоева С. О. Основи педагогічної творчості. Київ : Міленіум, 2016. 344 с.

Шпак Г. К.,

УДК 78.072.2:784.03:784.5]:1(091)

асистент кафедри теоретичної, музично-інструментальної та вокальної підготовки,
ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського", м. Одеса

БАЛАНС СВОБОДИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВОКАЛЬНІЙ ВИКОНАВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Сучасне вокальне виконавство дедалі переконливіше постає не лише як сфера технічної вправності, а як особлива форма художньої комунікації, в якій голос, тілесність, інтерпретація та взаємодія з іншими учасниками музичного процесу утворюють єдину систему смислотворення. У цьому контексті проблема балансу свободи й відповідальності набуває принципового значення, оскільки саме вона визначає межі творчої ініціативи виконавця та водночас забезпечує стильову доречність і художню переконливість виконання.

Виконавська виразність є багатовимірним явищем, у якому поєднуються структурна ясність, емоційна спрямованість і стильова непередбачуваність; отже, свобода у співі не може ототожнюватися з довільністю, а відповідальність – із механічним відтворенням тексту [2, с. 275].

У вокальній практиці свобода визначається передусім як здатність виконавця самостійно ухвалювати інтерпретаційні рішення: обирати темп, фразування, динаміку, темброві відтінки, артикуляцію, агогіку, сценічну манеру тощо. Водночас ця свобода завжди обмежена авторським задумом, жанровими ознаками, історико-стильовими нормами та конкретною виконавською ситуацією. Саме тому свобода у вокальному мистецтві є не запереченням норми, а творчим опрацюванням наявних художніх рамок. У такому сенсі відповідальність виконавця полягає в умінні перетворити власну індивідуальність на засіб адекватного відтворення й переосмислення музичного тексту.

Особливо виразно ця діалектика простежується в сольному співі. Тут виконавець виступає центральним суб'єктом художнього висловлювання, а тому саме на ньому зосереджується основна інтерпретаційна свобода. Водночас ця автономія є умовною, оскільки соліст не тільки демонструє особисту манеру, а й несе повну відповідальність за цілісність образу, технічну стабільність, інтонаційну чистоту та комунікативну ясність. Дослідження Дж. Девідсона [1] показують, що експресивна виразність у музичному виконанні значною мірою

пов'язана з тілесними рухами та мімікою, які допомагають структурувати музичний зміст і донести його до слухача. Отже, у сольному вокальному виконавстві відповідальність охоплює не лише звуковий результат, а й невербальний рівень сценічної присутності.

Окремої уваги заслуговує тілесно-комунікативний вимір виконавської свободи. Як доводять М. Ляо та Дж. Девідсон [3], жест і рух здатні істотно впливати на якість інтонування та загальну виразність співу. Це означає, що свобода вокаліста реалізується не у відриві від тіла, а через його свідомо організовану роботу. Постава, дихання, координація жесту й голосу, пластика рухів – усе це формує художню надійність виконавського акту. Відповідальність у такому разі означає вміння керувати тілесними засобами не інтуїтивно, а професійно, з урахуванням акустичних, психологічних і сценічних параметрів виконання.

В ансамблевому вокальному виконавстві співвідношення свободи й відповідальності дещо змінюється, оскільки індивідуальна ініціатива тут реалізується в межах колективної узгодженості. Кожен учасник ансамблю зберігає право на власну інтонаційну та темброву своєрідність, однак ця своєрідність повинна бути співмірною із загальним звуковим простором. Із цього погляду свобода набуває реляційного характеру, оскільки вона постає як здатність діяти разом з іншими, не руйнуючи колективної цілісності. У дослідженні М. Ліма [4] показано, що успіх професійного вокального ансамблю ґрунтується на виконавській взаємодії, самоконтролі, стриманості та усвідомленні спільної мети. Саме ці якості дозволяють поєднати індивідуальне самовираження з дисципліною ансамблевої взаємодії.

Колективний вимір відповідальності особливо помітний у процесах синхронізації та взаємного налаштування виконавців. Музичне ансамблеве виконання базується на складних механізмах міжособистісної сенсомоторної координації, які впливають на внутрішню узгодженість рухів і темпоритмічну стабільність. Для вокаліста це означає необхідність постійного слухового самоконтролю, гнучкості, здатності до миттєвої адаптації та готовності поступитися частиною індивідуальної свободи заради художньої єдності. У такому середовищі відповідальність не обмежується власною партією, а охоплює якість спільного результату.

Отже, баланс свободи й відповідальності у вокальній виконавській практиці є не зовнішньою вимогою, а внутрішнім принципом зрілого мистецького мислення. У сольному співі він забезпечує індивідуально переконливу інтерпретацію, а в ансамблевому – злагодженість, цілісність і комунікативну надійність. Свобода без відповідальності перетворюється на довільність, а

відповідальність без свободи – на формалізм. Лише їхня єдність створює умови для справжнього художнього вокального висловлювання, в якому виконавець виступає не механічним відтворювачем тексту, а активним співтворцем музичного смислу.

Список використаних джерел

1. Davidson J. Bodily movement and facial actions in expressive musical performance by solo and duo instrumentalists: Two distinctive case studies. *Psychology of Music*. 2012. Vol. 40. No. 4. P. 595–633. <https://doi.org/10.1177/0305735612449896>.
2. Juslin P. Five Facets of Musical Expression: A Psychologist's Perspective on Music Performance. *Psychology of Music*. 2003. Vol. 31. No. 3. P. 273–302. <https://doi.org/10.1177/03057356030313003>.
3. Liao M.-Y., Davidson J. W. The effects of gesture and movement training on the intonation of children's singing in vocal warm-up sessions. *International Journal of Music Education*. 2016. Vol. 34. No. 1. P. 18–34. <https://doi.org/10.1177/0255761415614798>.
4. Lim M. C. In pursuit of harmony: The social and organisational factors in a professional vocal ensemble. *Psychology of Music*. 2014. Vol. 42. P. 307–324. <https://doi.org/10.1177/0305735612469674>.

**Research
Europe.org**